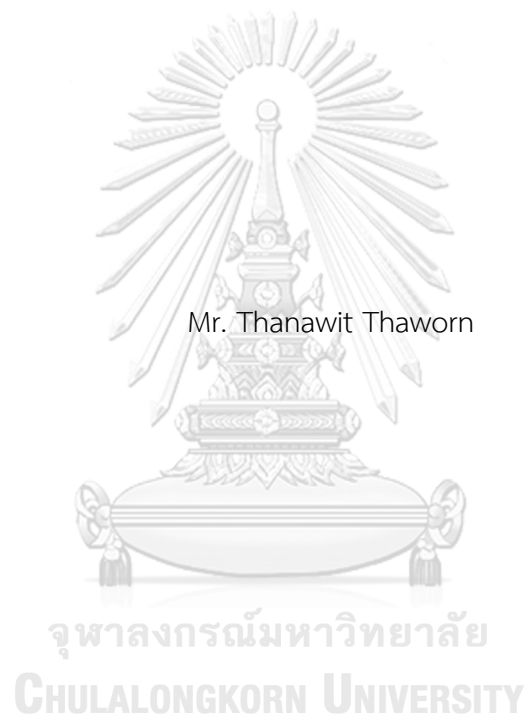


บทบาทของเทคโนโลยีต่อความสัมพันธ์ทางชนชั้นในสังคมไทย: กรณีศึกษาแกร็บแท็กซี่ พ.ศ. 2555 -
2564



วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ROLES OF TECHNOLOGY ON CLASS RELATIONS IN THAILAND: A CASE STUDY OF GRAB
TAXI B.E. 2012 -2021



A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts (Government) in Government

Department of Government

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Chulalongkorn University

Academic Year 2020

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

บทบาทของเทคโนโลยีต่อความสัมพันธ์ทางชนชั้นใน
สังคมไทย: กรณีศึกษาแก๊บริบแท็กซี่ พ.ศ. 2555 - 2564

โดย

นายธนวิชัย ถาวร

สาขาวิชา

การปกครอง

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ชลธิศ ชีระฐิติ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.เอก ตังทรัพย์วัฒนา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ชลธิศ ชีระฐิติ)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์วัชรพล พุทธรักษา)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ธนวิชัย ถาวร : บทบาทของเทคโนโลยีต่อความสัมพันธ์ทางชนชั้นในสังคมไทย:
กรณีศึกษาแกร็บแท็กซี่ พ.ศ. 2555 - 2564. (ROLES OF TECHNOLOGY ON CLASS
RELATIONS IN THAILAND: A CASE STUDY OF GRAB TAXI B.E. 2012 -2021) อ.ที่
ปรึกษาหลัก : ชลธิศ ธีระฐิติ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ประสงค์ในการศึกษาสองประเด็นด้วยกันคือ 1. เพื่อศึกษาเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อชนชั้นทางสังคม 2. เพื่อศึกษาลักษณะชนชั้นทางสังคมของแกร็บแท็กซี่ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในลักษณะที่เป็นกรณีศึกษา (Case Study) ผู้เขียนรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) มาวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยมาเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อที่จะนำไปสู่การตีความ (Hermeneutics)

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า เทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาของระบบทุนนิยมแพลตฟอร์มในปัจจุบัน และเป็นปัจจัยที่ทำให้ความสัมพันธ์ทางชนชั้นเปลี่ยนไปจากเดิม เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีและไม่มีอำนาจในการควบคุมแพลตฟอร์ม(ปัจจัยในการผลิต) การแสวงหากำไรจากแพลตฟอร์ม และทำให้แพลตฟอร์มนั้นเสมือนเป็นของสาธารณะ แกร็บแท็กซี่เป็นหนึ่งในอาชีพที่ต้องพึ่งพาแพลตฟอร์มในการทำงาน ส่งผลให้ลักษณะการทำงานของแกร็บแท็กซี่มีลักษณะคล้ายคลึงกับชนชั้นกลาง กล่าวคือเป็นเจ้าของปัจจัยในการผลิตเอง เลือกเวลาในการทำงานเองได้ แบกรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นเสมือนเป็นเจ้าของธุรกิจส่วนตัว และสามารถเลือกทำงานแกร็บแท็กซี่ในเวลาว่างหลังเสร็จสิ้นจากงานประจำได้ เป็นอิสระในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน และในขณะเดียวกันนั้นแกร็บแท็กซี่ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกับชนชั้นแรงงานที่ถูกแพลตฟอร์มของบริษัทข้ามชาติขูดรีดมูลค่าส่วนเกินด้วย ดังนั้นอาชีพแกร็บแท็กซี่จึงมีความเป็นชนชั้นกลางและชนชั้นแรงงานในบางเวลา สอดคล้องกับทฤษฎีตำแหน่งของชนชั้นที่ขัดแย้งกันเองภายใน (Contradictory Class Location theory)

สาขาวิชา การปกครอง

ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2563

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6080609024 : MAJOR GOVERNMENT

KEYWORD: Class Relations, Class, Technology

Thanawit Thaworn : ROLES OF TECHNOLOGY ON CLASS RELATIONS IN THAILAND: A CASE STUDY OF GRAB TAXI B.E. 2012 -2021. Advisor: CHOLTIS DHIRATHITI

The purposes of this thesis are: 1. to examine how technology affects the social classes and 2. to examine the social class characteristics of Grab Taxi drivers. The study used qualitative research methods for case study. The author collects information from the document and participant observations then analyzes the correlations of data using hermeneutics.

The results of the study revealed that nowadays technology is crucial factor in the development of Platform Capitalism and It was a factor that challenged and transformed the status quo of class relationships. The relationship between those who have and those who do not have the authority to control the platform (factor of production), platform profitability, and make the platform as public. Grab Taxi driver is one of those occupations that rely on the platform system. As a result, the characteristics of Grab Taxi drivers are similar to the petty bourgeoisie; they own the factors of production themselves, they can choose their working time, take all the risks as if you were the business owner and they can choose the working time for Grab Taxi after the routine job. They have a freedom to make decisions of their work. At the same time, Grab Taxi drivers have the same characteristics as a working class who is exploited by multinational corporations' platforms. Therefore, Grab Taxi drivers have become petty bourgeoisie and a working class for some time. This is consistent with Contradictory Class Location Theory.

Field of Study: Government

Student's Signature

Academic Year: 2020

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องด้วยได้รับความกรุณาเมตตา ความช่วยเหลือ ได้รับคำแนะนำ ให้คำปรึกษา เพื่อตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ของวิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่ อย่างดียิ่งจาก อาจารย์พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ อาจารย์ชลธิศ ธีระฐิติ อาจารย์วัชรพล พุทธิรักษา ทั้งนี้ผู้ทำวิจัย ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณ นายกฤษดา และนางมะลิวัลย์ ถาวร ผู้เป็นเสาหลักค้ำจุนจิตใจของข้าพเจ้าในวันที่ ข้าพเจ้ามีดมน และร่วมยินดีกับข้าพเจ้าในวันที่ข้าพเจ้าผ่านมรสุมชีวิต ข้าพเจ้าขอขอบคุณทุกหยาดเหงื่อ แร่กาย ที่ท่านทำเพื่อส่งเสียข้าพเจ้าให้มาถึงจุดนี้ หากไม่มีท่านทั้งสอง ข้าพเจ้าคงมาถึงจุดนี้ไม่ได้

ขอขอบคุณ นางสาวคนพร เทียงตรง ผู้เป็นดั่งแสงสว่างของข้าพเจ้า ตลอดระยะเวลาที่ ข้าพเจ้าตัดสินใจแผ้วถางเส้นทาง เพื่อปูทางไปสู่อนาคตที่ข้าพเจ้าตั้งใจ หากไม่มีบุคคลผู้นี้ข้าพเจ้าคงไม่ เข้าใจถึงคำว่าสุขจะสุขจะทุกข้ออยู่ที่ใจ และไม่สามารถตอบคำถามในการใช้ชีวิตได้ ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง

และสุดท้ายกัลยาณมิตรที่ดีทั้งหลายของข้าพเจ้า หัสณัย สุขเจริญ, วสุชน รัชษ์ประชาไท, วรราชพงศ์ เขียวทอง, รวิพล ลีมีงสวัสดิ์ และเพื่อนๆที่มาร่วมรุ่น ผู้เป็นดั่งเพื่อนสนิท เป็นพี่ เป็นน้อง เป็น ทั้งครู ในการประติดประต่อองค์ความรู้ทุกสาขาวิชา และคอยเป็นกำลังใจให้ข้าพเจ้าเพื่อผ่านทุกข์ผ่าน สุข ข้าพเจ้าไม่มีวันลืม

สุดท้ายนี้ข้าพเจ้าขอโน้มรับความผิดพลาดอันเกิดจากการเขียนวิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้าเอาไว้ แต่เพียงผู้เดียว เพื่อปรับปรุงการทำงานในภายภาคหน้าให้ดียิ่งขึ้น

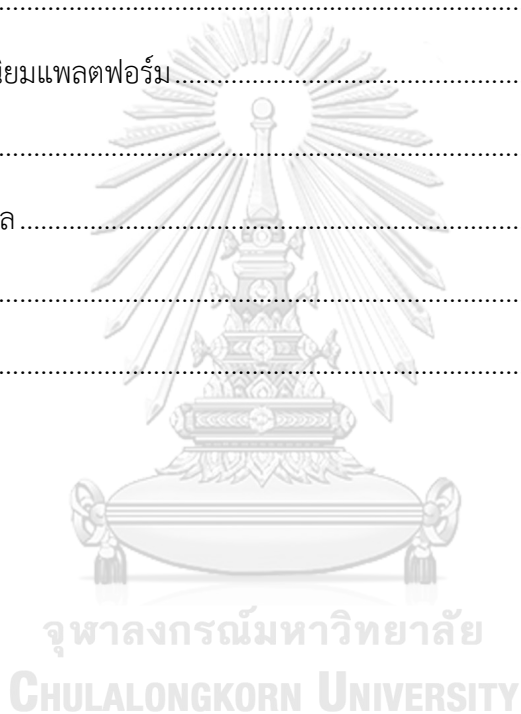
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ธนวิชัย ถาวร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญรูปภาพ.....	ฌ
บทที่ 1	1
ที่มาและความสำคัญ.....	1
คำถามการวิจัย	4
วัตถุประสงค์การศึกษา.....	4
ขอบเขตการศึกษา	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
บทที่ 2	5
ทฤษฎี แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	5
1. ช่วงชั้นทางสังคม (Social Stratification).....	6
2. ชั้นชั้น (class).....	7
3. ชั้นชั้นกลาง (Middle Class).....	13
ชั้นชั้นกลางในแนวคิดมาร์กซิสต์ใหม่.....	13
ชั้นชั้นกลางในแนวคิดเวเบอร์เรียน	14
4. ตำแหน่งทางชนชั้นที่ขัดแย้งกัน (Contradictory Class Locations).....	17
5. ชั้นชั้นและเทคโนโลยี (Class and Technology).....	19

6. แพลตฟอร์ม (platform).....	39
7.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	42
บทที่ 3	44
ระเบียบวิธีวิจัย	44
บทที่ 4	47
เกร็บและความสัมพันธ์ทางชนชั้นในสังคมไทย	47
บทที่ 5	63
เกร็บในระบบทุนนิยมแพลตฟอร์ม.....	63
บทที่ 6	74
สรุปและอภิปรายผล	74
บรรณานุกรม.....	80
ประวัติผู้เขียน.....	85



สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แบ่งประเภทเงื่อนไขในการประกอบอาชีพและการดูแลการทำงานผู้อื่น	18
ตารางที่ 2 แบ่งประเภทพาร์ทเนอร์ในประเทศไทย	48
ตารางที่ 3 เปรียบเทียบสถานะของแกร็บแท็กซี่.....	52
ตารางที่ 4 ค่าบำรุงซ่อมแซมยานพาหนะ และค่าเสื่อมสภาพในการทำงานเปรียบเทียบ	55



จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 พัฒนาการทางสังคมและสังคมในฐานะที่เป็นผลผลิตทางประวัติศาสตร์	9
ภาพที่ 2 แสดงตำแหน่งแห่งที่ที่มีความขัดแย้งกัน (Contradictory Class Location).....	19
ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ของวิธีการผลิต (Mode of production).....	25
ภาพที่ 4 Circuit of capital	28
ภาพที่ 5 ขั้นตอนการสมัครผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์	50
ภาพที่ 6 แสดงสถิติจำนวนอุบัติเหตุเปรียบเทียบปี 2556 - 2562.....	56
ภาพที่ 7 รูปภาพแสดงการเดินทางรายได้ของแก็ร์บ	59
ภาพที่ 8 แสดงตำแหน่งของการจัดแก็ร์บแท้ที่เข้าไปในโครงสร้างทางสังคมในระบบทุนนิยม	67
ภาพที่ 9 แสดงผังความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของวิธีการผลิต	71

บทที่ 1

ที่มาและความสำคัญ

นับตั้งแต่มนุษย์ใช้เครื่องจักรมาทำงานแทนมนุษย์ซึ่งเราเรียกยุคนั้นว่า “ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม” (Industrial Revolution) เป็นยุคที่มีการบีบเร่งให้เครื่องไม้เครื่องมือถูกผลิตออกมาอย่างรวดเร็วและก้าวหน้า (แมนเฟร็ด สเตเกอร์, 2553: 47 - 50) การปฏิวัติอุตสาหกรรมแบ่งออกเป็น 4 ช่วง ในช่วงแรกเริ่มต้นประมาณปี 1760 ถึงปี 1840 โดยเป็นการก่อสร้างทางรถไฟ และการประดิษฐ์เครื่องยนต์ไอน้ำทำให้มีการผลิตเครื่องจักรกล ช่วงที่สองเรียกว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่สอง เริ่มขึ้นในปลายศตวรรษที่ 19 และในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ทำให้การผลิตเป็นไปได้มากขึ้นจากการถือกำเนิดขึ้นของกระแสไฟฟ้าและระบบสายพาน (Assembly line) ในช่วงที่สามเรียกว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่สาม เริ่มขึ้นในทศวรรษที่ 1960 โดยปกติจะเรียกว่า ยุคคอมพิวเตอร์หรือการปฏิวัติแบบดิจิทัล เนื่องจากมีการพัฒนาโดยใช้ตัวประมวลผล ข้อมูลคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต และช่วงที่สี่เรียกว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่สี่เป็นการปฏิวัติแบบดิจิทัล มีลักษณะที่อินเทอร์เน็ตแพร่หลายมากขึ้น โทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมไปถึงการสร้างปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) ที่สามารถนำมาแทนแรงงานมนุษย์ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน จะเห็นได้ว่ามนุษย์สร้าง “เทคโนโลยี” อยู่ตลอดเวลาและมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วนับตั้งแต่ปฏิวัติอุตสาหกรรม (Klaus, 2016: 12 - 16)

ภาษาไทยแปลความหมายของเทคโนโลยีว่าเป็น วิทยาการที่นำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติอุตสาหกรรม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) และเมื่อเราวิเคราะห์ไปถึงรากศัพท์ของกรีกโบราณ จะเห็นถึงความหมายของเทคโนโลยีว่า technology คือคำสองคำที่ประกอบจากคำว่า techne อันมีความหมายว่าเป็นงานศิลปะ งานฝีมือ และความสามารถ ประกอบกับคำว่า logia ที่อ้างอิงถึงที่มาจากแหล่งกำเนิดของพระเจ้า ดังนั้นเมื่อนำทั้งสองคำมารวมกันจะได้ความหมายว่า ความสามารถที่ได้รับประทานมาจากพระเจ้า (Liddell, 1980) ซึ่งแตกต่างจากหลังยุคกลาง ที่เชื่อว่าเทคโนโลยีมิใช่สิ่งที่ถูกประทานจากพระเจ้าแต่เป็นสิ่งที่มนุษย์สะสมกรรมวิธีในการผลิตมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ทำให้ความหมายของเทคโนโลยีเปลี่ยนไป เช่น ล้อรถ (Wheel) ถูกสร้างขึ้นมาจากองค์ความรู้ที่ต่อยอดจากการคิดค้นเรื่องยาง เกิดจากการต่อยอดเรื่องจุดหมุน ฯลฯ ดังนั้นการที่จะวิเคราะห์เทคโนโลยี มิได้วิเคราะห์เพียงตัวเทคโนโลยีที่ปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์อย่างเดียวแต่ต้องวิเคราะห์ถึงกระบวนการสร้างเทคโนโลยีขึ้นมาด้วย

ไม่ว่าจะเป็น ทุนนิยม หรือ คอมมิวนิสต์ต่างก็หุ่มเทเพื่อความเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรม (สมเกียรติ วันทะนะ, 2552) ความต้องการของมนุษย์ที่ต้องการความก้าวหน้าทางวัตถุนั้นถูกสะท้อนภาพโดยหนึ่งในนักคิดที่สำคัญของโลก อัดัม สมิธ (Adam Smith) ซึ่งมีความเห็นว่าการสร้างความ

มั่งคั่งให้กับประชาชนและประเทศชาตินั้น นอกจากมาจากการสะสมเงินและการค้าระหว่างประเทศแบบรัฐพาณิชย์นิยมแล้ว ยังมีเรื่องการพัฒนาเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพเพื่อการแข่งขันในตลาดการค้าเสรีด้วย (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2557: 229 - 230) (Foray & Freeman, 1993: 1 - 5) ปฏิวัติอุตสาหกรรมจึงเป็นช่วงที่มีการพัฒนาของวัตุดมูกมายและมีหลายนักคิดที่มีทัศนคติในการมองพัฒนาการนี้ที่แตกต่างกันไป เช่น มุมมองที่มีต่อเทคโนโลยีของสายมาร์กซิสต์ ได้ให้ความหมายเทคโนโลยีเพิ่มเติมขึ้นมาว่าคือแรงงานที่ตายแล้ว (Dead labor) กล่าวคือแนวความคิดนี้ถูกจัดอยู่ในกลุ่มทฤษฎี Actor–Network Theory (ANT) ที่อยู่ในสายมาร์กซิสต์ ซึ่งเป็นการตีความต่อยอดออกมาจากงานเขียนของ Karl Marx ที่ได้เขียนไว้ว่า

“Capital is dead labor which, vampire-like, lives only by sucking living labor, and lives the more, the more labor it sucks.— Karl Marx, Capital”

ดังนั้น เมื่อนายทุนคือแรงงานที่ตายแล้ว นักคิดเหล่านี้จึงตีความว่า แรงงานที่ตายแล้วคือเครื่องจักรหรือสิ่งประดิษฐ์อื่นที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการทำงาน (Kirsch & Mitchell, 2004: 687 - 705) ดังนั้นจุดเน้นในการมองเทคโนโลยีในมุมมองของสำนักมาร์กซิสต์ จึงมุ่งเน้นไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และเทคโนโลยี นอกจากนี้แล้วยังมีกลุ่มของ Frankfurt school เป็นสำนักทฤษฎีวิพากษ์ มีแนวคิดที่ต้องลงไปทำความเข้าใจแล้วตีความ (Interpretation and understanding) ในสำนักนี้ได้วิเคราะห์ไปถึงเรื่องวัฒนธรรมที่ถูกทำให้กลายเป็นสินค้า (Commodification of culture) หรือมีไว้เพื่อขาย (culture for sell) ทำให้เวลาการดำเนินชีวิตส่วนใหญ่ของมนุษย์ถูกผูกติดกับอุตสาหกรรมทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว (Centralization of time) ด้วยเหตุนี้เองกลุ่มนี้จึงมีแนวคิดในการวิเคราะห์ที่เทคโนโลยี อันเป็นปัจจัยที่ลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ (Dehumanization) อีกทั้งงานของมาร์คุเซ่ (Herbert Marcuse) ในเรื่องมนุษย์มิติเดียว (One Dimensional Man) จะชี้ให้เห็นว่าในสังคมอุตสาหกรรมแบบก้าวหน้านั้น มีกลไกทางเทคโนโลยีทั้งในการผลิต การกระจายทุนและความมั่งคั่ง เป็นกลไกสำคัญในการผนวกชนชั้นแรงงานเข้ามาสู่สังคมกรรมพีที่ถูกครอบงำด้วยวิถีคิดของเหตุผลเชิงเครื่องมือส่งผลให้เกิดการสลายความขัดแย้งทางชนชั้น (สมเกียรติ ตั้งนโม, 2545: 6 - 25) กล่าวคือหากเป็นสายที่ชื่นชมเทคโนโลยีก็จะมีแนวโน้มเชื่อว่าเทคโนโลยีจะนำมาซึ่งความก้าวหน้าแห่งอารยธรรมของมนุษย์ แต่หากเป็นกลุ่มที่วิพากษ์ก็จะตั้งข้อสงสัยว่าเทคโนโลยีอาจลดทอนความเป็นมนุษย์ลง เช่นการประดิษฐ์ระเบิดขึ้นมาทำลายล้างมนุษย์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง แต่ในขณะเดียวกันเทคโนโลยีดังกล่าวก็อาจจะสร้างสรรค์ได้ ถ้ามนุษย์ใช้ไปในทิศทางเพื่อสันติภาพเช่น เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร อาจมองว่าเทคโนโลยีช่วยพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้กว้างขึ้นแต่บางทีคนก็จะมองว่าเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นเครื่องมือครอบงำของคนบางกลุ่ม

จากมุมมองในการมองเทคโนโลยีของอดัม สมิท มาสู่ มาร์กซิสม์ ในช่วงนั้นไม่มีใครนึกฝันได้ว่าเทคโนโลยีจะพัฒนาจนกระทั่งเกิดชนชั้นแรงงานหุ่นยนต์ขึ้นในสังคมปัจจุบัน และค่อยๆ แทนที่แรงงานมนุษย์มากขึ้นเรื่อยๆ คำถามที่สำคัญตามมาคือ เทคโนโลยีนั้นส่งผลต่อแรงงานมนุษย์อย่างไร จากรายงานการสำรวจของ **World economic forum** ซึ่งให้เห็นว่าผู้คนมองว่าเทคโนโลยีกำลังเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันมากขึ้น ส่วนหนึ่งเชื่อว่าจะมีการนำหุ่นยนต์เข้ามาทำงานบริการมากขึ้น บางกลุ่มเชื่อว่าจะมีการใช้หุ่นยนต์เข้ามาเป็นผู้บริหารบริษัทยักษ์ใหญ่กลางกรุงลอนดอนได้ (**World economic forum, 2015: 6 - 7**) ความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบของเทคโนโลยีที่มีต่อแรงงานไม่ใช่เรื่องใหม่ ในปี 1931 นักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียง จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ ได้เตือนว่าเทคโนโลยีจะทำให้เกิดการว่างงานอย่างกว้างขวาง

“Technological unemployment. This means unemployment due to our discovery of means of economising the use of labour outrunning the pace at which we can find new uses for labour.” (Keynes, 2020: 3)

การเข้ามามีบทบาทของเทคโนโลยีนอกจากจะทำให้สังคมต้องปรับตัวแล้ว การพัฒนาอย่างก้าวกระโดดกำลังปรับโฉมสังคมไทย แม้ว่าด้านเศรษฐกิจหรืออุตสาหกรรมจะเติบโต และมีระบบการผลิตที่ทันสมัย รวดเร็ว ลดขั้นตอนที่ซับซ้อนจากการใช้แรงงานคน เพราะเทคโนโลยีเหล่านั้นสามารถทำหน้าที่ และทำงานแทนคนจำนวนมากได้อย่างแม่นยำและมีประสิทธิภาพสูงกว่า ความก้าวหน้านี้ทำให้คนลดขั้นตอนในชีวิตลง ไม่ต้องเดินทาง ไม่ต้องเสียเวลา โดยที่เราสามารถทำอะไรหลาย ๆ อย่างได้ผ่านโทรศัพท์มือถือ หรือสมาร์ตโฟน ไม่ว่าจะทำธุรกรรมการเงิน งานสำนักงาน ประชุม ซื้อ-ขายกันได้ง่ายขึ้น ลดต้นทุน และประหยัดเวลาทั้งคนขายและคนซื้อ ทุกอย่างอยู่บนอากาศ นี่จึงเป็นความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในเรื่องปัญญาประดิษฐ์ (กัลยา โสภณพนิช, 2561)

เทคโนโลยีได้ไหลเข้ามาสู่ระบบขนส่งในเมืองได้เป็นอย่างดี ดังบทความของ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ ได้ให้คำนิยามและความสัมพันธ์ระหว่างเมืองและมนุษย์ผ่านเทคโนโลยี ในการทำให้ขั้นตอนนั้นง่ายขึ้นผ่านแอปพลิเคชัน Grab-Taxi ทำให้ผู้คนเข้าถึงบริการง่ายขึ้นและเข้าถึงงานได้มากขึ้นเช่นเดียวกัน “เศรษฐกิจแบบอูเบอร์นี้มันช่วยในการหารายได้เสริม ทั้งในเมืองไทย และในต่างประเทศที่ผมเคยใช้ บางคนทำอูเบอร์เพิ่มในช่วงนอกเวลาทำงาน หาค่าขนมกลับบ้าน นักศึกษาทำงานในช่วงเวลาที่ไม่ไปเรียน...ลดความเป็นตัวกลางแบบเดิมลง และสร้างความเป็นตัวกลางแบบใหม่แทน” (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2561) แกร็บแท็กซี่สะท้อนภาพการเข้ามาของเทคโนโลยีในระบบขนส่งแบบใหม่ที่เข้าถึงง่ายกว่าปกติ มีบทบาทในการให้บริการและเป็นทางเลือกนอกเหนือจากระบบขนส่งมวลชนรูปแบบเดิม ประกอบกับผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการก็ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังชี้ให้เห็นภาพของแรงงานแท็กซี่รูปแบบใหม่และเทคโนโลยีสมัยใหม่ผสมผสานกัน ส่งผลให้ภาพลักษณ์แกร็บแท็กซี่มีความทันสมัย มีความคล่องตัวในการปรับเปลี่ยนแรงงาน หรือจัดสรรเวลาในการทำงานได้เองเช่นทำงาน

เป็นพาร์ทไทม์ (Part-time) ภาพลักษณ์ดังกล่าวนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับชนชั้นกลางที่ถือครองปัจจัยการผลิตและเป็นเจ้าของธุรกิจ แตกต่างจากริเดอร์ (Rider) ที่ส่วนใหญ่ทำงานเต็มเวลาและมีภาพลักษณ์เป็นชนชั้นแรงงานที่ทำงานบนความเสี่ยงและถูกขูดรีดตลอดเวลา แต่ในขณะเดียวกันนั้นเทคโนโลยีก็ทำให้แกร็บแท็กซี่ บางเวลาก็กลายเป็นแรงงานเหมือนไรเดอร์ที่มีแพลตฟอร์ม (Platform) และอัลกอริทึม (Algorithm) เป็นผู้จ้างงาน กำหนดราคา และกำหนดค่าจ้าง เช่นเดียวกัน จึงนำไปสู่การตั้งคำถามการวิจัยว่าเทคโนโลยีส่งผลต่อมุมมองทางชนชั้นทางสังคมอย่างไร และลักษณะทางชนชั้นทางสังคมของแกร็บแท็กซี่มีลักษณะอย่างไร

คำถามการวิจัย

2.1 เทคโนโลยีส่งผลต่อมุมมองของชนชั้นทางสังคมอย่างไร

2.2 ชนชั้นทางสังคมของแรงงานแกร็บ มีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์การศึกษา

3.1 เพื่อศึกษาเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อชนชั้นทางสังคม

3.2 เพื่อศึกษาลักษณะชนชั้นทางสังคมของแกร็บแท็กซี่

ขอบเขตการศึกษา

4.1. ขอบเขตในด้านช่วงเวลาของการศึกษา

จะทำการศึกษา ชนชั้นทางสังคมผ่านเทคโนโลยีในสังคมไทย กรณีศึกษาบริการของ แกร็บ เป็นระยะเวลา 9 ปี เนื่องจากในปี 2555 เป็นช่วงที่เริ่มมีการใช้ Grab-taxi อันเป็นผลพวงจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 และสิ้นสุดในปี 2564 เนื่องจากการเข้ามามีบทบาทของเทคโนโลยีเริ่มเป็นที่ยอมรับและแพร่หลาย

4.2. ขอบเขตเนื้อหาของการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์บทบาทของเทคโนโลยีต่อความสัมพันธ์ทางชนชั้นในสังคมไทย โดยวิเคราะห์จากกรณีศึกษาของแกร็บแท็กซี่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 การศึกษาครั้งนี้จะทำให้เปิดมุมมองในการเข้าใจสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้มากยิ่งขึ้น

5.2 การศึกษาครั้งนี้จะทำให้มุมมองที่มีต่อเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อแรงงานว่ามีลักษณะอย่างไร

และสามารถขยายมุมมองที่มีต่อเรื่องชนชั้นในสังคมของมาร์กซ์ด้วย

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจพลวัตของการพัฒนาเทคโนโลยีผ่านทฤษฎีทางชนชั้นของมาร์กซิสต์ อันมีแพลตฟอร์มเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับสินค้าหรือบริการจึงทำการรวบรวมแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นฐานในการอธิบายข้อมูลดังกล่าว โดยสามารถแบ่งออกเป็นหัวข้อต่างๆได้ดังนี้

1. ช่วงชั้นทางสังคม (Social Stratification)
2. ชนชั้น (Class)
 - 2.1 พัฒนาการทางสังคมไทยในการต่อสู้ระหว่างชนชั้นจนถึงปัจจุบัน
 - 2.2 โครงสร้างชนชั้นในระบบทุนนิยม
3. ชนชั้นกลาง (Middle class)
 - 3.1 ชนชั้นกลางในแนวคิดมาร์กซิสม์ใหม่
 - 3.2 ชนชั้นกลางในแนวคิดเวเบอเรีย
4. ตำแหน่งทางชนชั้นที่ขัดแย้งกัน (Contradictory Class Location)
5. ชนชั้นและเทคโนโลยี (Class and Technology)
6. แพลตฟอร์ม (platform)
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ช่วงชั้นทางสังคม (Social Stratification)

ในการศึกษาด้านสังคมศาสตร์นั้นมีการแบ่งมนุษย์ออกเป็นกลุ่มๆ เพื่อศึกษาหาความเหมือนและความแตกต่างของมนุษย์แต่ละกลุ่มเพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจสังคม โดยสามารถแบ่งประเภทของการแบ่งมนุษย์ออกเป็น 3 ลักษณะด้วยกันคือ (ผจงจิตต์ อธิคมนันท์, 2523: 4 - 6)

1.1. แบ่งตามวรรณะ (Caste) คือ การแบ่งมนุษย์ตามความแตกต่างของชาติกำเนิดเป็นตัวแบ่งสถานะทางชนชั้น โดยไม่เปิดโอกาสให้มนุษย์สามารถเปลี่ยนสถานะทางสังคมได้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ ในอินเดียแบ่งคนออกเป็น 4 วรรณะใหญ่ๆ ได้แก่

- พราหมณ์ (นักบวช)
- กษัตริย์ (นักรบ)
- แพศย์ (พ่อค้า)
- ศูทร (กรรมาชีพ) ส่วนพวกนอกวรรณะเรียกว่า จัณฑาล (Untouchables)

ซึ่งการจัดระบบวรรณะเช่นนี้เป็นการจัดทั่วไปเพราะนอกจากนี้ ยังมีวรรณะย่อยในวรรณะใหญ่จากนั้นอีกซึ่งเรียกว่า ชา - ตี (Ja - ti) และมีมากกว่า 800 วรรณะซึ่งไม่ได้ถูกกำหนดขึ้นโดยถือเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งเพียงอย่างเดียว วรรณะต่างๆ เหล่านี้กำหนดขึ้นตามความแตกต่างทางอาชีพ ทางนิกายทางศาสนา ทางเชื้อชาติ และในการติดต่อสมาคมกันของผู้คนซึ่งมีลักษณะทางวัฒนธรรม หรือมีบทบาทในสังคมนอกจากนี้วรรณะต่างๆ ยังมีในแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียนเช่น อียิปต์เปอร์เซียกรีก และโรมซึ่งไม่เข้มงวดเท่าอินเดีย

1.2. แบ่งตามฐานะ (Estate) เป็นระบบที่เกิดขึ้นในสังคมตะวันตก โดยแบ่งมนุษย์ตามสิทธิที่กำหนดไว้ตามกฎหมายและประเพณีเป็นระดับต่างซึ่งแตกต่างจากการแบ่งตามวรรณะที่ไม่มีศาสนา คำจุน ตามฐานะ ได้แก่ ฐานันดรนักบวช ฐานันดรขุนนาง ต่อมาภายหลังก็มีฐานะอื่น ๆ เช่น พ่อค้า และนักหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

โดยทั่วไป ชนชั้น และฐานะ เป็นคำที่แทนกันได้ ฐานะจะเปลี่ยนเป็นชนชั้นก็ต่อเมื่อมีความเกี่ยวข้องกับการกระทำที่ท้าทาย เช่นการขัดกันระหว่างชนชั้น จนเป็นการต่อสู้ทางชนชั้นถึงแม้จะเรียกว่าการขัดกันระหว่างฐานะก็ตาม โดยปกติเราจะแยกความแตกต่างของทั้งสองลักษณะนี้ โดยฐานะจะถูกมองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และชนชั้นจะเกี่ยวข้องกันทางสังคม

1.3. แบ่งตามชนชั้น (Class) ชนชั้นเป็นปรากฏการณ์ที่พบได้ในทุกสังคม ไม่ได้ถูกกำหนดโดยความเชื่อทางศาสนาและกฎหมาย ชนชั้นมีลักษณะยืดหยุ่น การขึ้นลงของชั้นมีอยู่ตลอดเวลา

2. ชั้น (class)

นับตั้งแต่มีการถกเถียงกันในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ ชั้น (Class) ในงานของ ลิปเซต (Seymour Martin Lipset) และ เบนดิคส์ (Reinhard Bendix) ซึ่งให้เห็นถึงมุมมองที่มีต่อเรื่องชั้น และการรวบรวมองค์ความรู้ของชั้นส่งผลให้โน้ตชนเรื่องชั้นมีความชัดเจนมากขึ้น ส่งผลให้จำเป็นต้องย้อนกลับไปศึกษาต้นตอของคำว่าชั้น ทั้งนี้ที่มาของคำว่าชั้นเริ่มมีบันทึกไว้ตั้งแต่สมัยโรมัน ซึ่งได้มีการสำรวจประชากร (Roman censors) และบัญญัติคำว่า Classis เพื่อแบ่งแยกมนุษย์ออกเป็นกลุ่มตามชั้นทางสังคมในโรมโบราณซึ่งเป็นการแบ่งประเภทของมนุษย์ตามการจ่ายภาษีอย่างน้อยที่สุดการแยกประเภทนี้ทำให้เราเห็นมนุษย์ถูกแบ่งออกเป็นสองกลุ่มด้วยกันคือ assidui ซึ่งจัดว่าเป็นประชากรที่ต้องเสียภาษี และอีกกลุ่มก็คือ proletarii ที่มีทรัพย์สินเพียงน้อยนิดหรือไม่มีเลย

ต่อมาคำเหล่านี้ถูกนักสังคมวิทยาในศตวรรษที่ 18 อย่างอดัม เฟอ์กูสัน (Adam Ferguson) และเริ่มใช้คำว่า ชั้น (Class) มาใช้ในการอธิบายสังคมที่เป็นชั้นการใช้คำว่าชั้นมาอธิบายสังคมได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก มีการแพร่ขยายของคำว่าชั้นในแถบยุโรปส่งผลให้คำว่าชั้นมีลักษณะในการอธิบายหลายเฉดมากยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างงานของ อดัม สมิธ (Adam Smith) เริ่มใช้คำว่า คนจน (Poor) หรือชั้นแรงงาน (labouring class) ซึ่งแน่นอนรวมไปถึงงานของ เฟรดเดอริค เองเกล (Friedrich Engels) และ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ที่เริ่มพูดถึงชั้นของทุนนิยม (Class of Capitalists) อธิบายถึงชนชั้นนายทุน (Bourgeoisie) และชนชั้นกรรมาชีพ (Proletariat) โดยการอธิบายเรื่องของชนชั้นตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา การเริ่มต้นศึกษางานของคาร์ล มาร์กซ์ จึงเป็นรากฐานเรื่องการศึกษาชนชั้นในปัจจุบัน ในการศึกษาเกี่ยวกับ ชั้นทางสังคม (Social class) เราสามารถจำแนกที่มาและหลักการที่มาร์กซ์ไปหยิบยืมมาจากสามแหล่งที่มีอิทธิพลต่อทฤษฎีทางชนชั้นของมาร์กซ์นั่นก็คือ (Dahrendorf, 1959: 8)

1. มาร์กซ์หยิบยืมคำมาใช้ ไม่ว่าจะ เป็น นายทุน (Capitalist) หรือ กรรมาชีพ (Proletarians) ซึ่งหยิบยืมมาจากนักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษ
2. มาร์กซ์ปรับแนวความคิดเรื่อง Utopian จากนักสังคมนิยมในฝรั่งเศส
3. มาร์กซ์ได้รับอิทธิพลจากเรื่องการต่อสู้ทางชนชั้น (Class Struggle) โดยใช้ทฤษฎีวิภาษวิธี (Dialectics) ของเฮเกล (Hegel)

การวิพากษ์ทฤษฎีทางชนชั้นสามารถแบ่งออกเป็น สองขั้วด้วยกันนั่นก็คือ กลุ่มที่กังวลเรื่องโครงสร้างทางชนชั้น (Class Structure) และกลุ่มที่กังวลเรื่องความหมายของโครงสร้างทางชนชั้น (Implications of that Structure) (Fine & Saad-Filho, 2010) ฉะนั้นจุดสนใจของการมองเรื่องชนชั้นในสังคมนั้นไม่ได้มีจุดเริ่มต้นจากการวิเคราะห์สังคมว่าในสังคมนั้นมีชนชั้นหรือไม่ แต่ไปสนใจว่าในสังคมนั้นมีการเอารัดเอาเปรียบ (Exploited) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในสังคม 2 กลุ่มใหญ่ด้วยกันนั่นก็คือ ชั้นที่เอารัดเอาเปรียบ (Exploiters) และชั้นที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ (Exploited)

ฉะนั้นจึงเป็นรากฐานในการมองสังคมและวิเคราะห์ ก่อนหน้านั้นมีการมองว่ามีชนชั้นมากมายเช่นกรีกแบ่งชนชั้นตามทรัพย์สินสมบัติดูว่าใครมีหรือไม่มีสมบัติ หรือแบ่งแยกตามความร่ำรวยหรือยากจนก็ได้ หรือมีอีกแนวคิดหนึ่งว่าชนชั้นนั้นสามารถแบ่งได้ด้วยการวิเคราะห์เรื่องอำนาจชนชั้นที่มีอำนาจหรือชนชั้นปกครอง และชนชั้นที่ไม่มีอำนาจหรือถูกปกครอง แต่มาร์กซ์ไม่ใช่ทั้งสมบัติหรืออำนาจ

ชนชั้นของมาร์กซ์มองไปที่ กระบวนการแรงงาน (Labor Process) กล่าวคือการใช้แรงงานมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ความคิด แรงงาน พลังกำลัง ฯลฯ ในการเปลี่ยนวัตถุดิบมาเป็นสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ นอกจากร่างกายและวัตถุดิบแล้วนั้น กระบวนการแรงงานยังมีองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ เวลา จะเห็นได้ว่าเมื่อมีการผลิตสินค้าหรือบริการ ในความเป็นจริงไม่ได้มีการผลิตสินค้าและบริการออกมาบริโภคได้ในทันที ต้องมีเวลาในการผลิตสินค้าและบริการซึ่งแรงงานจะผลิตสินค้าและบริการได้มากกว่าจำนวนแรงงานที่จำเป็น กล่าวให้ง่ายที่สุดคือในหนึ่งวันมีการจ้างแรงงานในการผลิตสินค้าหรือบริการ มิได้หมายความว่าแรงงานสามารถผลิตสินค้าหรือบริการ ได้เพียงชิ้นเดียวต่อหนึ่งวัน แต่แรงงานสามารถผลิตได้มากกว่านั้น และราคาสินค้าที่ขายออกสู่ตลาดก็มีจำนวนมากกว่าที่แรงงานผลิตได้เราเรียกสิ่งนั้นว่ามูลค่าส่วนเกิน ดังนั้นสิ่งที่ต้องพิจารณาก็คือรูปแบบกระบวนการทางชนชั้น (class process) ว่ามูลค่าส่วนเกินนั้นเอาไปทำอะไร

จะเห็นได้ว่ามาร์กซ์ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิต ซึ่งจะขึ้นอยู่กับว่าในสังคมหนึ่งๆนั้นมีวิธีการผลิต (Mode of Production) อย่างไร ซึ่งแต่ละรูปแบบของวิธีการผลิตก็จะมีโครงสร้างทางชนชั้นแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้วิธีการผลิตมีความเกี่ยวข้องอย่างเห็นได้ชัดๆได้ดังนี้

1. ในสังคมสังคมหนึ่งจะมีชนชั้นที่ถูกแบ่งออกจากกันตามการครอบครองปัจจัยการผลิต
2. ชนชั้นที่ผูกขาดปัจจัยการผลิตมักต่อต้านสิ่งที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตแบบเก่า โดยทั้งสองอย่างดังกล่าวจะนำไปสู่การต่อสู้ทางชนชั้น (Class Struggle)

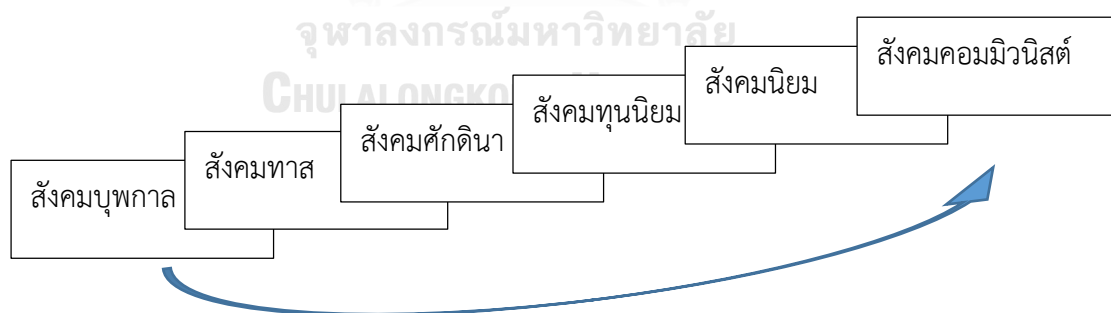
ทั้งนี้มาร์กซ์พยายามทำเรื่องของชนชั้นให้กลายเป็นประเด็นสำคัญในการวิเคราะห์ทางสังคม และพยายามนำมาเขียนในบทที่ 52 ของ Capital Vol.3 ซึ่งเป็นบทสุดท้ายในหนังสือที่แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของชนชั้นอย่างเป็นระบบ (กนกศักดิ์ แก้วเทพ และคณะ, 2550: 13 - 28) ยกตัวอย่างเช่นคำอธิบายของคำว่าชนชั้นนายทุน และชนชั้นกรรมมาชีพ

นายทุน (Capitalist) อาจจะกล่าวได้ว่ารูโซ เป็นคนใช้คำว่านายทุน (Capitalist) เป็นครั้งแรกที่อธิบายถึงคนที่เป็นเจ้าของทุน ส่วนคำว่าทุน (Capital) มาจากภาษาดัตช์ และกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของภาษาอังกฤษภายหลัง ส่วนคำว่า “Bourgeois” ที่มีรากศัพท์มาจากภาษาฝรั่งเศส แปลว่า “กรรมมาชีพ” และมีความหมายไม่ต่างกับ Capitalist ซึ่งหากจะตีความอย่างเคร่ง คำว่า bourgeois เป็นส่วนหนึ่งของสังคมนรูปแบบหนึ่ง และ capitalist เป็นวิธีการผลิตรูปแบบหนึ่ง

ผู้ใช้แรงงาน (Laborers) หรือ ชนชั้นกรรมาชีพ (Proletariat) มาจากภาษาอิตาลี ซึ่งทั้งสองคำนั้นหมายถึงสิ่งเดียวกันนั่นก็คือชนชั้นผู้ใช้แรงงาน (Working Class) ในทางทฤษฎี แรงงานนั้นแบ่งได้สองประเภทด้วยกันคือ (1) แรงงานที่ทำให้เกิดผลิตภาพ (Productive laborers) เป็นแรงงานที่ขายแรงงานแล้วมีส่วนเกินให้นายทุน (2) แรงงานที่ไม่ทำให้เกิดผลิตภาพ (Unproductive laborers) เป็นแรงงานที่ขายเพียงแรงงานและไม่ก่อส่วนเกิน ฉะนั้นในการวิเคราะห์ชนชั้นจึงไม่นับรวมแรงงานที่ไม่ก่อให้เกิดผลิตภาพในการวิเคราะห์ เนื่องจากไม่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางชนชั้น แต่ในความเป็นจริงแรงงานทั้งสองนั้นแยกกันไม่ขาดเพราะแรงงานทั้งสองมีส่วนช่วยให้ระบบทุนนิยมดำเนินต่อไป

พัฒนาการทางสังคมไทยในการต่อสู้ระหว่างชนชั้นจนถึงปัจจุบัน

การพัฒนาทางสังคมและสังคมในฐานะที่เป็นผลผลิตทางประวัติศาสตร์ มาร์กซมองว่าในประวัติศาสตร์ของสังคมที่ผ่านมามีเป็นประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ระหว่างชนชั้นจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นการวิเคราะห์แบบ Orthodox Marxist ที่หันมาสนใจความสัมพันธ์ทางการผลิต (Mode of production) สนใจเรื่องของความขัดแย้งระหว่างชนชั้น ความสัมพันธ์ทางการผลิตเปลี่ยนสังคมได้แบ่งช่วงเวลาของสังคมเป็นยุคต่างๆเริ่มจากสังคมยุคบุพกาล ยุคทาส ยุคศักดินา ยุคนายทุน จนกระทั่งชนชั้นกรรมาชีพที่ลุกขึ้นต่อสู้กับรัฐ จนเปลี่ยนมาเป็นยุคสังคมนิยม และพัฒนาเป็นสังคมนิยมมิวนิสต์ ซึ่งไม่ว่าจะอยู่ในยุคใดย่อมประกอบไปด้วยชนชั้นหลักๆ 2 ชนชั้นเสมอ กล่าวคือในสังคมทาสมีชนชั้นนายทาสและชนชั้นทาส ในสังคมศักดินามีชนชั้นเจ้าขุนมูลนายและชนชั้นไพร่ ในสังคมทุนนิยมมีชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2546: 154 - 158)



ภาพที่ 1 พัฒนาทางสังคมและสังคมในฐานะที่เป็นผลผลิตทางประวัติศาสตร์

คำอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากสังคมบุพกาลไปยังสังคมศักดินาในประเทศไทย เริ่มต้นที่มนุษย์มารวมตัวกันอยู่ในสังคมการเมืองที่มีลักษณะเป็น Asiatic Mode of Production มนุษย์ได้รวมตัวกันเป็นชุมชนสร้างหมู่บ้านในสังคมบุพกาล เป็นสังคมที่หมู่บ้านเป็นเจ้าของที่นาและแบ่งที่นานั้นให้สมาชิกในหมู่บ้านทำมาหากินโดยสมาชิกได้มีกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลเหนือที่ดิน (สุรพงษ์ ชัยนาม, 2553: 213 - 222) หากที่นานั้นไม่มีผู้เข้ามาทำมาหากินที่ดินนั้นก็จะตกเป็นของ

ชุมชนไป โดยชุมชนส่วนใหญ่จะเข้ามาทำกินในพื้นที่ราบลุ่มเช่นเดียวกับ ชุมชนไทในแถบตั้งเกี่ยว ชุมชนไทลื้อ เนื่องจากต้องใช้น้ำในการเพาะปลูก นอกจากนี้ยังมีชาติพันธุ์อื่นเรียก สย้า แทนคนไทที่มี ถิ่นฐานลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาหรือพื้นที่ใกล้แหล่งน้ำ (บัณฑิต จันทรโรจนกิจ, 2563: 20) โดยใน พงศาวดารเชียงรุ่งได้เขียนว่า “น้ำถึงที่ใดเป็นไทถึงที่นั่น” นอกจากนี้ยังมีชนพื้นเมืองอื่น เช่น ลัวะ ขมุ ที่อาศัยอยู่ไหลเช่าอยู่ไม่เป็นหลักแหล่ง ช่า กุย ในภาคเหนือ ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเงาะซาไกในภาคใต้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางชาติพันธุ์ก่อนเป็นรัฐสมัยใหม่ ทั้งนี้เมื่อชุมชนไทพื้นราบได้วิวัฒนาการเข้าสู่สังคมที่มีรัฐ ชาวพื้นเมืองก็ไม่สามารถสร้างรัฐของตนเองขึ้นมาได้

ต่อมาชุมชนบุพกาลไทยได้วิวัฒนาการเข้าสู่ระบบศักดินากว่าคือ เกิดรัฐ หรือมีกษัตริย์ในฐานะตัวแทนชุมชนใหญ่ครอบชุมชนหมู่บ้านเอาไว้ โดยชนชาติที่พูดภาษาไทย-ไต ที่ดินในราชอาณาจักรทั้งหมดเป็นของกษัตริย์และแบ่งที่ดินให้เจ้านายและขุนนางครอบครองปัจเจกชนไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดิน ซึ่งหลักฐานจากศิลาจารึก กฎหมายตราสามดวง และข้อเขียนของชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาถึงประเทศไทยนั้นสนับสนุนข้อเท็จจริงว่า สมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยาแม้แต่ในชุมชนในสมัยก่อนสุโขทัยและอยุธยามีวิธีการผลิตศักดินาแบบเอเชียที่ปราศจากกรรมสิทธิ์บุคคลในที่ดินปรากฏอยู่ก่อนแล้ว ที่ดินเป็นของเจ้าชีวิตแต่ประชาชนเป็นแต่ผู้ทำกิน และภาษีอากรที่ดินที่ชาวบ้านจ่ายดูเหมือนว่าเสียไปเพื่อค่าเช่าที่ของเจ้าชีวิตอยู่ในชุมชนไทใหญ่แห่งรัฐฉานก็เช่นเดียวกันถือว่าเจ้าฟ้าของแต่ละรัฐเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมดในรัฐนั้น หลักฐานคือศิลาจารึกหลักที่ 49 มีข้อความแสดงว่าในการมอบที่ดินแก่วัดผู้ครอบครองอยู่ต้องขอที่ดินจากกษัตริย์ก่อน ส่วนในสมัยอยุธยาในพระไอยการเบ็ดเสร็จมาตรา 52 กำหนดชัดเจนว่าที่ในแคว้นกรุงเทพรมหานครศรีอยุธยามหาดิลกณภพพรตันราชธานีบุรีรมย์เป็นที่แห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหักให้ราษฎรทั้งหลายผู้เป็นข้าแผ่นดินอยู่จะเป็นที่ราษฎรหา มิได้ ประเด็นที่น่าสนใจคือ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้กล่าวถึงวิวัฒนาการจากสังคมบุพกาลไปสู่ยุคศักดินาโดยข้ามยุคที่เป็นสังคมทาสไป (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2550: 3 - 5)

ซึ่งสอดคล้องกับ ชัยอนันต์ สมุทรวณิช ที่มองว่าการเปลี่ยนแปลงจากสังคมทาสไปสู่สังคมศักดินาของสังคมไทยนั้น ต้องตอบคำถามที่ว่าอะไรคือความขัดแย้งภายในโครงสร้างทางเศรษฐกิจซึ่งทำให้สังคมไทยขึ้นจากระบบทาสไปสู่สังคมศักดินา ถ้าทาสมีอยู่ตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้วสังคมทาสของไทยเริ่มตั้งแต่เมื่อใดและสิ้นสุดลงเมื่อใด จิตภูมิศักดิ์ กล่าวว่า ว่าไทยเราผ่านระบบทาสไปสู่ระบบศักดินาเพราะเจ้าทาสไทยถูกเขมร ล้มล้างอำนาจและทำให้พวกเขาหลุดมาเป็นไท และมาพึ่งพิงผู้มีกำลังเหนือกว่าและเกิดความสัมพันธ์ในรูปแบบศักดินาขึ้น เหตุผลดังกล่าวไม่น่าเชื่อถือเพราะการล้มล้างอำนาจโดยเขมรนั้นไม่ใช่ความขัดแย้งภายในโครงสร้างทางเศรษฐกิจหรือความขัดแย้งระหว่างพลังการผลิตกับความสัมพันธ์ทางการผลิต แต่เป็นความขัดแย้งทางการเมืองซึ่งเป็นโครงสร้างส่วนบนของรัฐสองรัฐ (ชัยอนันต์ สมุทรวณิช, 2519: 15- 18) ฉะนั้นสังคมไทยไม่เคยผ่านสังคมทาสที่แท้จริงเลยหรือไม่อย่างไร แต่หากพิจารณาวิถีผลิตแบบเอเชียแล้วจะเห็นได้ว่าสังคมอื่นๆที่ไม่ใช่สังคมยุโรปอาจจะ

มีการพัฒนาจากชุมชนบุพกาลเป็นสังคมประเภทอื่นได้ซึ่งไม่ใช่สังคมทาสก็ได้ กล่าวคืออาจพัฒนาจากชุมชนบุพกาลไปเป็นสังคมศักดินาได้

นอกจากนี้ ทรงชัย ยังได้วิจารณ์งานของปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ ที่มองว่าประเทศไทยเป็นเอกราชเพียงชื่อ เพราะอยู่ภายใต้อิทธิพลต่างชาติและเศรษฐกิจ สังคม ทหาร และวัฒนธรรมโดยที่จักรวรรดิไม่ต้องเข้ามาปกครองโดยตรงซึ่งปรีชาเรียกสภาวะเช่นนี้ว่า “ไทยกึ่งเมืองขึ้น” และปัจจัยของจักรวรรดินิยมเร่งรัดให้ “สังคมศักดินา” ต้องสลายตัวไปทำให้ไทยกลายเป็นกึ่งศักดินา(นายทุนเข้ามา) ประเด็นอยู่ตรงที่ ทรงชัยมองว่าการที่ปรีชามองคล้ายกับของอรัญ และวิจารณ์เรื่องที่ว่าจักรวรรดินิยมหรือนายทุนเงินจะเร่งทำลายศักดินาแต่ ทรงชัยมองว่าไม่ใช่ ตัวที่ทำลายระบบศักดินาคือ คณะราษฎรซึ่ง สมศักดิ์ ก็ได้วิจารณ์ ทรงชัยว่า ถ้าคณะราษฎรทำลายระบบศักดินาแล้วความสัมพันธ์ทางการผลิตในช่วงนั้นคืออะไร? (สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 2525)

หลังการปฏิวัติ 2475 ประเทศไทยไม่ใช่รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์อีกต่อไป เพราะกษัตริย์ไม่ได้เป็นผู้ควบคุมอำนาจและการผลิตอีกต่อไปแล้ว แต่เป็นการเปิดพื้นที่ให้ผู้เล่นต่าง ๆ เข้ามาใช้พื้นที่ในระบบเศรษฐกิจการเมือง ทำให้ชนบทเปลี่ยนแปลง อย่างการเข้ามาของทักษิณ เป็นบทบาทที่ทำให้สภาพเศรษฐกิจการเมืองคึกคักอย่างหลัง 2475 ไม่เคยมี และสรุปว่าประเทศไทยปัจจุบันมีลักษณะเป็นรัฐชาติเป็นสังคมทุนนิยม ที่ยังมีพลังความขัดแย้งต่าง ๆ ยังคงเข้ามาควบคุมหรือมีส่วนร่วมในรัฐ ซึ่งไม่ได้ผิดประหลาดไปจากรัฐทุนนิยมอื่น (แก๊งกิจ กิติเรียงลาภ, 2556)

โครงสร้างชนชั้นในระบบทุนนิยม

ในโครงสร้างทางชนชั้นของระบบทุนนิยมเป็นต้นมานั้นสามารถแบ่งชนชั้นออกเป็นหลากหลายกลุ่มด้วยกัน แต่คู่กรณีของความขัดแย้งนั้นจะให้ความสนใจไปที่ 2 ชนชั้นคือ ชนชั้นกลาง/นายทุน) และชนชั้นกรรมาชีพ อย่างไรก็ตามในสังคมยังมีชนชั้นอื่นเช่น ชนชั้นเจ้าที่ดิน นายทุนน้อย ชาวนา (เมธี เอี่ยมวราร, 2549: 500 - 503)

1. ชนชั้นกระฎุมพี (Bourgeoisie) หรือ นายทุน คือผู้ที่ถือครองปัจจัยในการผลิต เป็นนายจ้าง และขายผลผลิต โดยได้กำไรจากมูลค่าส่วนเกินในกำลังแรงงานของลูกจ้างมาใช้เพื่อสะสมทุนหรือขยายทุนของตัวเอง

2. ชนชั้นกรรมาชีพ (Proletariat) เป็นชนชั้นที่ถือครองกำลังแรงงานเท่านั้น ไม่มีทรัพยากรอื่นใดนอกจากมือ ร่างกาย และสมองที่ใช้ในการทำงาน โดยขายกำลังแรงงานของตัวเองเพื่อหารายได้สำหรับครอบครัวและการเอาชีวิตรอด กล่าวคือเมื่อมีนายจ้าง ย่อมมีลูกจ้างจึงเกิดความสัมพันธ์ทางการผลิตขึ้นนายทุนเป็นผู้ขูดรีดต้องการกำไรเพื่อสะสมทุน ดังนั้นจึง กดค่าจ้างของแรงงานให้ต่ำลง ในขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานกับนายทุนนั้นดูเหมือนจะเป็นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกันในระบบตลาดแรงงาน มาร์กซก็ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์แบบการขูดรีดที่ซ่อนอยู่

และไม่เฉพาะแต่การขูดรีดเท่านั้นมาร์กซ์ยังแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งที่ผลประโยชน์ของคนทั้งสองกลุ่มนั้นย่อมจะขัดแย้งกันเสมอ แม้ว่าในห้วงเวลาเดียวกันนั้นกลุ่มผลประโยชน์ทั้งสองจะทำงานร่วมกันในกระบวนการการผลิตอยู่ก็ตาม

3. เจ้าที่ดิน (Landlords) โดยมาร์กซ์กลุ่มชนชั้นนี้ว่าเป็นชนชั้นที่กำลังจะล่มสลาย ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นชนชั้นที่กำลังอำนาจมากในสังคมแต่ก็สูญเสียบทบาทในการเป็นศูนย์กลางของการผลิตและการปกครองสังคมไป เพื่อจะเอาตัวรอดและรักษาความมั่งคั่งของตนเจ้าที่ดินจำนวนหนึ่งจึงต้องเปลี่ยนที่ดินในการถือครองของพวกเขาไปเป็นที่ดินสำหรับเช่า ซึ่งทำให้เกิดสิ่งที่ค่อนข้างจะแตกต่างจากทุนนิยมอุตสาหกรรม กล่าวคือที่ดินถูกใช้ในฐานะทุนชนิดหนึ่งสำหรับการสะสมทุน ชนชั้นแรงงานอาจจะไม่ได้ถูกจ้างงานโดยตรงจากเหล่าเจ้าที่ดิน แต่ที่ดินเหล่านั้นก็ถูกใช้ในฐานะเครื่องมือหรือวิธีการผลิตที่เอื้อให้เกิดการสะสมทุนต่อไปได้

4. กระจุกชนชั้นน้อยและชนชั้นกลาง (Petty Bourgeoisie and Middle Class) ชนชั้นกลางในอดีตคือ กลุ่มช่างฝีมือรายย่อย เจ้าของธุรกิจขนาดย่อม แรงงานมีฝีมือ และชาวนา ลักษณะสำคัญของชนชั้นนี้คือการทำหน้าที่ถือครองทรัพย์สินบางอย่างเอาไว้ แต่ไม่เพียงพอสำหรับการทำงานทั้งหมดให้สำเร็จด้วยการจ้างลูกจ้างหรือคนงาน กลุ่มคนในชนชั้นนี้ยังคงต้องทำงานด้วยตัวเองเพื่อความอยู่รอด ดังนั้นชนชั้นกลางจึงมีลักษณะการดำรงอยู่ในสองรูปแบบ หนึ่งคือในฐานะผู้ถือครองทรัพย์สินและในฐานะแรงงาน

5..ชนชั้นล่าง (Lumpenproletariat) มาร์กซ์ได้พูดถึงคนกลุ่มนี้ในฐานะ “ชนชั้นอันตราย” หรือ ส่วนที่ตกต่ำสุดของสังคม หรือก็คือกลุ่มชนชั้นล่าง ซึ่งมาร์กซ์ไม่ได้สนใจหรือมองว่าชนชั้นนี้จะ เป็นกลุ่มพลังที่สำคัญในการสร้างสังคมนิยมที่จะเกิดขึ้น ขณะที่นักเขียนและนักวิเคราะห์คนอื่นมองว่าคนกลุ่มนี้มีแนวโน้มและความเป็นไปได้ที่จะเป็นนักปฏิวัติหรือเข้าร่วมการปฏิวัติด้วย เหตุผลหลักประการหนึ่งที่ต้องกล่าวถึงคนกลุ่มนี้ก็เพื่อตอกย้ำให้เห็นว่าระบบทุนนิมนั้นหยาบใช้คนทำลายคน และทอดทิ้งผู้คนอย่างไร ระบบทุนนิยมไม่ได้ปฏิบัติต่อคนกลุ่มนี้ในฐานะมนุษย์ ในปัจจุบันคนกลุ่มนี้ก็คือกลุ่มคนไร้บ้านนั่นเอง

6. เกษตรกรและชาวนา (Peasantry and Farmers) มาร์กซ์มองว่าคนกลุ่มนี้นั้นมีลักษณะขาดการจัดตั้ง กระจายตัวกันไป และไม่มีความสามารถในการแบกรับการเปลี่ยนแปลงได้ เขาคาดหวังว่าคนกลุ่มนี้จะหายไปโดยหันไปเข้าร่วมกับกลุ่มกรรมาชีพแทน ส่วนผู้ที่ประสบความสำเร็จก็จะกลายเป็นเจ้าที่ดินหรือกระจุกชนชั้น อย่างไรก็ตามมาร์กซ์นั้นค่อนข้างห่างไกลจากกลุ่มชาวนาและไม่ได้เขียนหรือกล่าวถึงคนกลุ่มนี้มากนัก และชาวนาเป็นกลุ่มคนที่ไม่สามารถเคลื่อนไหวร่วมกันในรูปแบบชนชั้นในการต่อสู้ทางการเมืองและเศรษฐกิจได้

3. ชั้นกลาง (Middle Class)

ในการวิเคราะห์สังคมหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การขยายตัวทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ ความเหลื่อมล้ำของกลุ่มคน โดยสามารถแบ่งกลุ่มคนเหล่านั้นออกเป็นชนชั้น (Class) ซึ่งไม่ได้แบ่งออกโดยสถานะทางสังคมหรือระดับรายได้เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึง ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และการไม่มีอำนาจทางสังคมด้วย มาร์กซ์ได้พัฒนาทฤษฎีชนชั้นขึ้นมา โดยมีชนชั้นสองชนชั้นอยู่ตรงข้ามกันเสมอแต่ก็ยังเป็นที่ถกเถียงว่ามาร์กซ์ได้เห็นถึงการขยายตัวของชนชั้นที่อยู่ระหว่าง นายทุนและแรงงานอยู่แล้วซึ่งปรากฏใน Theories of surplus value (1863) แต่ที่ชัดเจนคือการอธิบายเรื่องของชนชั้นนายทุนและชนชั้นแรงงาน และมองว่ากลุ่มชนที่อยู่ระหว่างกลางนายทุนและแรงงานถูกผลักให้กลายเป็นกลุ่มแรงงานทั้งหมดซึ่งสามารถศึกษาได้ในงานเรื่อง The Communist Manifesto

“ The history of all hitherto existing society is the history of class struggles. Freeman and slave, patrician and plebeian, lord and serf, guild-master and journeyman, in a word, oppressor and oppressed, stood in constant opposition to one another, carried on an uninterrupted, now hidden, now open fight, a fight that each time ended, either in a revolutionary reconstitution of society at large, or in the common ruin of the contending classes.” (Marx & Engels, 1888)

การศึกษาชนชั้นกลางมีแนวคิดหลักอยู่ 2 แนวทางได้แก่ แนวคิดการวิเคราะห์แบบมาร์กซิสม์ใหม่ (Neo-Marxist) และแนวคิดการวิเคราะห์แบบเวเบอร์เรียน (Weberian) ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ชนชั้นกลางในแนวคิดมาร์กซิสม์ใหม่

ในแนวคิดมาร์กซิสม์ใหม่ เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับชนชั้นกลาง ในฐานะที่เป็นพัฒนาการระบบทุนนิยมในสังคมสมัยใหม่นำโดย Eduard Bernstein (1850-1932) เชื่อว่าภายใต้พัฒนาการของสังคมทุนนิยมที่ซับซ้อน การกระจุกตัวทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมิได้ทำลายธุรกิจรายย่อยที่หลากหลาย ซึ่งแสดงถึงการคงอยู่อย่างเป็นอิสระของชนชั้นกลางเก่าอันได้แก่ ผู้ประกอบการ เอกชนขนาดกลางและเล็ก รวมถึงผู้บริหารในกิจการบริการสาธารณะอีกทั้งชนชั้นกลางใหม่ในกลุ่มแรงงานปกขาว (White-collar workers) และลูกจ้างในกิจการบริการสาธารณะ (Public employees) เป็นกลุ่มชนชั้นแรงงาน (Working class) ที่มีลักษณะแตกต่างกันในด้านการศึกษา อาชีพ และรายได้ นอกจากนี้ยังมีนักคิดที่สำคัญในการชี้ประเด็นของชนชั้นกลางไว้อีก เช่น

Nicos Poulantzas กล่าวถึงกลุ่มที่อยู่ตรงกลางในโครงสร้างชนชั้น(ชนชั้นแรงงานและนายทุน) โดยนำเสนอให้มีการจัดแบ่งชนชั้นแรงงานผู้มีรายได้จากค่าจ้างเสียใหม่เป็นแรงงานในภาคการผลิต (Productive labour) และแรงงานนอกภาคการผลิต (Non-productive labour) โดยเรียก

แรงงานผู้มีรายได้เป็นค่าจ้างในสังคมสมัยใหม่ที่ทำงานนอกภาคการผลิตว่า “ชนชั้นนายทุนน้อยใหม่” (New petty bourgeoisie) ทั้งนี้ชนชั้นกลางทุกกลุ่มจึงมีลักษณะสำคัญร่วมกันคือไม่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต มีอำนาจหน้าที่ควบคุมแรงงาน ที่ทำการผลิตและเป็นคนกลางในการสร้างความชอบธรรมให้กับระบบทุนนิยม (ศิริพร ยอดกมลศาสตร์, 2538: 12 - 13)

Erik Olin Wright เป็นนักทฤษฎีรุ่นใหม่ที่มีผลงานเกี่ยวกับเรื่องชนชั้นมากที่สุดคนหนึ่ง เขาได้วิเคราะห์สังคมอเมริกันชี้ให้เห็นถึง “การควบคุมระบบทุนนิยมของชนชั้นนายทุน” โดยมีชนชั้นแรงงานเป็นชนชั้นล่างของโครงสร้างชนชั้น โดยชนชั้นแรงงานประกอบด้วยกลุ่มคน 2 กลุ่ม คือ Blue collar หรือผู้ใช้แรงงาน อีกกลุ่มหนึ่ง คือ White collar ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มใหม่ของชนชั้นแรงงาน ครอบคลุมตั้งแต่เลขานุการ เสมียน พนักงานขายไปจนถึงช่าง และวิศวกรประเภทต่าง ในการจัดลำดับชนชั้น Wright ได้พยายามผลักดันแรงงานประเภท white collar ดังกล่าวทั้งหมดให้ไปอยู่ในชนชั้นแรงงาน โดยอ้างว่ากลุ่มนี้ค่อนข้างไร้ทรัพย์สินสมบัติ (เมื่อเปรียบเทียบกับชนชั้นนายทุน) แต่นายทุนพยายามหลอหลอมกลุ่มนี้ให้เชื่อว่าพวกเขาไม่ใช่แรงงานเพื่อที่จะชักจูงไม่ให้กลุ่มนี้ไปรวมการเคลื่อนไหวกับกลุ่มกรรมกร โดยเหตุนี้ความเป็นชนชั้นกลางของ Erik Olin Wright ยังไม่ชัดเจน เพียงแต่ยอมรับว่ามีกลุ่มคนหลายกลุ่มอยู่ระหว่างนายทุนกับแรงงาน โดยที่กลุ่มหนึ่งจะถูกผนวกเข้าไปเป็นกลุ่มผู้จัดการผลประโยชน์ให้แก่นายทุน เช่น ผู้บริหาร ผู้จัดการ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งจะมีชีวิตที่ตกต่ำกลายเป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นแรงงาน (สังคิต พิริยะรังสรรค์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2536: 70 - 71)

Harry Braverman ในงาน Labor and monopoly capital (1974) ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มที่อยู่ระหว่างกลางจะแปรสภาพไปอยู่กับแรงงาน อีกทั้งยังมองว่าในยุคทุนนิยมผูกขาด ทุนได้แพร่กระจายเข้าไปในอาชีพของ White collar ซึ่งมีการจัดระบบงานแบบใหม่ ซึ่งใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ส่งผลต่อแรงงานที่มีความรู้เป็นอย่างมากเพราะความรู้ที่เรียนมาไม่สอดคล้องกับมาตรฐานงานใหม่ ด้วยเหตุนี้กลุ่มชนชั้นกลางรุ่นใหม่ จึงแปรสภาพกลายเป็นแรงงานของชนชั้นกรรมาชีพแบบใหม่

ชนชั้นกลางในแนวคิดเวเบอร์เรียน

ชนชั้นกลางในแนวคิดของกลุ่มเวเบอร์เรียนมองว่า มาร์กซ์เน้นและให้ความสนใจด้านเศรษฐกิจมากกว่ามองปัญหาความไม่เท่าเทียมกัน ส่วนเวเบอร์มุ่งเน้นและให้ความสนใจในด้านอื่นมากกว่าที่มาร์กซ์นั้นมอง หรืออธิบายได้ว่าเวเบอร์มีความสนใจและให้ความสำคัญกับชนชั้นกลางอย่างรอบด้านมากกว่ามาร์กซ์ ทั้งมิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม และมิติทางการเมือง ดังนั้นแนวคิดของเวเบอร์จึงได้รับการยกย่องว่ามีหลายมิติ (Multi-dimensionality) จะเห็นได้ว่าเมื่อมองจากมุมมองนี้แล้ว คำว่าชนชั้น ของเวเบอร์ คือสิ่งที่ถูกกำหนดโดยปัจจัยหลายอย่างผสมผสานกัน ไม่ว่าจะป็นมุมมองตั้งแต่เรื่องกรรมสิทธิ์ มุมมองเรื่องอาชีพ มุมมองเรื่องอำนาจหน้าที่ ตลอดจนวิธีการศึกษาไปจนถึงสถานภาพทางสังคมหรือเกียรติยศ ชนชั้นในมุมมองของเวเบอร์จึงเป็นเรื่องที่ครอบคลุมทั้งปัจจัยทาง

เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และปัจจัยทางด้านจิตใจ นอกจากนี้แล้วชนชั้นจึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ในการผลิต ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในการตลาด วิถีชีวิต และการบริโภค การที่บุคคลจะอยู่สูงในชนชั้นที่สูงหรือชนชั้นที่ต่ำนั้น ต้องดูที่สถานภาพทางสังคมด้วย ซึ่งการสังเกตดังกล่าวมิได้ถูกกำหนดจากรายได้หรือความเป็นเจ้าปัจจัยการผลิตเพียงอย่างเดียว เราต้องสังเกตด้วยว่าโอกาสในชีวิต ของบุคคลนั้นเป็นอย่างไร (กล่าวให้ถึงที่สุดคือโอกาสที่บุคคลจะได้รับการตอบแทนหรือได้รับรางวัลชีวิต) ทั้งนี้โอกาสชีวิต (Life Chances) นั้นถูกกำหนดโดย สถานการณ์ตลาด (Market situation) ของบุคคลนั้น โดยการเกี่ยวข้องกันของสถานการณ์ตลาดกับสถานภาพในตลาดแรงงาน สามารถยกตัวอย่างได้เช่น ฐานะที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้เปรียบทางการศึกษาหรือการฝึกอบรม มากกว่าบุคคลอื่น และนอกจากนี้สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ โอกาสในชีวิตของบุคคลใดบุคคลหนึ่งยังถูกกำหนดโดยปัจจัยทั้งสองปัจจัยประกอบไปด้วย ปัจจัยทางวัฒนธรรมและปัจจัยทางการเมืองด้วย เช่น บุคคลใดบุคคลหนึ่งกำเนิดมาในตระกูลดัง หรือเป็นครอบครัวที่อำนาจและอิทธิพล (สังคีต พิริยะรังสรรค์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2536: 76)

นอกจากนี้ชนชั้นกลางที่ถูกอธิบายในทฤษฎีทางชนชั้นของเวเบอร์ (Weberian class analysis) นั้นได้อธิบายถึงมีลักษณะของกลุ่มชนที่อยู่ตรงกลาง เป็นกลุ่มชนที่ถูกจัดให้อยู่ในโครงสร้างของการจัดลำดับความสูงและต่ำทางด้านสภาพของสังคม โดยส่วนใหญ่แล้วชนชั้นกลางเป็นกลุ่มบุคคลที่ถูกจัดประเภทจากการประกอบอาชีพของแรงงานปกขาว (White-collar) ดังนั้นชนชั้นที่เวเบอร์ใช้ในการวิเคราะห์จึงถูกกำหนดโดยกลุ่มตัวแปรทั้งสิ้น 3 กลุ่มตัวแปรด้วยกันคือ

1. ปัจจัยด้านสถานการณ์ทางการตลาด (Market situation) กล่าวคือแหล่งที่มาของรายได้ และระดับรายได้ อีกทั้งความมั่นคงของงานที่ทำอยู่ อันเป็นปัจจัยที่มีโอกาสปรับปรุงและขยับฐานะได้
2. ปัจจัยด้านสถานการณ์ทางการทำงาน (Work situation) กล่าวคือตำแหน่งหน้าที่การงาน และความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในระบบของการแบ่งงานทำ เป็นปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์ชนชั้น
3. ปัจจัยด้านสถานการณ์ทางสถานภาพ (Status situation) กล่าวคือการวิเคราะห์ชนชั้นว่ามีลักษณะที่อยู่ในระดับที่สูง หรืออยู่ในชนชั้นที่อยู่ต่ำกว่านั้นในโครงสร้างของการประเมินสถานภาพทางสังคม นักวิเคราะห์แนวเวเบอร์เรียนให้ความสนใจในสังคมที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมสมัยใหม่ อันประกอบไปด้วยผู้เล่นทั้ง 3 กลุ่มด้วยกันคือ แรงงาน ชนชั้นกลาง และนายทุน มักจะถูกกำหนดโดยข้อกำหนดทางชนชั้นทั้ง 3 ข้อที่แตกต่างกันและไม่อาจนำทั้งสามชนชั้นมาเข้ามาผสมปะปนกันได้เลยหรือแม้กระทั่งจะมีการผสมให้ชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งอยู่ด้วยกันได้เลย แต่ละชนชั้นมีการดำรงชีวิต มีเอกลักษณ์ที่ชัดเจนเป็นของตนเอง โดยเฉพาะในระบบทุนนิยมสมัยใหม่ มีความต้องการชนชั้นกลางมากขึ้นกล่าวคือ ต้องการชนชั้นที่มีการศึกษา มีความรู้ และมีความสามารถ ซึ่งในปัจจุบันถ้าไม่มีชนชั้นกลางอยู่ระหว่างชนชั้นล่างและชนชั้นสูงแล้ว ทุนนิยมก็ดำรงอยู่ไม่ได้เพราะในชนชั้นกลางประกอบไปด้วยกลุ่มอาชีพหลากหลายกลุ่ม ซึ่งความหลากหลายดังกล่าว มีแนวโน้มใน

การวิเคราะห์ว่า ในโครงสร้างทางชนชั้นทางสังคมถึงแม้กลุ่มหนึ่งจะมีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง และอีกกลุ่มหนึ่งจะมีสถานภาพต่ำ แต่ชนชั้นกลางก็ยังคงเป็นชนชั้นกลาง กล่าวคือชนชั้นกลางยังคงมีมีจิตสำนึกทางชนชั้นที่แตกต่างกับชนชั้นแรงงานและชนชั้นนายทุนเสมอ (สังคีต พิริยะรังสรรค์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2536: 77)

ในขณะที่มาร์กซ์เน้นปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดฐานะทางชนชั้นๆ เวเบอร์ได้ชี้มุมมองเรื่องชนชั้นไปมากกว่างานของมาร์กซ์ในเรื่องชนชั้น ซึ่งมี 2 ประเด็นที่สำคัญ คือ

(1) มาร์กซ์ และเวเบอร์มองต่างกันเรื่อง ความแตกต่างทางเศรษฐกิจ ไม่ใช่ปัจจัยหลักในการกำหนดชนชั้นเพียงอย่างเดียว หรือการเป็นเจ้าของหรือไม่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตเป็นตัวกำหนดชนชั้น เวเบอร์บอกว่า ยังมีปัจจัยอื่นอีกที่เป็นตัวกำหนดความแตกต่างทางสังคม เช่น คนที่มีวิชาชีพเป็นช่างฝีมือ เป็นช่างชำนาญ

(2) นอกเหนือจากชนชั้นของมาร์กซ์แล้วยังมีประเด็นของสถานภาพ (Status) และหมู่คณะ (Party) ในเรื่องของสถานภาพ เป็นเรื่องความแตกต่างในเรื่องของเกียรติหรือศักดิ์ศรี (Prestige) เป็นเรื่องที่กำหนดชั้นของคนตามความคิด ความเชื่อ ค่านิยมของคนในสังคม เช่น หมอ นักกฎหมาย อาจารย์ ฯลฯ จัดเป็นกลุ่มที่มีเกียรติ ได้รับการยกย่องจากสังคมหมู่คณะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ เป็นการรวมกลุ่มของบุคคลที่ทำงานร่วมกัน มีความสนใจหรือพื้นฐานร่วมกันทำให้เกิดอำนาจ (Power) สถานภาพและหมู่คณะ ไม่สามารถนับรวมกับชนชั้นได้แต่เป็นสิ่งที่มอิทธิพลต่อชนชั้นนอกเหนือจากปัจจัยทางเศรษฐกิจของบุคคลและกลุ่ม (Giddens, 1997: 285 - 286)

นอกจากนี้ เวเบอร์ได้วิเคราะห์ประเด็นอำนาจทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยอำนาจแต่ละอย่างมีส่วนในการกำหนดชั้นทางสังคม เวเบอร์ให้ ความสนใจเช่นเดียวกับและแบ่งชนชั้นออกมาเป็น 4 ชนชั้น (Giddens, 1971: 165) (Weber et al., 1978: 305) ได้แก่

1. ชนชั้นผู้ใช้แรงงาน (The manual working class)
2. ชนชั้นนายทุนน้อย (The petty bourgeoisie)
3. แรงงานปกขาว (The Propertyless white-collar workers)
4. ชนชั้นอภิสิทธิ์ (The dominant entrepreneurial and propertied group)

4. ตำแหน่งทางชนชั้นที่ขัดแย้งกัน (Contradictory Class Locations)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าแนวคิดของสายมาร์กซิสต์ใหม่นั้นเป็นการพัฒนาและอธิบายชนชั้นกลางที่ มาร์กซ์ไม่ได้เน้นย้ำไว้ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นงานของ Nicos Poulantzas ในการอธิบายเรื่องของ New petty bourgeoisie คำถามที่สำคัญคือในปัจจุบันสามารถแบ่งชนชั้นได้ เพียงแค่ สูง กลาง ต่ำ ได้หรือไม่เพราะความหลากหลายทางอาชีพ ความหลากหลายที่ความสัมพันธ์ ทางการผลิตเปลี่ยนไปมากแล้ว Wright จึงได้เสนอแนวคิดขึ้นมาคือ ตำแหน่งแห่งที่ที่มีความขัดแย้ง กัน (Contradictory Class Locations) ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวก็เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ทางชน ชั้นในยุคทุนนิยมอุตสาหกรรมเป็นต้นมาด้วย (Wright, 1985: 19 - 51) Wright เสนอว่าแนวคิดหรือ สมมุติฐานของเขาจะสามารถต่อยอดการอธิบายเรื่องชนชั้นกลางได้ โดยแนวทางในการคิดตั้ง สมมุติฐานสามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มด้วยกันคือ

- แนวทางที่ 1 ควรที่จะจัดแรงงานประเภทต่างๆให้อยู่ในชนชั้นแรงงานและชนชั้นนายทุน เท่านั้น
- แนวทางที่ 2 ควรมีเพียงชนชั้นนายทุนน้อยที่ประกอบไปด้วยแบบดั้งเดิมและแบบใหม่
- แนวทางที่ 3 ทุกตำแหน่งที่ไม่ได้อยู่ในชนชั้นทุนนิยมดั้งเดิมจะตกอยู่ใน ชนชั้นใหม่
- แนวทางที่ 4 ตำแหน่งที่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นดั้งเดิมจะถือว่าเป็นตำแหน่งที่ไม่ใช่ชนชั้น

ซึ่งทั้ง 4 สมมุติฐานนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของการจับตำแหน่งต่างๆเข้าไปอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ในความสัมพันธ์ทางชนชั้น Wright จึงเสนอให้ทั้งสมมุติฐานทั้งหมดลง กล่าวคือ แทนที่จะพูดถึง ตำแหน่งทั้งหมดที่มีตำแหน่งเฉพาะภายในชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งหนึ่ง ควรเปลี่ยนมามองว่าบางตำแหน่ง อาจมีหลากหลายชนชั้น ซึ่งสามารถอยู่ในชนชั้นมากกว่าหนึ่งชั้นพร้อมกันได้ ซึ่ง Wright เรียกแนวคิด นี้ว่าเป็น Contradictory Class Locations ซึ่งความหมายของคำว่า Contradictory หมายถึงความ ขัดแย้ง ซึ่งใน ณ ที่นี้ไม่ได้หมายถึงความขัดแย้งระหว่างชนชั้น (contradictory class relations) หากแต่เป็น ความขัดแย้งของ ตำแหน่ง (Locations) และ Contradictory Class Locations จึงไม่ปฏิเสธความขัดแย้งพื้นฐานของความสัมพันธ์แบบชนชั้นนายทุน อันเป็นความสัมพันธ์ทางชนชั้น พื้นฐานของระบบทุนนิยมที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกันสำหรับแรงงานและนายทุน

การอธิบายคอนเซปของ Contradictory Class Locations เริ่มต้นที่ สองเงื่อนไขด้วยกัน คือ (1) ว่าบุคคลนั้นประกอบอาชีพอิสระหรือไม่ และ (2) บุคคลนั้นดูแลการทำงานของผู้อื่นหรือไม่ ด้วยเกณฑ์สองข้อนี้สามารถอธิบายได้ดังนี้

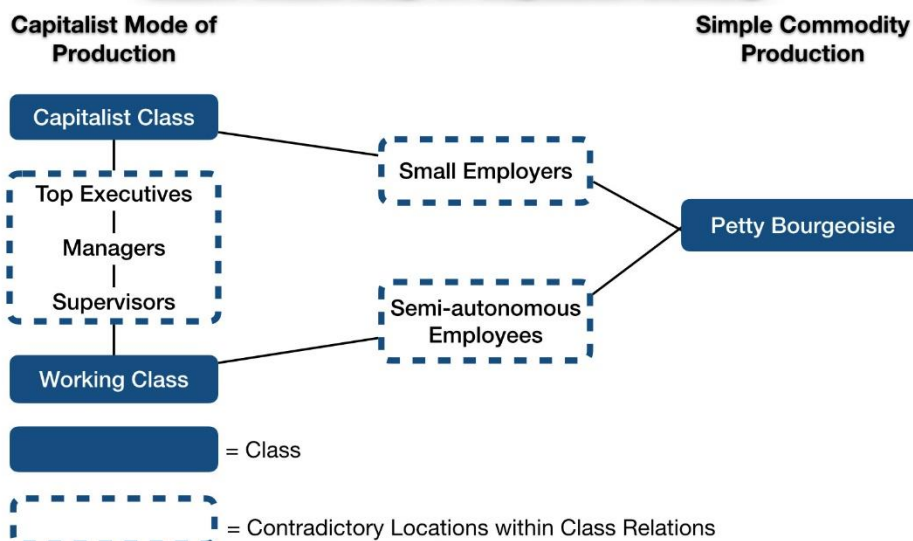
		self-employed	
		Yes	No
supervised the labour of others	Yes	Capitalists	Managers
	No	Petty bourgeoisie	Workers

ตารางที่ 1 แบ่งประเภทเงื่อนไขในการประกอบอาชีพและการดูแลการทำงานผู้อื่น

ในการอธิบายข้างต้นชี้ให้เห็นถึงการพยายามจัดหมวดหมู่ของกลุ่มแรงงานประเภทต่าง ซึ่งนายทุนและแรงงาน ตามตารางด้านซ้ายบน และด้านขวาล่างเป็นที่แน่ชัดอยู่แล้วว่าสามารถจัดสองกลุ่มนี้ไว้ในตำแหน่งไหนได้บ้าง เนื่องจาก นายทุนทำงานอิสระและคุมแรงงาน ส่วนแรงงานนั้นอยู่ภายใต้การทำงานให้ผู้อื่นและถูกบังคับบัญชา ประเด็นที่สำคัญต่อมาคือกลุ่ม Petty bourgeoisie ซึ่งมีสายมาร์กซิสได้ให้คำนิยามไว้แล้ว ที่เป็นปัญหาก็คือกลุ่ม Managers มีลักษณะที่คลุมเคลือและไม่สามารถจัดให้อยู่ในกลุ่มชั้นใดได้เลย

ดังนั้นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการความคิดของทั้ง เวเบอร์เรียนและนักคิดสายมาร์กซิสต์มาผสมกันเพื่ออธิบายตำแหน่งที่มีความขัดแย้งกันเอง กล่าวคือเมื่ออยู่ในชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งนั้น ไม่ได้หมายความว่าต้องอยู่ในชนชั้นนั้นจนเสียชีวิตหากแต่ ในชนชั้นนั้นก็มีความขัดแย้งเกิดขึ้นภายในชนชั้น ความขัดแย้งภายในคือ การที่ชนชั้นนั้นเป็นทั้งผู้มีและไม่มีอำนาจในการควบคุมแรงงาน หรือสามารถตัดสินใจได้ที่เกี่ยวข้องกับงานยกตัวอย่างเช่น แรงงานกึ่งอิสระ(Semi-autonomous Employees) มีอำนาจในการเลือกงานแต่ไปไม่ถึงชนชั้นกลางในการชู้ตริตผู้อื่น

Basic Class Map of Capitalist Society



ภาพที่ 2 แสดงตำแหน่งแห่งที่ที่มีความขัดแย้งกัน (Contradictory Class Location)

5. ขนชั้นและเทคโนโลยี (Class and Technology)

นับตั้งแต่มนุษย์ใช้เครื่องจักรมาทำงานแทนมนุษย์ซึ่งเราเรียกยุคนั้นว่า “ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม” (Industrial Revolution) เป็นยุคที่มีการบีบเร่งให้เครื่องไม้เครื่องมือถูกผลิตออกมาอย่างรวดเร็วและก้าวหน้า การปฏิวัติอุตสาหกรรมแบ่งออกเป็น 4 ช่วง ในช่วงแรกเริ่มต้นประมาณปี 1760 ถึงปี 1840 โดยเป็นการก่อสร้างทางรถไฟและการประดิษฐ์เครื่องยนต์ไอน้ำทำให้มีการผลิตเครื่องจักรกล ช่วงที่สองเรียกว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่สอง เริ่มขึ้นในปลายศตวรรษที่ 19 และในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ทำให้การผลิตเป็นไปได้มากขึ้นจากการถือกำเนิดขึ้นของกระแสไฟฟ้าและระบบสายพาน (Assembly line) ในช่วงที่สามเรียกว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่สาม เริ่มขึ้นในทศวรรษที่ 1960 โดยปกติจะเรียกว่ายุคคอมพิวเตอร์หรือการปฏิวัติแบบดิจิทัล เนื่องจากมีการพัฒนาโดยใช้ตัวประมวลผลข้อมูลคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต และช่วงที่สี่เรียกว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่สี่เป็นการปฏิวัติแบบดิจิทัล มีลักษณะที่อินเทอร์เน็ตแพร่หลายมากขึ้น โทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมไปถึงการสร้างปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) ที่สามารถนำมาแทนแรงงานมนุษย์ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน จะเห็นได้ว่ามนุษย์สร้าง “เทคโนโลยี” อยู่ตลอดเวลาและมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่ปฏิวัติอุตสาหกรรม

ในการศึกษาเทคโนโลยีกับสังคมนั้นต้องย้อนกลับไปอธิบายว่า เทคโนโลยีหมายความว่าอย่างไร มีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างไร โดยภาษาไทยแปลความหมายของเทคโนโลยีว่าเป็นวิทยาการที่นำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติอุตสาหกรรม และเมื่อเราวิเคราะห์ไปถึงรากศัพท์ของกรีกโบราณ จะเห็นถึงความหมายของเทคโนโลยีว่า

technology คือคำสองคำที่ประกอบจากคำว่า techne อันมีความหมายว่าเป็นงานศิลปะ งานฝีมือ และความสามารถ ประกอบกับคำว่า logia ที่อ้างอิงถึงที่มาจากแหล่งกำเนิดของพระเจ้า ดังนั้นเมื่อนำทั้งสองคำมารวมกันจะได้ความหมายว่า ความสามารถที่ได้รับประทานมาจากพระเจ้า ซึ่งแตกต่างจาก หลังยุคกลาง ที่เชื่อว่าเทคโนโลยีมิใช่สิ่งที่ถูกประทานจากพระเจ้าแต่เป็นสิ่งที่มนุษย์สะสมกรรมวิธีในการผลิตมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ทำให้ความหมายของเทคโนโลยีเปลี่ยนไป เช่น ล้อรถ (Wheel) ถูกสร้างขึ้นมาจากองค์ความรู้ที่ต่อยอดจากการคิดค้นเรื่องยาง เกิดจากการต่อยอดเรื่องจุดหมุน ฯลฯ ดังนั้นการที่จะวิเคราะห์เทคโนโลยี มิได้วิเคราะห์เพียงตัวเทคโนโลยีที่ปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์อย่างเดียว แต่ต้องวิเคราะห์ถึงกระบวนการสร้างเทคโนโลยีขึ้นมาด้วย

เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทกับชีวิตประจำวันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถึงแม้ว่าประเทศนั้นจะใช้การปกครองรูปแบบใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็น ทูนิเซีย หรือ คอมมิวนิสต์ต่างก็ทุ่มเทเพื่อความเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรม นอกจากนี้เทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เข้าด้วยกัน อีกทั้งความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีและสังคมยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความมั่งคั่งในปัจจุบันด้วย ความต้องการของมนุษย์ที่ต้องการความก้าวหน้าทางวัตถุนั้นถูกสะท้อนภาพโดยหนึ่งในนักคิดที่สำคัญของโลก อัดัม สมิธ (Adam Smith) ซึ่งมีความเห็นว่าการสร้างความมั่งคั่งให้กับประชาชนและประเทศชาตินั้น นอกจากมาจากการสะสมเงินและการค้าระหว่างประเทศแบบรัฐพาดินนิยมแล้ว ยังมีเรื่องการพัฒนาเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพเพื่อการแข่งขันในตลาดการค้าเสรีด้วย ปฏิวัติอุตสาหกรรมจึงเป็นช่วงที่มีการพัฒนาของวัตถุมากมายและมีหลายนักคิดที่มีทัศนคติในการมองพัฒนาการนี้ที่แตกต่างกันไป

มาร์กซ์มีมุมมองด้านเทคโนโลยีที่ไม่เหมือนคนอื่นเนื่องจากมาร์กซ์มองว่าเทคโนโลยีทำให้แรงงานแปลกแยกออกจากเครื่องมือ เครื่องจักร ทำให้แรงงานต่อต้านปัจจัยการผลิต (Mean of production) ซึ่งเป็นการบ่อนทำลายความมั่งคั่งอันยิ่งใหญ่ และลบล้างวิทยาศาสตร์ที่สะสมไว้อันเป็นเครื่องหมายที่โดดเด่นของการพิชิตความก้าวหน้าทางธรรมชาติของเผ่าพันธุ์มนุษย์ แนวคิดเกี่ยวกับความแปลกแยก (Alienation) ในภาษาไทยมีการแปลได้หลายความหมาย ไม่ว่าจะเป็น การลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ ความแปลกแยก ภาวะแปลกแยก ภาวะความห่างเหิน ภาวะความออกห่าง ฯลฯ โดยความคิดเรื่องความแปลกแยกนั้น ได้มีปรากฏมาตั้งแต่งานของเฮเกิล (Hegel) รูสโซ (Rousseau) จอน ล็อก (John Locke) สมิธ (Smith) และ ฟรอยเออบาร์ค (Feuerbach) แต่ถูกนำมาพัฒนาอย่างเป็นระบบวิทยาศาสตร์โดย คาร์ล มาร์กซ์ ด้วยเหตุนี้เองทำให้มาร์กซ์ถูกมองว่าแนวคิดเข้าข่ายว่าเป็นกลุ่มเทคโนโลยีกำหนด (Technological determinism) เนื่องจากมาร์กซ์มองว่าเราสามารถแบ่งโครงสร้างออกเป็นสองโครงสร้างใหญ่ๆด้วยกัน คือ (1) โครงสร้างส่วนบน (super structure) เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของความคิด ปรัชญา ค่านิยม อุดมการณ์และกฎหมาย (2) โครงสร้างส่วนล่าง (infrastructure/ substructure) เป็นการผลิตทางเศรษฐกิจ ประกอบ ด้วยวิธีการผลิต

(mode of production) ซึ่งเทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งของพลังการผลิตเรียกว่าปัจจัยการผลิต (Mean of production) เช่นพวกเครื่องจักรสายพาน เครื่องจักรไอน้ำ โดยโครงสร้างส่วนล่างจะเป็นตัวกำหนดโครงสร้างส่วนบน ด้วยเหตุนี้เองมาร์กซ์อาจจะถูกมองว่าเทคโนโลยีเข้าไปมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสังคมและมีบทบาทในการกำหนดความรู้สึก กำหนดให้คิด กำหนดให้ทำ แต่เราไม่สามารถละเลยที่จะพูดถึงปัจจัยอื่นนอกจากพลังทางการผลิตได้ ความสัมพันธ์ทางการผลิต (relations of production) ก็คือ ความสัมพันธ์ของชนชั้น ระหว่างเจ้าของปัจจัยการผลิตกับผู้ที่ไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต หรือนายทุนกับแรงงาน

มุมมองที่มีต่อเทคโนโลยีของสายมาร์กซิสต์ ได้ให้ความหมายเทคโนโลยีเพิ่มเติมขึ้นมาว่าคือแรงงานที่ตายแล้ว (Dead labor) กล่าวคือแนวความคิดนี้ถูกจัดอยู่ในกลุ่มทฤษฎี Actor–Network Theory (ANT) ที่อยู่ในสายมาร์กซิสต์ ซึ่งเป็นการตีความต่อยอดออกมาจากงานเขียนของ Karl Marx ที่ได้เขียนไว้ว่า

“Capital is dead labor which, vampire-like, lives only by sucking living labor, and lives the more, the more labor it sucks.— Karl Marx, Capital”

ดังนั้น เมื่อนายทุนคือแรงงานที่ตายแล้ว นักคิดเหล่านี้จึงตีความว่า แรงงานที่ตายแล้วคือเครื่องจักร หรือสิ่งประดิษฐ์อื่นที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการทำงาน ดังนั้นจุดเน้นในการมองเทคโนโลยีในมุมมองของสำนักมาร์กซิสต์ จึงมุ่งเน้นไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และเทคโนโลยี นอกจากนี้แล้วยังมีกลุ่มของ Frankfurt school เป็นสำนักทฤษฎีวิพากษ์ มีแนวคิดที่ต้องลงไปทำความเข้าใจแล้วตีความ (Interpretation and understanding) ในสำนักนี้ได้วิเคราะห์ไปถึงเรื่องวัฒนธรรมที่ถูกทำให้กลายเป็นสินค้า (Commodification of culture) หรือมีไว้เพื่อขาย (culture for sell) ทำให้เวลาการดำเนินชีวิตส่วนใหญ่ของมนุษย์ถูกผูกติดกับอุตสาหกรรมทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว (Centralization of time) ด้วยเหตุนี้เองกลุ่มนี้จึงมีแนวคิดในการวิเคราะห์ที่เทคโนโลยี อันเป็นปัจจัยที่ลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ (Dehumanization) อีกทั้งงานของมาร์คุเซ่ (Herbert Marcuse) ในเรื่องมนุษย์มิติเดียว (One Dimensional Man) จะชี้ให้เห็นว่าในสังคมอุตสาหกรรมแบบก้าวหน้า นั้น มีกลไกทางเทคโนโลยีทั้งในการผลิต การกระจายทุนและความมั่งคั่ง เป็นกลไกสำคัญในการผนวกรวมชนชั้นแรงงานเข้ามาสู่สังคมกระฎุมพีที่ถูกครอบงำด้วยวิถีคิดของเหตุผลเชิงเครื่องมือส่งผลให้เกิดการสลายความขัดแย้งทางชนชั้น กล่าวคือหากเป็นสายที่ชื่นชมเทคโนโลยีก็จะมีแนวโน้มเชื่อว่าเทคโนโลยีจะนำมาซึ่งความก้าวหน้าแห่งอารยธรรมของมนุษย์ แต่หากเป็นกลุ่มที่วิพากษ์ก็จะตั้งข้อสงสัยว่าเทคโนโลยีอาจลดทอนความเป็นมนุษย์ลง เช่นการประดิษฐ์ระเบิดขึ้นมาทำลายล้างมนุษย์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง แต่ในขณะเดียวกันเทคโนโลยีดังกล่าวก็อาจจะสร้างสรรค์ได้ ถ้ามนุษย์ใช้ไปในทิศทางเพื่อสันติภาพเช่น เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร อาจมองว่าเทคโนโลยีช่วยพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้กว้างขึ้นแต่บางทีคนก็จะมองว่าเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นเครื่องมือครอบงำของคนบางกลุ่ม

จากมุมมองในการมองเทคโนโลยีของอดัม สมิธ มาสู่มาร์กซิสต์ ในช่วงนั้นไม่มีใครนึกฝันได้ว่าเทคโนโลยีจะพัฒนาจนกระทั่งเกิดชนชั้นแรงงานหุ่นยนต์ขึ้นในสังคมปัจจุบัน และค่อยๆ แทนที่แรงงานมนุษย์มากขึ้นเรื่อยๆ คำถามที่สำคัญตามมาคือ เทคโนโลยีนั้นส่งผลต่อแรงงานมนุษย์อย่างไร จากรายงานการสำรวจของ World economic forum ซึ่งให้เห็นว่าผู้คนมองว่าเทคโนโลยีกำลังเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันมากขึ้น ส่วนหนึ่งเชื่อว่าจะมีการนำหุ่นยนต์เข้ามาทำงานบริการมากขึ้น บางกลุ่มเชื่อว่าจะมีการใช้หุ่นยนต์เข้ามาเป็นผู้บริหารบริษัทยักษ์ใหญ่อีกกลางกรุงลอนดอนได้ ความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบของเทคโนโลยีที่มีต่อแรงงานไม่ใช่เรื่องใหม่ ในปี 1931 นักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียง จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ ได้เตือนว่าเทคโนโลยีจะทำให้เกิดการว่างงานอย่างกว้างขวาง

“Technological unemployment. This means unemployment due to our discovery of means of economising the use of labour outrunning the pace at which we can find new uses for labour.”

การเข้ามามีบทบาทของเทคโนโลยีนอกจากจะทำให้สังคมต้องปรับตัวแล้ว การพัฒนาอย่างก้าวกระโดดกำลังปรับโฉมสังคมไทย แม้ว่าด้านเศรษฐกิจหรืออุตสาหกรรมจะเติบโต และมีระบบการผลิตที่ทันสมัย รวดเร็ว ลดขั้นตอนที่ซับซ้อนจากการใช้แรงงานคน เพราะเทคโนโลยีเหล่านั้นสามารถทำหน้าที่ และทำงานแทนคนจำนวนมากได้อย่างแม่นยำและมีประสิทธิภาพสูงกว่า ความก้าวหน้านี้ทำให้คนลดขั้นตอนในชีวิตลง ไม่ต้องเดินทาง ไม่ต้องเสียเวลา โดยที่เราสามารถทำอะไรหลายๆ อย่างได้ผ่านโทรศัพท์มือถือ หรือสมาร์ตโฟน ไม่ว่าจะทำธุรกรรมการเงิน งานสำนักงาน ประชุมซื้อ-ขายกันก็ง่ายขึ้น ลดต้นทุน และประหยัดเวลาทั้งคนขายและคนซื้อ ทุกอย่างอยู่บนอากาศ นี่จึงเป็นความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

เทคโนโลยีมีบทบาทอย่างยิ่งต่อแรงงานถึงแม้ว่าแรงงานจะเป็นปัจจัยหลักของพลังการผลิตก็ตาม แต่เทคโนโลยีได้ทำให้ปัจจัยการผลิต ผลิตได้มากกว่าแรงงานมนุษย์ทำ ส่งผลให้ให้ทักษะของมนุษย์ถูกลดทอนเป็นเพียงการใช้แรงงานทั่วไป เปรียบเทียบง่ายๆ คือ ปัจจัยการผลิตก็เปรียบเสมือนกับเครื่องถ่ายเอกสาร และแรงงานมนุษย์คือ การกดปุ่มเปิดปิดเครื่องเพื่อถ่ายเอกสารนั้น หากมองในเชิงเศรษฐศาสตร์แล้วแรงงานเหล่านี้เป็นแรงงานที่ไม่เกิดผลผลิตอะไรขึ้นเป็นสิ่งที่เรียกว่า แรงงานบริการ และเทคโนโลยีได้สร้าง พลเมืองไซบอร์ก (Citizen cyborgs) และพลเมืองเหล่านี้อยู่ภายใต้การควบคุมของอัลกอริทึม (Algorithms) ดังนั้นการขยายรูปแบบของทุนนิยมในปัจจุบันว่าจึงมีลักษณะที่เปลี่ยนไปดังนี้

ความสัมพันธ์ทางการผลิต เกิดขึ้นระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง เป็นความสัมพันธ์ที่มาร์กซ์บอกว่านายจ้างเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และลูกจ้างใช้แรงงาน แรงสมองเพื่อแลกค่าจ้างจากนายจ้าง ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่มีอยู่แล้ว เพราะเทคโนโลยีทำให้นายจ้างและลูกจ้างไม่ได้มีเพียงสองประเภทอีกต่อไป ลูกจ้างอาจมีปัจจัยการ

ผลิตเองอยู่แล้วก็ได้ เช่น งานบริการต่างๆ หรือรวมไปถึงการทำงานที่ไม่รู้ตัวเช่นการนอนดูยูทูป (Youtube) อยู่ที่บ้านซึ่งผู้รับชมก็รู้สึกบันเทิงใจ แต่หารู้ไม่ว่าในขณะที่นั่งดูยูทูปนั้น ช่วงเวลานั้นได้กลายเป็นแรงงานเพื่อเพิ่มยอดเข้าดูให้เจ้าของวิดีโอไปแล้ว เป็นต้น

พลังทางการผลิต คือการใช้ร่างกายของมนุษย์ (ซึ่งรวมถึงทักษะและความชำนาญ) ร่วมกับ "ปัจจัยการผลิต" เพื่อทำการผลิต ผลิตผลหรือบริการนั่นเอง โดยปัจจัยการผลิตได้แก่เครื่องมือการผลิต ที่ดิน ป่าไม้ แม่น้ำ ลำธาร แหล่งแร่ วัตถุดิบ สิ่งก่อสร้างเพื่อการผลิต เครื่องมือการสื่อสารคมนาคม เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีมีการพัฒนาไปมากส่งผลให้แรงงานมนุษย์ถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยีมากยิ่งขึ้น

ฉะนั้นการเข้ามาของเทคโนโลยีส่งผลให้วิธีการผลิตเปลี่ยน ปัจจัยการผลิตเปลี่ยน ความสัมพันธ์ทางการผลิตเปลี่ยน ส่งผลให้การวิเคราะห์ชนชั้นเปลี่ยนตามไปด้วย คำถามที่สำคัญคือ โครงสร้างส่วนล่างเปลี่ยนได้อย่างไรและส่งผลอย่างไรต่อการวิเคราะห์ชนชั้น เริ่มต้นมองจากแนวคิดการวิเคราะห์แบบ Orthodox Marxist ที่หันมาสนใจความรูปแบบการผลิต (Mode of production) สนใจเรื่องของความขัดแย้งระหว่างชนชั้น มองสังคมผ่าน วัตถุนิยมประวัติศาสตร์ (historical Materialism) โดยทฤษฎีดังกล่าวนั้นมาร์กซ์ยืนยันว่ามีความเป็นไปได้ที่สังคมจะเปลี่ยนไปจากความขัดแย้ง กรณีที่ยกขึ้นมาก็คือดีเบตเรื่องสังคมกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา ที่ชี้ให้เห็นว่าในการเปลี่ยนแปลงสังคมจากสังคมเดิมไปสู่สังคมใหม่นั้นจะต้องวิเคราะห์ที่ วิธีการผลิต เมื่อวิธีการผลิตเปลี่ยนสังคมก็เปลี่ยน เช่น ศึกษาความเป็นมาของสังคมก่อนว่ามีลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามทฤษฎี เริ่มต้นจาก ยุคบุพกาล ยุคทาส ยุคศักดินา ยุคนิยม และสังคมนิยม

นอกจากความหมายดังกล่าวแล้วยังมี กลุ่มของ Frankfurt school เป็นสำนักที่วิพากษ์วิจารณ์ถึงการปฏิวัติแบบวิทยาศาสตร์ที่จัดว่าเป็นทฤษฎีวิพากษ์ เชื่อในเรื่องของ วิพากษ์วิธี (Dialectic) ไม่เชื่อในเรื่อง Grand Theory ไม่เชื่อในวิธีคิดแบบปติฐานนิยม (Positivism) เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างต้องทำความเข้าใจแบบการตีความ ต้องลงไปทำความเข้าใจแล้ววิพากษ์วิจารณ์ (Interpretation and understanding) ในสำนักนี้ได้วิเคราะห์ไปถึงเรื่อง Cultural Industry เรื่องของ วัฒนธรรมที่ถูกทำให้กลายเป็นสินค้า (Commodification of culture) หรือมีไว้เพื่อขาย (Culture for sell) ทำให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์ถูกผูกติดกับอุตสาหกรรม เวลาของการใช้ชีวิตส่วนใหญ่ถูกผูกติดอยู่กับอุตสาหกรรมทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว (Centralization of time) ด้วยเหตุนี้เอง กลุ่มนี้จึงมีแนวคิดในการวิเคราะห์ที่มุ่งเน้นไปทางเทคโนโลยี (Technology orientedness) ที่เป็นปัจจัยที่ลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ (Dehumanization) อีกทั้งงานของ มาร์คุเซในเรื่อง one dimensional man จะชี้ให้เห็นว่าในสังคมอุตสาหกรรมแบบก้าวหน้าอันนั้นกลไกทางเทคโนโลยีทั้งในการผลิตและการกระจายทุนและความมั่งคั่ง เป็นกลไกสำคัญในการผนวกชนชั้นแรงงานเข้ามาสู่สังคม กระฎุมพีที่ถูกครอบงำด้วยวิธีคิดของเหตุผลเชิงเครื่องมือส่งผลให้เกิดการสลายความขัดแย้งทางชนชั้น

งานของสำนักโตรอนโต (Toronto School) สำหรับนักวิชาการสำนักโตรอนโตกลับอธิบายแตกต่างออกไปและเห็นว่าค่านิยมคำว่าเทคโนโลยีของคนทั่วไปนั้นค่อนข้างแคบเพราะจำกัดขอบเขตของเทคโนโลยีเพียงเชิงเทคนิคหรือหมายถึงแค่บรรดาเครื่องมือเครื่องใช้เครื่องจักรและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและต้องมีความทันสมัยหรือร่วมสมัยเท่านั้นสำนักโตรอนโตได้วิจารณ์ทัศนคติดังกล่าวเรื่องเทคโนโลยีเพียงแค่เป็นผลผลิต (Product) หรือวัตถุโดยใช้เกณฑ์วินิจฉัยเรื่องความทันสมัยเข้ามาเป็นเกณฑ์จำแนกดังนั้นเกณฑ์ดังกล่าวได้รับผลมาจากกระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization paradigm) อันเป็นส่วนหนึ่งในหลักการของระบบทุนนิยมนั่นเอง

ดังนั้นสำนักโตรอนโตได้จึงสนใจขยายขอบเขตการนิยามเทคโนโลยีออกไปให้กว้างขึ้นโดยพิจารณาถึงรากศัพท์ของเทคโนโลยีที่มาจากคำว่าแซทแนอันหมายถึงกระบวนการจัดการทางศิลปะอย่างเป็นระบบและคำว่าโลจีซึ่งหมายถึงตรรกะหรือความรู้จากรากศัพท์ดังกล่าวว่านักวิชาการสำนักโตรอนโตสรุปว่าเทคโนโลยีคือกระบวนการขยายศักยภาพของมนุษย์ออกไปหรืออีกนัยหนึ่งก็คือกระบวนการขยายขีดความสามารถต่างๆของมนุษย์ที่จำเป็นอยู่ต้องอาศัยองค์ความรู้อย่างมากขึ้นมา เช่นการค้นพบล้อรถก็คือเทคโนโลยีที่เป็นองค์ความรู้ซึ่งมนุษย์ใช้จัดการกับแรงงานและย่ระยะเวลาในการเดินทาง

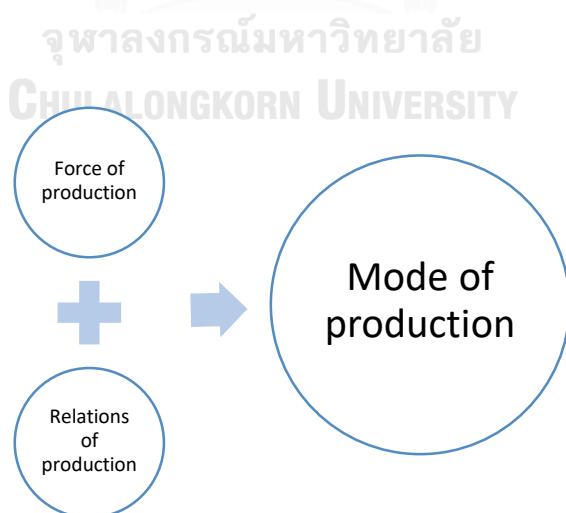
นักวิชาการคนแรกแรกๆที่ดูเหมือนพยายามเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับรัฐที่กำหนดนิยามก็คือนักเศรษฐศาสตร์สังคมลูกครึ่งชาวอเมริกันเวียงงานของเค้าเรื่องซึ่งเป็นการตั้งคำถามถึงบทบาทของเทคโนโลยีต่อการกำหนดอนาคตของมนุษยชาติที่เชื่อว่ามนุษย์เราสามารถสร้างสรรค์เทคโนโลยีขึ้นก็กำลังสร้างอนาคตของตัวเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และในท้ายที่สุดเทคโนโลยีต่างๆเรานั้นก็จะเข้ามากำหนดพฤติกรรมของมนุษย์เองด้วยเช่นกัน

สรุปคือหากเป็นสายที่ชื่นชมเทคโนโลยีก็จะมีแนวโน้มเชื่อว่าเทคโนโลยีจะนำมาซึ่งความก้าวหน้าแห่งอารยธรรมของมนุษย์แต่หากเป็นกลุ่มที่วิพากษ์ก็จะตั้งข้อสงสัยว่าเทคโนโลยีอาจลดทอนความเป็นมนุษย์ลงเช่นการประดิษฐ์ระเบิดขึ้นมาทำลายล้างมนุษย์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองแต่ในขณะเดียวกันเทคโนโลยีดังกล่าวก็อาจจะสร้างสรรค์ได้ถ้ามนุษย์ใช้ไปในทิศทางเพื่อสันติภาพ เช่น โคม อารียา และ พระไพศาลวิสาโล ถ้าเป็นเทคโนโลยีเกี่ยวข้องกับการสื่อสารแล้วมองว่าเทคโนโลยีช่วยพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้กว้างขึ้นแต่บางทีคนก็จะมองว่าเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นเครื่องมือครอบงำของคนบางกลุ่ม เทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งในสังคมไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบการปกครองรูปแบบใดก็ตาม ฉะนั้นบทบาทของเทคโนโลยีนอกจากเป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่งคั่งและตอบสนองความต้องการของมนุษย์แล้ว บทบาทของเทคโนโลยียังส่งผลให้งานงานว่างงานอย่างกว้างขวางและทำให้คนงานรู้สึกแปลกแยกออกจากปัจจัยทางการผลิตออกไปเรื่อยๆ หรือกล่าวสั้นๆว่าแรงงานถูกผลักออกจากระบบ แต่สิ่งที่เหนือไปกว่านั้นมาร์กซ์ได้ชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจหรือโครงสร้างส่วนกลางที่เข้าไปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนบนที่เรียกกันว่า เทคโนโลยีกำหนด

(Technological determinism) ดังนั้นการพิจารณาบทบาทของเทคโนโลยีต้องศึกษาจากการวิเคราะห์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นที่จะเป็นภาพสะท้อนของแรงงาน

ในปัจจุบันการวิเคราะห์สังคมใดสังคมหนึ่งผ่านเทคโนโลยีว่า เพื่อพิจารณาลักษณะรูปแบบเป็นอย่างไรนั้น สามารถศึกษาได้หลากหลายวิธีไม่จำเป็นว่าการวิเคราะห์ผ่าน วัฒนธรรม อุดมการณ์ สถาบันทางการเมือง หรือกฎหมาย ล้วนแล้วแต่เป็นการศึกษาเพื่อหาตัวแปรที่ตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ หรือความต้องการของมนุษย์ที่ต้องการให้สังคมเป็นอย่างที่มนุษย์ต้องการ มุมมองในสังคมอีกประเภทหนึ่งที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งประเภทหนึ่งคือการโดยการวิเคราะห์สังคมผ่านเรื่อง ชนชั้นและเทคโนโลยี ดังนั้นชนชั้นจึงมิใช่ความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้มีอำนาจกับผู้ไร้อำนาจเฉกเช่นเดิมหากจะนำไปสู่เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แล้วสังคมที่เปลี่ยนไปนั้นสังคมมีการเปลี่ยนไปอย่างไรและนำไปสู่สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ในสังคมอย่างไร

หากเรายึดมั่นตามที่มาร์กเคยบอกไว้ว่าสังคมมีสองชนชั้นและความสัมพันธ์ระหว่างสองชนชั้นเกิดขึ้นอยู่เสมอในปัจจุบัน เราไม่สามารถเชื่อเช่นนั้นได้อีกต่อไปเนื่องจากชนชั้นเปลี่ยนไปเพราะเทคโนโลยีทำให้ขอบเขตของการศึกษาเรื่องชนชั้นเปลี่ยนไป สังเกตได้จากสิ่งที่มาร์กเคยบอกไว้ว่า ‘สังคมเปลี่ยนเมื่อวิธีการผลิตเปลี่ยน’ ดังนั้นหากต้องการศึกษาสังคมที่เปลี่ยนไป ต้องศึกษาที่วิธีการผลิต (mode of production) ซึ่งประกอบไปด้วย “ความสัมพันธ์ทางการผลิต” (relations of production) หรือความสัมพันธ์ทางชนชั้น และ “พลังการผลิต” (force of production) ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีมีบทบาทอย่างยิ่งที่ทำให้ ความสัมพันธ์ทางการผลิต และ พลังการผลิตเปลี่ยนไป



ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ของวิธีการผลิต (Mode of production)

โดยในหนังสือ Capital ได้วิเคราะห์ระบบทุนทุนนิยมว่ามีลักษณะสำคัญอยู่สามประการคือ

1. การผลิตเพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อตลาด (Community production) ไม่ใช่ผลิตเพื่อใช้เอง
2. มีการผูกขาดปัจจัยการผลิตอยู่ในมือชนชั้นนายทุนซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อย
3. พลังแรงงาน (Labour power) กลายเป็นสินค้าชนิดหนึ่ง

มาร์กซ์ได้อธิบายอย่างชัดเจนว่าผลผลิต (Product) กับคำว่าสินค้า (Commodity) แตกต่างกันเพราะผลผลิตอาจไว้ใช้บริโภคเอง และผลผลิตจะเป็นสินค้าเมื่อผลผลิตนั้นถูกส่งไปขายในตลาด พลังแรงงาน (Labour power) จึงกลายเป็นสินค้าชนิดหนึ่งในตลาด โดยแรงงานเป็นผู้ขายพลังแรงงานให้กับนายทุนเพื่อแลกกับค่าจ้างแต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าพลังแรงงานจะไม่ได้เป็นผลผลิต เพราะมนุษย์อาจจะให้พลังแรงงานเพื่อตนเองก็เป็นได้เมื่อนำมาวิเคราะห์กับปรากฏการณ์ที่แรงงานเผชิญกับเทคโนโลยี

ในปัจจุบันแรงงานไม่ได้ขายพลังแรงงานให้กับนายทุน เนื่องจากแรงงานในยุคปัจจุบันขายพลังแรงงาน (Labour Power) สู่อุตสาหกรรมโดยไม่ผ่านนายทุน ค่าจ้างของแรงงานที่ผ่านมาแรงงานได้รับค่าจ้างเป็นรายชั่วโมง รายวัน หรือรายเดือนตามสัญญาที่ทำขึ้นระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง แต่ในปัจจุบันแรงงานอาจได้รับค่าจ้างเป็นครั้ง ไม่เหมือนกับการจ้างแรงงานในลักษณะเดิมนั้นยังยึดกับเรื่องของเวลา อีกทั้งการแข่งขันทางการตลาดยังเป็นผู้ชี้ขาดว่าสินค้าชนิดเดียวกันใครราคาถูกกว่าก็จะทำให้ผู้บริโภคไปบริโภคสินค้าชนิดนั้นมากกว่า แต่จากกรณีศึกษาชี้ให้เห็นว่า ราคาของสินค้าแลกรมาด้วยการให้บริการที่สูงกว่าปกติส่งผลให้สินค้าที่ให้บริการดีว่ามีผู้บริโภค ซึ่งการอธิบายดังกล่าวนี้เทคโนโลยีทำให้ทฤษฎีที่เคยกำหนดไว้ไม่สามารถอธิบายได้

ในปัจจุบันเทคโนโลยีมีบทบาทอย่างยิ่งต่อปรากฏการณ์ Deskilling ต่อแรงงานถึงแม้ว่าแรงงานจะเป็นปัจจัยหลักของพลังการผลิตก็ตาม แต่เทคโนโลยีได้ทำให้ปัจจัยการผลิต ผลิตได้มากกว่าแรงงานมนุษย์ทำให้ทักษะของมนุษย์ถูกลดทอนเป็นเพียงใช้แรงงานทั่วไป เปรียบเทียบง่าย ๆ คือ ปัจจัยการผลิตก็คือเครื่องถ่ายเอกสาร และแรงงานมนุษย์คือ การกดปุ่มเปิดปิดเครื่องเพื่อปรี้น หรืออีกกรณีหนึ่งก็คือ ป้อมยาม ใช้แรงงาน รปภ.เพียงกดปุ่มเพื่อยกไม้กั้นขึ้นและปัจจัยการผลิตคือเครื่องกัน หากมองในเชิงเศรษฐศาสตร์แล้วแรงงานเหล่านี้เป็นแรงงานที่ไม่เกิดผลิตอะไรขึ้นเป็นสิ่งที่เรียกว่าแรงงานบริการ

เมื่อเป็นเช่นนั้นต้องอธิบายถึงเรื่อง กระบวนการแรงงาน (Labour process) มีข้อถกเถียงเกิดขึ้น ซึ่งแนวคิดพื้นฐานของกระบวนการใช้แรงงานนั้นมาจากแนวคิดของ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) หลังจากนั้นผู้ที่นำความคิดนี้มาทำให้เป็นรูปธรรมก็คือ เบรฟเวอร์แมน (Braverman) ในหนังสือ Labor and monopoly capital (1974) ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ โดยในงานเขียนของเบรฟเวอร์แมน จะมุ่งประเด็นไปที่สองประเด็นใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ ประเด็น Deskilling และประเด็น strategies of management control ซึ่งเป็นการวิพากษ์งานของ คาร์ล มาร์กซ์

โดยมาร์กซ์ได้วางพื้นฐานของการศึกษากระบวนการวิเคราะห์แรงงานไว้ในหนังสือเรื่อง Capital (1976) เล่ม 1 ผ่าน 2 ประเด็นด้วยกันคือ

1. ประเด็นเรื่อง กำลังแรงงานและค่าจ้างแรงงาน (Labour power and wage labour) ในหนังสือเรื่องทุนเล่มแรก มาร์กซ์ได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง การสร้างอำนาจของแรงงาน มนุษย์ (Creative power of human labour) และความสัมพันธ์ทางการผลิตในระบบทุนนิยม (Capitalism mode of production) โดยมาร์กซ์เชื่ออย่างยิ่งว่า เป็นสิ่งที่เป็นตัวกำหนดหรือควบคุม กำลังแรงงาน (labour power) ด้วยเหตุนี้กำลังแรงงานของแรงงานจึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญในการเพิ่มมูลค่าของสินค้าเนื่องจากการผลิตสินค้าต้องใช้แรงงานกำลังของแรงงานเป็นปัจจัยในการผลิต และนำสินค้าไปขายในราคาที่สูงกว่าต้นทุนที่ผลิตได้ (อุปกรณ์, เครื่องมือ, ค่าจ้าง ฯลฯ) แรงงานสิ้นเปลือง (free workers) หรือผู้ที่ไม่มียปัจจัยทางการผลิต (Mean of production) และมีข้อผูกมัดให้ขายแรงงานเพื่อเจ้าของปัจจัยการผลิตโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสะสมทุน (capital accumulation)

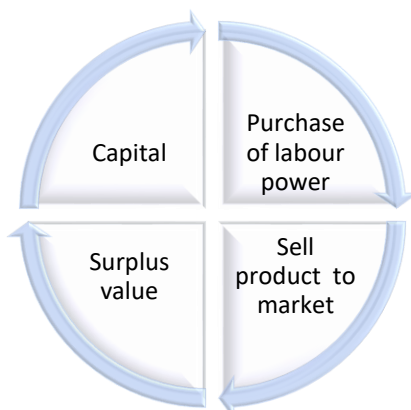
2. ประเด็นเรื่อง พลวัตของการพัฒนาทุน (Dynamics of capitalist development) ดังนั้น กระบวนการใช้แรงงาน (Labour process) คือกระบวนการใช้แรงงาน (Labour power) ที่ทุนหรือเจ้าของกิจการซื้อมาจากแรงงานเพื่อนำมาผลิตมูลค่าในสังคม (valorization) ซึ่งกำลังแรงงานจะถูกนำไปสู่การสร้างมูลค่าให้มากที่สุดภายใต้การควบคุมการผลิตที่เข้มงวด โดยผู้ควบคุมก็คือทุนหรือเจ้าของกิจการ และผู้ใช้แรงงานขายแรงของตัวเองภายใต้เวลาเป็นช่วงให้นายทุน

แต่การศึกษาของ Braverman มองว่ากระบวนการแรงงานของมาร์กซ์นั้นมีจุดอ่อนที่สำคัญในยุคที่สังคมทุนนิยมปรับเปลี่ยนไป และนางานของมาร์กซ์มาต่อยอดให้มองได้มากขึ้น โดยประเด็นที่ เบรฟเวอร์แมน จะสะท้อนให้เห็นได้ไกลกว่ามาร์กซ์โดยมุ่งไปที่การวิพากษ์ระบบการผลิตของ เทเลอร์ (Taylorism) ซึ่งสามารถแบ่งประเด็นที่วิพากษ์ดังนี้

(1) เบรฟเวอร์แมนมองว่าในระบบการผลิตแบบเทเลอร์ (Taylorism) ที่มองว่าการแบ่งงานกันทำโดยเฉพาะด้านทำอย่างเดียวนั้น ทำให้ความรู้และทักษะของแรงงานลดลง เพราะทักษะด้านอื่นๆที่ไม่ได้ทำจะลดลงเรื่อยๆเพื่อทำให้แรงงานมีทักษะด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เองการผลิตจึงเปลี่ยนไปกลายเป็นการผลิตครั้งละมากๆ นำไปสู่การทำให้แรงงานแปลกแยกออกจากสินค้าด้วย

(2) ปัจจัยสำคัญเพื่อทำให้สามารถควบคุมการทำงานและควบคุมแรงงานได้ ยกตัวอย่างระบบราชการที่มีระบบจัดการรูปแบบหนึ่งก็จะเป็นตัวกำหนดการทำงานของระบบราชการ การเข้างานการเดินเอกสารหรือรวมไปถึงการกำหนดกรรมกองต่าง อันเป็นการเกิดจากการกำหนดยุทธศาสตร์ ดังนั้นการทำงานของข้าราชการจึงถูกตีกรอบเอาไว้

(3) วงจรของทุน โดยเบรฟเวอร์แมนมองว่าในการมองหรือศึกษากระบวนการแรงงาน นอกจากจะมองระบบที่ควบคุมการทำงานของแรงงานในที่ทำงานแล้ว



ภาพที่ 4 Circuit of capital

แรงงานในยุคทุนนิยมแพลตฟอร์ม

จากหนังสือ *Dynamics of Virtual Work: Labour in Contemporary Capitalism: What Next?* ชี้ให้เห็นว่าเทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้แรงงานมีลักษณะที่เปลี่ยนไปเป็นอย่างไร โดยผู้เขียนหนังสือเล่มนี้มองว่าเทคโนโลยีได้สร้าง “พลเมืองไซบอร์ก (Citizen cyborgs)” และพลเมืองเหล่านี้อยู่ภายใต้การควบคุมของอัลกอริทึม (Algorithms) อีกทั้งขยายความรูปแบบของทุนนิยมในปัจจุบันว่ามีลักษณะอย่างไร โดยหนังสือเล่มนี้ได้ตั้งคำถามขึ้นมาหลายข้อว่าหากเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทมากขึ้นแล้ว 1. ทุนนิยมจะมีลักษณะอย่างไร 2. ระบบเศรษฐกิจเป็นอย่างไร 3. ความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคและการผลิตเปลี่ยนไปอย่างไร 4. แรงงานมีลักษณะอย่างไร และ 5. การคัดเลือกแรงงานเข้าทำงานมีลักษณะอย่างไร 6. สามารถแบ่งประเภทงานในปัจจุบันได้อย่างไร ซึ่งสามารถแยกอธิบายได้ดังนี้

1. ทุนนิยมจะมีลักษณะเป็นอย่างไร

1.1 ทุนนิยมข่าวสาร (informational capitalism) หรือ Information capitalism

แนวคิดนี้แสดงให้เห็นถึงลักษณะของการเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญของ ข้อมูล ภายใต้บริบทของโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของการพัฒนาเทคโนโลยี ส่งผลให้เกิดข้อมูลข่าวสารที่มากล้นภายในระยะเวลาอันสั้น และข้อมูลสามารถไหลไปยังพื้นที่ส่วนตัวได้เช่นภายในครอบครัว สิ่งก็ตามมาคือเกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม เกิดกลุ่มที่สามารถหาผลประโยชน์ได้จากข้อมูลข่าวสารเป็นผู้ที่รู้ และไม่รู้ข่าวสาร ทำให้เกิดกลุ่มแรงงานที่มีและไม่มีความสามารถใหม่ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการได้ ทั้งนี้ข้อมูลที่เข้ามาอย่างรวดเร็วส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วมีกลุ่มแรงงานใหม่เกิดขึ้นในการวิเคราะห์ข้อมูล เกิดการผลิตเครื่องมือสื่อสารอันเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีลักษณะที่คล้ายคลึงแนวคิด เศรษฐกิจแห่งความรู้

(knowledge economy) ของ Drucker คล้ายกับ สังคมหลังอุตสาหกรรม(postindustrial society) ของ Touraine และ Bell คล้ายกับ สังคมข่าวสาร (information society) ของ Webster และ สังคมเครือข่าย (Network society) (Castells, 1998)

1.2 ทุนิยมความรู้ (cognitive capitalism)

เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับ อดัตถ์ (Immaterial) โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลหลักของการผลิต ไม่ว่าจะเป็นการขยาย แบนด์ หรือการสร้างซอฟต์แวร์ของไมโครซอฟท์ที่เก็บเกี่ยวมูลค่าส่วนเกินจากการผูกขาดค่าเช่า โดยสามารถวิเคราะห์ความหมาของทุนิยมความรู้ได้ดังนี้ (Boutang & Emery, 2011)

1.2.1 การผลิตความมั่งคั่งนั้น ไม่ได้ผูกติดกับการผลิต วัตถุ (Material) แต่เน้นไปที่การขยายฐานการผลิตที่เป็น อดัตถ์ (Immaterial)

1.2.2 การผลิตความมั่งคั่งนั้น ไม่ได้ใช้มาตรฐานหรือรูปแบบเดิม เดียวกันในการจัดการกับแรงงานโดยไม่สนใจรูปแบบของการผลิตสินค้าที่ผลิตได้ อีกทั้งนำไปสู่การใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ เช่นการพัฒนาเทคโนโลยีของการสื่อสารหลายภาษา และระบบขนส่ง

1.2.3 การทำงานนั้นทำให้เกิดประสิทธิภาพทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ อีกทั้งยังมีแนวโน้มที่เทคโนโลยีจะทำให้การแยกระหว่างเวลาทำงาน และเวลาในชีวิตจะหายไป และความสัมพันธ์ในการทำงานที่เป็นรายบุคคลมากขึ้น แนวคิดนี้ยังไปไกลเกินการแบ่งแยกรูปแบบการทำงานแบบ Taylorism

1.2.4 การควบคุมแรงงานภายใต้กระบวนการผลิตนั้น จะไม่มีการกำหนดเป็นวินัยที่ต้องควบคุมโดยตรงอีกต่อไป โดยจะเป็นการปรับสภาพ และการควบคุมทางสังคม ปัจเจกบุคคลมีความสัมพันธ์ตามสัญญาเป็นรายบุคคลในแต่ละวัน มีแนวโน้มที่จะสร้างความสามารถ และสร้างพฤติกรรมในการแข่งขันด้วย

1.2.5 ความรู้มีบทบาทอย่างมากในการสร้างมูลค่าให้กับวัตถุ

1.2.6 ทุนิยมความรู้ จำเป็นต้องพึ่งพาเครือข่าย ที่ไม่ใช่เครือข่ายแบบเส้นตรง หรือแบบเครือข่ายการบังคับบัญชา แต่ต้องเป็นการสร้าง จุดเชื่อมระหว่างเส้นเครือข่ายต่างๆ

1.3. ทุนนิยมการสื่อสาร (communicative capitalism)

ทุนนิยมการสื่อสาร (communicative capitalism) หมายถึง รูปแบบของทุนนิยมรูปแบบหนึ่ง โดยเป็นต้นแบบของประชาธิปไตยในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าทุนนิยมการสื่อสารปรากฏอยู่ในรูปแบบของเทคโนโลยีการสื่อสารแบบเครือข่ายที่สามารถ การเข้าถึงแนวคิด การอภิปราย และการมีส่วนร่วม อันสามารถเกิดขึ้นได้จากการเชื่อมต่อกันระหว่างโทรคมนาคมทั่วโลก และใช้ประโยชน์จากกระบวนการสื่อสารในการสะสมมูลค่าส่วนเกิน แต่ไม่ได้หมายความว่าเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาแทนที่การผลิต การสื่อสารไม่เพียงแต่เป็นตัวขับเคลื่อนอุตสาหกรรมที่หลากหลาย อีกทั้งระบบทุนนิยมได้ดึงการสื่อสารมาเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเชื่อมความสัมพันธ์ของมนุษย์ (Human relations) ในที่ทำงานหรือการมีส่วนร่วมในวงจรรสื่อสารที่แพร่หลายในอีกความหมายของ Communicative capitalism คือ เศรษฐกิจความรู้ (Knowledge economy) สังคมข่าวสาร (Information society) และ Cognitive capitalism แม้ว่าทั้งหมดจะพยายามกำหนดรูปแบบให้มีลักษณะที่คล้ายกัน แต่รูปแบบของเศรษฐกิจแต่ละอย่างก็เน้นบางสิ่งที่แตกต่างกันออกไป เช่น Cognitive พยายามอธิบายเชื่อมไปกับแนวคิดของแรงงานอวัตถุ เป็นต้น แต่ Communicative capitalism มุ่งเน้นไปที่การสื่อสารเนื่องจากการสื่อสารเป็นส่วนหนึ่งที่มีผลกระทบต่อประชาธิปไตย เหมือนที่ฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas) ตั้งทฤษฎีว่าการสื่อสารไม่ได้เป็นทางเลือกในการวิพากษ์เหตุผล และสังคมมิติเดียว (one-dimensional society) ไม่ใช่เพราะการสื่อสารกลายเป็นวิธีการหลักในการแสวงหาประโยชน์จากนายทุน (Dean, 2005)

การวิเคราะห์มูลค่าของ Marx ในหนังสือ Capital ช่วยอธิบายได้ว่าการสื่อสารสามารถเป็นเครื่องมือของทุนนิยมได้อย่างไร เช่นในเรื่องการวิเคราะห์สินค้า มาร์กซ์พิจารณาว่าสินค้าประเภทต่างๆสามารถแลกเปลี่ยนกันได้อย่างไร? คำตอบของมาร์กซ์คือแรงงานมนุษย์ (human labor) เนื่องจากเวลาที่แรงงานทำให้เกิดสินค้าที่แตกต่างกัน แต่ต่างก็เหมาะสมต่อซึ่งกันและกัน แต่เป็นไปได้อย่างไร? ทำไมแรงงานในการขุดดินหนึ่งชั่วโมงจึงเหมาะสมกับหนึ่งชั่วโมงของการทำงานในฟาร์ม คำตอบเกี่ยวข้องกับลักษณะทางสังคมโดยพื้นฐานของแรงงาน สิ่งที่เป็นธรรมชาติของแรงงานมนุษย์ประเภทต่างๆ ก็คือพวกเขาล้วนเป็นแรงงานในนามธรรมซึ่งเป็นส่วนประกอบของแรงงานมนุษย์จำนวนมากที่เป็นเนื้อเดียวกัน ด้วยเหตุนี้คุณค่าจึงแยกไม่ออกจากความสัมพันธ์ของการผลิตที่เป็นส่วนประกอบของสังคม กล่าวคือทุนนิยมการสื่อสารเข้ายึดและพยายามสร้างรายได้จากทางสังคมด้วยเทคโนโลยีเครือข่ายการสื่อสารและข้อมูลส่วนบุคคลระบบทุนนิยมได้ค้นพบวิธีที่ตรงไปตรงมามากขึ้นในการสร้างมูลค่าที่เหมาะสม

1.4. ทุนนิยมไบโอ (Bio-capitalism)

แนวคิดของ Bio-capitalism เกิดขึ้นจากการอภิปรายเกี่ยวกับอุตสาหกรรมชีวภาพระดับโลก โดยมีการเน้นไปที่กระบวนการได้มาของ วัสดุ (Materials) จากร่างกายมนุษย์ (Human bodies) และสิ่งมีชีวิตที่ไม่ใช่มนุษย์ (Human bodies and nonhuman living beings) ประเด็นที่สำคัญของความหมายเน้นไปที่ กลยุทธ์ในการสะสมทุนของทุนนิยมและความเชื่อมโยงที่เปลี่ยนไปของรูปแบบแรงงาน ซึ่งการอธิบายแบบ Bio-capitalism ต้องการอธิบายว่ามีความเป็นไปได้ที่วัสดุ เช่น เซลล์ไข่อสุจิหรือเนื้อเยื่ออินทรีย์หมุนเวียน เป็นสิ่งที่ใช้แล้วทิ้งจะสร้างมูลค่าได้ ซึ่งมาร์กซ์ไม่ได้ให้ความสนใจตรงนี้เท่าไร แต่ทั้งนี้ความสัมพันธ์ที่วัสดุของร่างกายเข้ามาทำหน้าที่เป็นสินค้าโภคภัณฑ์หรือสินค้าโปรโต มีกระบวนการพิสูจน์หรือประเมินค่าได้ยากเนื่องจากจะต้องใช้กระบวนการที่เป็นเทคโนโลยี ในการแปลค่าศัพท์นี้สู่ทฤษฎีวิพากษ์ทางสังคม และเพื่อให้ชัดเจนว่าอะไรคือสิ่งที่ไม่ใช่ "ชีวิตตัวเอง" แต่เป็นแนวปฏิบัติและความสัมพันธ์ที่เฉพาะเจาะจงในอดีตการ มันเป็นสิ่งจำเป็นถ้าอ้างอิงคำศัพท์ของ Marx เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์การเมืองจะเป็นประโยชน์อย่างมากในการศึกษา มาร์กซ์ได้วิเคราะห์ Bio-capitalism จากความเข้าใจในการเก็บค่าเช่าที่ดินคือ กลุ่มนี้มองว่า “rent is derived from knowledge which is enclosed as intellectual property” ประกอบกับนักวิชาการคนอื่นได้เปรียบเทียบระหว่าง bio-capitalism กับการวิเคราะห์ของ Marx เกี่ยวกับกระบวนการสะสมทุนแบบดั้งเดิม ตามที่มาร์กซ์และโรซาลักเซมเบิร์ก (Rosa Luxemburg) ได้ชี้ให้เห็นและเข้าใจได้ว่า Bio-capitalism เป็นเปลือกหุ้มใหม่และเป็นการขยายการสะสมทุนไปสู่ผู้ที่ไม่ใช่ทุนการวิพากษ์ Bio-capitalism จึงต้องทำมากกว่าการเรียกร้องการคุ้มครองแรงงานตามกฎหมาย จำเป็นต้องกลั่นกรองความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการผลิตการหมุนเวียนและการใช้วัสดุชีวภาพ ดังนั้นทฤษฎีเชิงวิพากษ์ของ Bio-capitalism จึงไม่สามารถจำกัดตัวเองอยู่ที่การวิเคราะห์ระบบทุนนิยมที่เน้นการสะสมเป็นศูนย์กลาง แต่จำเป็นต้องเข้าใจระบบทุนนิยม (ทางชีวภาพ) ในฐานะรูปแบบทางสังคมที่รวมรูปแบบทางเศรษฐกิจที่สร้างรายได้และไม่สร้างรายได้ รูปแบบของอำนาจและการครอบงำ ที่กำหนดอัตวิสัยความต้องการและความปรารถนา (Morini & Fumagalli, 2010)

1.5. ทุนนิยมแพลตฟอร์ม (platform capitalism)

ทุนนิยมในศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ดได้ค้นพบวัตถุดิบใหม่ที่เหมาะสมในการสะสมทุนโดยสะสมทุนผ่าน “ข้อมูล” แพลตฟอร์มเข้ามา มีบทบาทอย่างมาก และกลายเป็นวิธีที่โดดเด่นอย่างยิ่งในการจัดระเบียบธุรกิจเพื่อผูกขาดข้อมูลที่เกิดขึ้น จากนั้นแยกวิเคราะห์เพื่อใช้และขาย ซึ่งโมเดลธุรกิจแบบเก่าของยุคฟอร์ดมียังความสามารถพื้นฐานในการดึงข้อมูลจากกระบวนการผลิตหรือจากการใช้งานของลูกค้า ยุคของการผลิตแบบลีนมีการปรับเปลี่ยนเล็กน้อยเนื่องจากซัพพลายเชนระดับโลกมีลักษณะที่เร็วเร็วกว่า ทั้งนี้ความต้องการข้อมูลเกี่ยวกับสถานะของสินค้า จำนวนสินค้า และที่ตั้งของสินค้าในยุค

ปัจจุบันยังมีความจำเป็นเพราะ Platform Capitalism จะเก็บรวบรวมข้อมูลรายละเอียดทั้งหมดนั้น มาประมวลผลผ่านกิจกรรมของบริษัท ต่างๆ เช่น Google, Facebook, Apple, Microsoft, Uber, Airbnb และอื่นเพื่อดำเนินการในระบบแพลตฟอร์มเพื่อกระตุ้นตลาดได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งในรูปแบบธุรกิจนี้ทั้งฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ถูกใช้เป็นพื้นฐาน (Nick, 2017)

1.6. ทุนนิยมตรวจตรา (surveillance capitalism)

ทุนนิยมตรวจตรา คือ ระบบเศรษฐกิจที่มีศูนย์กลางอยู่ที่การจัดทำข้อมูลส่วนบุคคลโดยมีจุดประสงค์หลักในการทำกำไรจากข้อมูลส่วนบุคคลนั้น เนื่องจากข้อมูลส่วนบุคคลสามารถเปลี่ยนเป็นสินค้าได้จึงกลายเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุดแห่งหนึ่งในโลก ดังนั้นแนวคิด ทุนนิยมตรวจตราตามที่ Shoshana Zuboff อธิบายไว้เกิดขึ้นในบริษัท โฆษณาซึ่งนำโดย AdWords ของ Google มองเห็นความเป็นไปได้ในการใช้ข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อกำหนดเป้าหมายผู้บริโภคอย่างแม่นยำมากขึ้น โดยการรวบรวมข้อมูลที่เพิ่มขึ้นอาจมีข้อดีหลายประการสำหรับแต่ละบุคคลและสังคม เช่นการเพิ่มประสิทธิภาพตนเอง การเพิ่มประสิทธิภาพทางสังคม เช่นตามเมืองอัจฉริยะ และบริการที่ปรับให้เหมาะสม อย่างไรก็ตามการรวบรวมและประมวลผลข้อมูลเพื่อเพิ่มแรงจูงใจในการทำกำไรหลักของระบบทุนนิยม อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อเสรีภาพความเป็นอิสระและความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ สิ่งนี้อาจมาพร้อมกับผลกระทบที่เปราะบางและปัญหาการควบคุมความเป็นส่วนตัวของสังคมแรงกดดันทางเศรษฐกิจของระบบทุนนิยมกำลังผลักดันให้เกิดการเชื่อมต่อและการตรวจสอบทางออนไลน์ที่เข้มข้นขึ้น ดังนั้นข้อมูลส่วนบุคคลจึงมีมูลค่าเพิ่มขึ้นหลังจากทราบความเป็นไปได้ของการโฆษณาตามเป้าหมายด้วยเหตุนี้ราคาของข้อมูลส่วนบุคคลจึงถูกจำกัดการเข้าถึง (Zuboff, 2019)

ดังนั้นหากเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทกับทุนนิยมมากขึ้นเฉกเช่นในปัจจุบัน เราสามารถเรียก ระบบทุนนิยมในยุคใหม่รวมๆว่า ทุนนิยมดิจิทัล (digital capitalism) หรือในความเป็นจริงแล้วระบบเหล่านี้ไม่ได้เป็นระบบทุนนิยมดิจิทัลหากแต่เป็น post-capitalist (Mason, 2015) (Dyer-Witheford, 2015) อย่างไรก็ตามการเข้ามามีบทบาทของเทคโนโลยีส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและมีรูปแบบการขูดรีดที่แตกต่างกันออกไปแล้วระบบเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ มีลักษณะอย่างไร

2. รูปแบบเศรษฐกิจเป็นอย่างไร

2.1. ระบบเศรษฐกิจแบบแพลตฟอร์ม (platform economy)

ในปัจจุบันการเพิ่มขึ้นอย่างมากมาของธุรกิจ มีจุดเริ่มต้นจากการปรับเปลี่ยนรูปแบบธุรกิจ มาพึ่งพาแพลตฟอร์มและกลยุทธ์ทางดิจิทัลในการสร้างการแข่งขันมากขึ้นสังเกตได้จากบางบริษัท ไม่ว่าจะเป็น Airbnb, Uber, Amazon, Google, Salesforce and Facebook ซึ่งรูปแบบเศรษฐกิจแบบแพลตฟอร์ม ได้ดำเนินการสร้างเครือข่ายออนไลน์เพื่อส่งเสริมให้มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนมากขึ้น ซึ่งในปัจจุบันมีมากมายหลากหลายช่องทาง หลากหลายรูปแบบในการเข้าถึงตลาด ตั้งแต่ การบริการ (Uber and Airbnb) การผลิต (e.g. Amazon and eBay), การจ่าย (e.g., Square, PayPal) to การพัฒนาซอฟต์แวร์ (e.g., Apple, Salesforce) และอื่นอีกมากมาย เศรษฐกิจใหม่ที่ใช้ระบบดิจิทัลซึ่งใช้ระบบออนไลน์เหล่านี้ มีชื่อเรียกหลายหลายแตกต่างกันไปและสามารถใช้แทนกันและกันได้ เช่น เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy) เศรษฐกิจแห่งการแบ่งปัน (Sharing economy) เศรษฐกิจกิ๊ก (Gig economy) หรือ เศรษฐกิจแบบเพียร์ (Peer economy) ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะใช้คำว่าเศรษฐกิจแบบแพลตฟอร์ม (platform economy)

2.2. เศรษฐกิจกิ๊ก (Gig economy)

คำว่า Gig เป็นคำที่มีความหมายถึงความไม่ยั่งยืนของตัวอาชีพ อีกทั้ง gig economy ไม่ได้เป็นปรากฏการณ์ใหม่เนื่องจากอาชีพ ฟรีแลนซ์ (Freelancers) ก็มีระยะเวลาหนึ่งแล้ว สาเหตุที่เศรษฐกิจกิ๊กอยู่ภายใต้การตรวจสอบข้อเท็จจริงในช่วงสองสามปีที่ผ่านมาว่าเทคโนโลยีได้ลดอุปสรรคในการเข้ามาทำงาน ผู้คนจำนวนมากเข้าถึง "กิ๊ก" ได้อย่างง่ายดาย สองสามปีที่ผ่านมากลายเป็นอุตสาหกรรมมูลค่าหลายล้านล้านบาทที่มีผู้เข้าร่วมหลายล้านคนเนื่องจากเทคโนโลยีที่ทำให้ทั้งหมดนี้เป็นไปได้ จึงยากขึ้นที่จะจำแนกว่าสิ่งใดเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจแบบกิ๊กและสิ่งที่ไม่เป็นได้อย่างชัดเจน ยิ่งไปกว่านั้นการศึกษาแตกต่างกันไปมากในแง่ของการออกแบบซึ่งหลายคนได้ข้อสรุปที่ขัดแย้งกันโดยผู้คนส่วนใหญ่คิดว่า gig economy คือ (Friedman, 2014)

2.2.1 Uber/Lyft drivers

2.2.2 Airbnb landlords

2.2.3 Volunteers

2.2.4 TaskRabbit workers

2.2.5 Online marketplace sellers

2.2.6 Artists

2.3. เศรษฐกิจแบบแบ่งปัน (sharing economy)

รูปแบบเศรษฐกิจของเศรษฐกิจแบบแบ่งปัน สามารถอธิบายผ่าน a peer-to-peer (P2P) มีพื้นฐานจากการได้รับ หรือ ได้ส่ง หรือเปลี่ยนสินค้าและบริการที่บ่อยครั้งเกิดขึ้นบนแพลตฟอร์มออนไลน์ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ เศรษฐกิจแบ่งปัน เข้าไปมีส่วนร่วมกับการทำธุรกรรมแบบเพียร์ทูเพียร์ระยะสั้นเพื่อแบ่งปันการใช้ทรัพย์สินและบริการที่ไม่ได้ใช้งานเศรษฐกิจแบ่งปัน เข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวกับแพลตฟอร์มออนไลน์บางประเภทที่เชื่อมโยงผู้ซื้อและผู้ขายเศรษฐกิจแบ่งปันเติบโตและพัฒนาอย่างรวดเร็ว แต่ต้องเผชิญกับความท้าทาย ความไม่แน่นอนด้านกฎระเบียบและความกังวลเกี่ยวกับการละเมิดชุมชนของผู้คนมีการแบ่งปันการใช้งานสินทรัพย์เป็นเวลาหลายพันปี แต่การถือกำเนิดของอินเทอร์เน็ตและการใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ทำให้เจ้าของสินทรัพย์และผู้ที่ต้องการใช้ทรัพย์สินเหล่านั้นค้นหากันได้ง่ายขึ้น ซึ่งสามารถเรียกระบบเศรษฐกิจแบบนี้ว่าเศรษฐกิจแบ่งปัน การบริโภคร่วมกัน (Collaborative consumption) เศรษฐกิจแบบร่วมมือ (Collaborative economy) หรือเศรษฐกิจแบบเพียร์ (Peer economy) (Yochai, 2004)

เศรษฐกิจแบบแบ่งปันอนุญาตให้ปัจเจกบุคคล และกลุ่มบุคคลสามารถทำรายได้จากสินทรัพย์ที่ไม่ได้ใช้ ซึ่งการจัดการกับทรัพย์สินที่ไม่ได้ใช้งานให้สามารถสร้างรายได้นั้นสามารถยกตัวอย่างได้ดังนี้ เช่น รถยนต์ที่จอดอยู่ และห้องนอนสำรองสามารถเปิดให้เช่าได้เมื่อไม่ได้ใช้งาน ด้วยวิธีนี้ทรัพย์สินทางกายภาพจะถูกแชร์เป็นบริการ

2.4. เศรษฐกิจชื่อเสียง (Reputation economy)

เศรษฐกิจชื่อเสียงคือ การสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อให้แบรนด์ติดตามโดยอิงจากการรับรู้ทางออนไลน์และสัญญาณที่ส่งผ่านระบบออฟไลน์ เป็นการตลาดที่เชี่ยวชาญในการปฏิบัติกับผลิตภัณฑ์โฆษณา และการได้รับความคิดเห็นในเชิงบวกก็จะได้รับชื่อเสียงอันดีตามไปด้วย ดังนั้นการโต้ตอบกันระหว่างแบรนด์ A และ แบรนด์ B ขึ้นอยู่กับว่าแบรนด์ไหนมีชื่อเสียงมากกว่ากันแน่นอนว่าชื่อเสียงเชิงลบจะทำให้ชื่อเสียงของแบรนด์ลดลงด้วย (Gandini, 2016)

2.5. เศรษฐกิจความสนใจ (attention economy)

เศรษฐศาสตร์ความสนใจ เป็นแนวทางในการจัดการข้อมูลที่ส่งผลต่อความสนใจของมนุษย์ เช่นสินค้าหายาก โดยความสนใจคือการมุ่งเน้นไปที่ภายในใจนั้นสนใจอะไรเป็นพิเศษ เมื่อมีสิ่งที่น่าสนใจเข้ามาในการรับรู้ของเรา แล้วเราตัดสินใจว่าจะดำเนินการหรือไม่ แต่ด้วยเนื้อหาข้อมูลข่าวสารที่มากขึ้นที่ให้สินค้าและบริการที่มีอย่างจำกัด ความสนใจจึงกลายเป็นปัจจัยที่ จำกัด การบริโภคข้อมูล "Attention is a resource—a person has only so much of it." (Davenport, 2002)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคและการผลิตเปลี่ยนไปอย่างไร

3.1. การผลิตและการบริโภคแบบพีทูพี (Peer-to-peer : P2P)

P2P คือโครงสร้างพื้นฐานของ Information technology ที่มีระบบคอมพิวเตอร์เชื่อมระบบมากกว่า 2 เครื่องขึ้นไปในการออกคำสั่งการแบ่งปันทรัพยากร อีกทั้งพื้นที่ทำงานอาจตั้งไว้ในรูปแบบเดียวกันคือใช้ระบบลิงก์ (Link) โดยทรัพยากรที่วางก็คือ พื้นที่จัดเก็บข้อมูล bandwidth หรือแม้กระทั่งระบบประมวลผล โดย P2P แตกต่างจาก client-server network แบบดั้งเดิมเนื่องจากในระบบเดิมนั้นจะมีเครื่อง server เป็นตัวแบ่งทรัพยากรให้กับ client ซึ่ง client ไม่ได้แบ่งปันทรัพยากรให้กับเครือข่าย เราสามารถสรุป P2P ว่าการเชื่อมต่อเครือข่ายระหว่าง 2 อุปกรณ์ขึ้นไปจะส่งผลให้เกิดการแบ่งปันข้อมูลเพื่อบริโภคของกันและกันในเครือข่าย เช่น การแชร์ไฟล์ใช้กันหรือสามารถแชร์เครื่องมือ เช่น เครื่องปริ้น ให้หลายๆเครื่องใช้ได้พร้อมกัน

3.2. การบริโภคแบบร่วมมือ (collaborative consumption)

ในการเริ่มอธิบาย การบริโภคแบบร่วมมือ ในยุคโมเดิร์น (Modern era) ถูกอธิบายโดย Marcus Felson และ Joe L. Spaeth ในปี 1978 ซึ่งเป็นการบริโภคที่ยืนอยู่ตรงข้ามกับการบริโภคแบบเดิมซึ่งการบริโภคแบบเดิมเกี่ยวข้องกับผู้บริโภคที่ไม่สามารถในการแบ่งปันทรัพยากรหรือบริการใด ในทางตรงกันข้าม การบริโภคแบบร่วมมือ ทำให้ “ผู้บริโภค” ไม่ได้เป็น “ผู้รับ” ทรัพยากรเพียงอย่างเดียวแต่ทำให้เป็น “ผู้ให้” ทรัพยากรในเวลาเดียวกัน จุดนี้เองที่ทำให้การบริโภคแบบดั้งเดิมต่างจากการบริโภคแบบใหม่

การบริโภคแบบร่วมมือ เป็นส่วนหนึ่งของ sharing economy ถูกสร้างขึ้นมานบนพื้นฐานจากการแบ่งปันทรัพยากรที่ไม่ได้ใช้งาน ทั้งเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องได้และจำเป็นต้อง ซึ่งถ้ามนุษย์หันมาแบ่งปันข้อมูลที่ไม่ได้ใช้งานทั้งทรัพยากรและบริการ สิ่งนี้จะไม่เพียงลดขยะทางกายภาพของเราเท่านั้น และลดการสิ้นเปลืองทรัพยากรทั้งนี้สามารถแบ่งการบริโภคประเภทนี้ออกเป็น 2 รูปแบบด้วยกันคือ

1. Mutualization or access systems: ระบบการกระจายทรัพยากรของปัจเจกบุคคล อาจจะเป็น “ผู้ให้” และ “ผู้รับ” การเข้าถึงทรัพยากรชั่วคราวซึ่งสามารถ ไม่คิดค่าบริการ หรือคิดค่าบริการ ก็ได้ นักการตลาดเป็นผู้จัดการแผนการเข้าถึงทรัพยากรไม่ให้ปัจเจกบุคคลเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ ดังนั้นจึงไม่ใช่ระบบ mutualization

2. Redistribution systems: ระบบการกระจายทรัพยากรของปัจเจกบุคคลอาจจะเป็น “ผู้ให้” และ “ผู้รับ” การเข้าถึงทรัพยากรถาวรซึ่งสามารถไม่คิดค่าบริการหรือคิดค่าบริการก็ได้ เช่น ตลาดของมือ 2

3.3. Pro-sumption

pro-sumption มีความเกี่ยวข้องกับทั้งการผลิตและการบริโภค แทนที่จะมุ่งเน้นไปที่อย่างใดอย่างหนึ่ง (การผลิต) หรืออีกอย่าง (การบริโภค) มีการคงไว้ว่ารูปแบบทุนนิยมก่อนหน้านี้ (ผู้ผลิตและทุนนิยมผู้บริโภค) นั้นมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลง จากการขยายตัวของเนื้อหาที่ผู้ใช้สร้างขึ้นทางออนไลน์เมื่อเร็วนี้เรามีเหตุผลที่จะเห็นว่าการพัฒนาเป็นศูนย์กลางมากขึ้น ในระบบทุนนิยม Prosumer การควบคุมและการเอาใจเอาเปรียบมีลักษณะที่แตกต่างไปจากระบบทุนนิยมรูปแบบอื่น นั่นคือมีแนวโน้มไปสู่การไม่ได้รับค่าจ้างแทนที่จะเป็นแรงงานที่ได้รับค่าจ้างและนำเสนอผลิตภัณฑ์โดยไม่มีค่าใช้จ่ายและระบบถูกกำหนดโดยความอุดมสมบูรณ์ใหม่ที่ความขาดแคลนเพียงครั้งเดียวครอบงำ แนวโน้มเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปได้ของลัทธิทุนนิยมใหม่

3.4. play-bour

Play-bour (บางครั้งสะกดว่า playbor) เป็นรูปแบบการเล่นและการใช้แรงงานแบบผสมผสานโดยเฉพาะในอุตสาหกรรมเกมดิจิทัล คำนี้ได้รับการประกาศใช้โดย Julian Kücklich ในปี 2548 ในบทความของเขา Precarious playbour: Modders และอุตสาหกรรมเกมดิจิทัล Kücklich อธิบายว่า playbour เป็นแรงงานอิสระประเภทหนึ่งที่ไม่เหมาะกับคำจำกัดความดั้งเดิมของการทำงานหรือประเภทของการเล่นหรือการพักผ่อน อย่างไรก็ตามรูปแบบของ playbour มักถูกมองอย่างไม่ถูกต้องว่าเป็นเพียงส่วนเสริมของการละเล่นเพียงเท่านั้น

4. แรงงานมีลักษณะอย่างไร

The human cloud และ liquid labour เป็นคือคำที่ใช้กล่าวถึงกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงหรือเคลื่อนจาก อุตสาหกรรมแบบดั้งเดิม และการผลิตแรงงานสู่แรงงานที่มีความยืดหยุ่นที่ไม่ได้กำหนดเวลาและสถานที่ ทำลายขอบเขตของผู้คนที่ถูกจำกัดว่าต้องทำงานตลอดแบบดั้งเดิมไป กระบวนการที่ซับซ้อนยิ่งยวด มีอิทธิพลต่อโลกที่เราอาศัยอยู่ ที่เราทุกคนล้วนใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ที่เชื่อมต่อออนไลน์นั้นมักทอปะติดปะต่อตัวเองในทุกเวลาในชีวิตของเรา ทั้งเวลาทำงาน เวลาสังคมนจนถึงเวลาที่เราใช้ที่บ้าน cyberspace ทำให้เราไม่มีขอบเขตในขณะที่สถานที่ทำงานกลายเป็นดิจิทัลมากขึ้น และผู้คนมากมายกลายเป็นแรงงานที่ไม่มีตัวตน สิ่งนี้ไม่ได้ทำให้จำนวนงานเท่าเดิมหรือน้อยลง ความจริงแล้วยังมีการโต้แย้งในทางตรงกันข้าม การที่ทุกคนยังคงออนไลน์อยู่เสมอเวลาส่วนตัวก็จะยิ่งน้อยลง มากไปกว่านั้น ในขณะที่เทคโนโลยีดูเหมือนว่าจะเป็นพื้นที่อิสระซึ่งจะมีลักษณะที่คล้ายกับ workforce on demand และ just-in-time workforce

5. การคัดเลือกแรงงานเข้าทำงานมีลักษณะอย่างไร

Crowd sourcing/ Cloud sourcing/ online talent platforms หมายถึง กระบวนการในรับจ้างหรือรับทุนสนับสนุนจากมวลชนผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งมาจากการผสมของคำสองคำ นั่นก็คือ “Crowd” ที่แปลว่า คนเยอะๆ และ “Outsourcing” ที่แปลว่า การจ้างเป็นช่วง โดยแนวคิดของ Crowdsourcing ก็คือ การรับงานและกระจายงานไปยังกลุ่มคน ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้เพื่อขับเคลื่อนธุรกิจ พัฒนาสินค้า และแก้ไขปัญหาพร้อมกัน ทั้งนี้ประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับกลุ่มคนที่เข้ามาช่วยกัน โดยผู้เขียนจาก dailycrowdsource.com ได้ตัวอย่างของ Crowdsourcing ที่เรารู้จักกันดีก็คือ Wikipedia แทนที่ Wikipedia จะสร้างสารานุกรมขึ้นมาเองด้วยการจ้างนักเขียนและบรรณาธิการ แต่ Wikipedia เลือกว่าจะให้มวลชนเป็นผู้สร้างข้อมูลแทน ซึ่งผลที่เกิดขึ้นก็คือ เราได้เห็นสารานุกรมที่มีความครอบคลุมและครบถ้วนแบบที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในโลก

6. การแบ่งประเภทงานในปัจจุบัน

6.1. แรงงานยังชีพ (Subsistence labour)

ในรูปแบบแรกของแรงงานคือ แรงงานยังชีพ เป็นแรงงานที่ไม่ได้รับค่าจ้าง เน้นการผลิตเพื่อใช้งานเป็นหลัก เช่น นักล่า (hunter gatherers) หรือเกษตรกรแบบยังชีพ (subsistence agriculture) ซึ่งเป็นแรงงานรูปแบบแรกๆที่เกิดขึ้นในหลายๆประเทศ แต่ในสังคมปัจจุบันแรงงานเหล่านั้นก็ยังคงมีอยู่ มิได้หมายความว่าเพียงแต่การทำกิจกรรมทางเพศ (physical reproduction) หรือ การดูแลครอบครัว (family maintenance) แต่ยังรวมไปถึงการดูแลร่างกาย การอาบน้ำ การเช็ดตัวลูก หรือจัดเตรียมอาหารให้ครอบครัว ฯลฯ แต่ถึงอย่างไรสังคมและวัฒนธรรมยังคงผลิตและผลิตซ้ำแรงงานประเภทนี้อยู่ตลอดเวลาผ่านการ การสอนเด็กร้องเพลงหรือพูด ส่งต่อเรื่องราวจากรุ่นสู่รุ่น ฯลฯ อย่างไรก็ตามแรงงานที่ไม่ได้รับค่าจ้างนั้นไม่ได้หมายความว่า เป็นการสมัครใจทำทั้งหมด มันอาจถูกดำเนินการโดยไม่เต็มใจภายในความสัมพันธ์ทางสังคมที่บีบบังคับและการลงโทษที่รุนแรงสำหรับผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางสังคมและวัฒนธรรม หรือเราอาจจะเรียกแรงงานเหล่านี้ในภาษาของคาร์ล มาร์กซ์ ว่าเป็นแรงงานที่ไม่ได้แปดแยก(Unalienated) และอยู่นอกความสัมพันธ์ของระบบทุนนิยม

6.2. แรงงานรับใช้ (Servant labour)

รูปแบบที่สองเป็นแรงงานที่อยู่ติดกับระบบทุนนิยม เป็นงานที่ทำงานรับใช้และได้รับค่าจ้าง โดยมาร์กซ์มองว่าแรงงานเหล่านี้ไม่ได้ผลิตมูลค่าส่วนเกินหากเป็นการทำงานอยู่ในเพียงครัวเรือน แต่แรงงานเหล่านี้จะเปลี่ยนไปเป็นแรงงานที่มีประสิทธิผล สามารถผลิตมูลค่าส่วนเกินให้พ่อค้าคนกลางเก็บเกี่ยวกำไรได้หากเป็นแรงงานรับใช้ที่มีสัญญาทั้งชั่วคราวหรือถาวร

6.3. งานบริการ (Capitalist service work)

รูปแบบที่สามเป็นรูปแบบงานบริการให้กับลูกค้า เช่นร้านอาหาร โรงแรม ยาม แม่บ้านเป็นแรงงานที่แตกต่างจากสองรูปแบบที่ผ่านมาเพราะเป็นแรงงานที่รองรับระบบทุนนิยมโดยตรง

6.4. งานบริการสาธารณะ (Public service work)

รูปแบบแรงงานรูปแบบที่4 เป็นแรงงานที่ทุ่มเทเพื่อการให้บริการสาธารณะซึ่งเติบโตอย่างมากในศตวรรษที่ยี่สิบแม้ว่าจะเกี่ยวข้องกับการกำหนดมูลค่าการใช้โดยตรงให้กับประชากรหรือรัฐ แต่แรงงานบริการประเภทนี้ไม่ได้ สร้าง "ประสิทธิผล (productive)" สำหรับทุนนิยมแน่นอนว่าไม่ได้หมายความว่าไม่ส่งผลดีทางอ้อมต่อระบบทุนนิยมตัวอย่างเช่นการจัดการหาโครงสร้างพื้นฐานการดูแลประชากรหรือการสนับสนุนการผลิตซ้ำของพลังแรงงาน (reproduction of labour power) ดังเช่นที่ Marx จะเรียก ไม่ก่อให้เกิดประสิทธิผล (unproductive)

6.5. งานผลิต (Capitalist production work)

ประเภทที่ห้าคือประเภทที่มาร์กซ์และผู้ติดตามของมาร์กซ์ให้ความสนใจมากที่สุดได้แก่ แรงงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าสำหรับตลาด หมวดยุคนี้มาร์กซ์คาดว่าจะจะเป็นประเภทที่จะเติบโตอย่างต่อเนื่องภายใต้ระบบทุนนิยม ทำให้คนงานมีความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งโดยตรงกับนายทุนที่ต้องการให้ส่วนแบ่งมูลค่าของ แรงงานของคนงานเป็นมูลค่าส่วนเกิน ในกระบวนการนี้นายทุนใช้ทุกวิถีทางที่มีให้เพื่อลดมูลค่าของแรงงานและ / หรือเพิ่มผลผลิต รวมถึงการปรับใช้แรงงานสำรองในการหมุนเวียนแรงงานโดยนำเครื่องจักรที่ทำให้ทำงานง่ายขึ้นและลดความชำนาญของคนงานลง

6.6. งานบริโภค (Consumption work)

เป็นงานที่มีการเปลี่ยนแปลงจากแรงงานที่ไม่สร้างผลิตผล ไปสู่แรงงานที่สร้างผลิตผล และการแสวงหาผลประโยชน์ที่ทวีความรุนแรงขึ้นของแรงงานที่สร้างผลิตผล (productive workers) นี่คือการงานที่ไม่ได้รับเงิน ดำเนินการโดย "ผู้บริโภค" โดยการชำระเงิน การซ่อมบำรุง และการขนส่งของสินค้าที่ชำระเงินแล้วในตลาด สิ่งนี้เรียกว่า "consumption work" ตอนนี้ งานที่ไม่ได้รับการจ่ายเงินจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับ การบริโภคของแรงงาน เข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ดำเนินการก่อนหน้าโดย แรงงานที่ก่อให้เกิดผลที่ได้รับการจ่ายเงิน ที่จะเปลี่ยนแปลงไปเป็น แรงงานที่ไม่ได้รับการจ่ายเงิน ในกระบวนการภายนอกที่ช่วยเหลือโดยเทคโนโลยี เหล่านี้ประกอบไปด้วย การบริการตนเองในซูเปอร์มาร์เกต การชำระค่าตั๋วผ่านทางออนไลน์ หรือการใช้ตู้กดเงินสดอัตโนมัติเพื่อถอนเงินจากธนาคาร ทุนนิยมการสื่อสารอ้างถึงรูปแบบของ สิ่งนี้ไม่ได้หมายความว่าข้อมูลเทคโนโลยีจะมาแทนที่การผลิต ความจริงแล้วความหลากหลายขยายวงกว้างของวงการชุดเจาะเคมีภัณฑ์และอุตสาหกรรมชีวเคมี หรือหมายความว่า เครื่องข่ายคอมพิวเตอร์ทำให้ผลผลิตดีขึ้นนอกเหนือจากกระบวนการผลิตของเครื่องข่ายคอมพิวเตอร์เอง

6. แพลตฟอร์ม (platform)

ปกติแล้วแพลตฟอร์มหมายถึง แพ่น , ฐาน แต่สำหรับความหมายทางคอมพิวเตอร์ แพลตฟอร์ม หมายถึง โครงสร้างพื้นฐานของสถาปัตยกรรมคอมพิวเตอร์ ที่ทำหน้าที่เป็นฐานบริการให้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์และโปรแกรมคอมพิวเตอร์สามารถทำงานได้ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน โดยผู้พัฒนาโปรแกรมต่างจะต้องกำหนดว่าโปรแกรมนั้นสามารถใช้งานบนแพลตฟอร์ม อะไรบ้าง ตัวอย่างเช่น Facebook สามารถใช้งานได้ทั้ง iOS Platform และ Android Platform (องค์การพิพิธภัณฑศึกษาแห่งชาติ, 2563)

เพื่อการอธิบายให้ชัดเจนแพลตฟอร์มหมายถึงพื้นที่เสมือนพื้นสาธารณะในโลกออนไลน์ ที่ผู้ให้บริการหรือเจ้าของแพลตฟอร์มได้วางเงื่อนไขและกฎกติกาในการเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะดังกล่าว ซึ่งแน่นอนว่าของฟรีไม่ได้มีในโลกการสร้างพื้นที่สาธารณะขึ้นมาบนโลกออนไลน์นั้นมีวัตถุประสงค์เสมอเช่น สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นพื้นที่ในการสมัครงาน สร้างขึ้นมาเพื่อหาเพื่อ ทั้งนี้ทั้งนั้น การเข้าไปใช้บริการในพื้นที่สาธารณะนั้นจำเป็นต้องระบุรายละเอียดส่วนบุคคลหรือแม้กระทั่งต้องชำระค่าบริการก่อนเพื่อเข้าไปใช้พื้นที่สาธารณะนั้นได้ แพลตฟอร์มจึงสามารถเก็บรายละเอียดและข้อมูลดังกล่าวไปประมวลผลหรือแสวงหากำไรจากช่องทางอื่นได้ เช่น ผู้เข้ามาใช้บริการส่วนใหญ่มาใช้บริการช่วงเวลาไหน และส่วนใหญ่ต้องการอะไรจากการเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะนั้น เป็นต้น

แพลตฟอร์มทำให้เกิดการสร้างงานจำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานระดับกลางๆ และระดับล่างที่เข้ามาเป็นผู้ให้บริการในแต่ละแพลตฟอร์ม ทั้งขับรถยนต์ มอเตอร์ไซด์ บริการโรงแรม ทำความสะอาด ซึ่งส่วนใหญ่ทางแพลตฟอร์มจะเปิดโอกาสให้แรงงานเข้าร่วมในการให้บริการโดยไม่จำกัดหากมีคุณสมบัติตามที่แพลตฟอร์มกำหนด แรงงานสามารถทำงานได้หลายแห่งหลายประเภท เจ้าของห้องว่างสามารถใช้ทรัพยากรอย่างเต็มที่รวมทั้งการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ อย่างไรก็ตาม ในอีกด้านหนึ่งคือด้านแรงงานก็มีข้อเสียอยู่บ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การไม่มีมาตรฐานแรงงานหรือการคุ้มครองแรงงาน รวมทั้งการฉวยโอกาสเอาเปรียบแรงงานผู้ให้บริการ การขัดแย้งกับผู้ให้บริการเดิม เจ้าของพื้นที่ที่ไม่ได้อาศัยแพลตฟอร์ม การไม่มีความก้าวหน้าในอาชีพ การลดลงของรายได้ในระยะยาว ในแง่ของมาตรฐานแรงงานหรือการคุ้มครองแรงงาน เป็นที่ทราบกันดีว่า โดยทั่วไปแรงงานที่ให้บริการผ่านแพลตฟอร์มมิได้มีสถานะเป็นลูกจ้างของแพลตฟอร์ม แต่เป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระหรือหุ้นส่วน(partner) อย่างไม่เป็นทางการของแพลตฟอร์ม หรือทางกฎหมายหมายถึงผู้รับจ้างทำของ (contractor) ซึ่งจะไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน (ผู้รับจ้างทำของจะอยู่ภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และได้รับค่าตอบแทนตามชิ้นงาน ในขณะที่ลูกจ้างที่เป็นแรงงานในระบบจะอยู่ภายใต้ พ.ร.บ.คุ้มครองแรงงาน 2541 และ พ.ร.บ.แรงงานสัมพันธ์ 2518 และ พ.ร.บ.ความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน พ.ศ. 2554) (สรารุส ไพฑูรย์พงษ์, 2563)

นอกจากนี้ระบบเศรษฐกิจแบบแพลตฟอร์ม (Platform economy) ในปัจจุบันมีธุรกิจเพิ่มขึ้นอย่างมากที่มีจุดเริ่มต้นจากการปรับเปลี่ยนรูปแบบของธุรกิจแพลตฟอร์ม และกลยุทธ์ทางดิจิทัลในการสร้างการแข่งขัน เช่น บริษัท Airbnb, Uber, Amazon, Google, Salesforce และ Facebook ซึ่งรูปแบบเศรษฐกิจของ แพลตฟอร์ม คือการสร้างเครือข่ายออนไลน์เพื่อส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ซึ่งในปัจจุบันมีมากมายหลากหลายช่องทาง หลากหลายรูปแบบในการเข้าถึงตลาด ตั้งแต่ การบริการ (Uber and Airbnb) การผลิต (e.g. Amazon and eBay), การจ่าย (e.g., Square, PayPal) ไปจนถึงการพัฒนาซอฟต์แวร์ (e.g., Apple, Salesforce) ธุรกิจผ่านแพลตฟอร์มต่างๆ ดังกล่าว มักจะเรียกรวมๆ กันว่า เศรษฐกิจแพลตฟอร์ม หรือ ดิจิทัลแพลตฟอร์ม (Digital platform) หรือเศรษฐกิจแบ่งปัน (Sharing economy) หรือ เศรษฐกิจชั่วคราว (Gig economy) หรือ เศรษฐกิจแบบเพียร์ (peer economy) (Kenney & Zysman, 2016: 61 - 69)

ทุกสิ่งอย่างของแพลตฟอร์มนั้นดำเนินการอยู่บนพื้นฐานของดิจิทัลแพลตฟอร์ม (Digital Platform) เป็นเพียงการบัญญัติศัพท์ที่เพิ่งปรากฏขึ้น เพื่ออธิบายถึงคุณลักษณะของการดำเนินธุรกิจในระบบออนไลน์ โดยสามารถสรุปได้ว่า “ดิจิทัลแพลตฟอร์ม” เป็นการให้บริการธุรกิจผ่านโทรศัพท์มือถือโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปต่างๆ ทั้งหมดนี้มีลักษณะสำคัญคือการจับคู่ความต้องการของผู้เสนอขายสินค้าและบริการกับความต้องการเสนอซื้อสินค้าหรือบริการโดยผ่านกลไกดิจิทัล โทรศัพท์มือถือ กล่าวคือแพลตฟอร์มดิจิทัลหรือเจ้าของจะทำหน้าที่นายหน้าซื้อขายสินค้าและบริการที่รวดเร็วทันเวลา ลักษณะที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของธุรกิจแพลตฟอร์มคือเจ้าของแพลตฟอร์มส่วนใหญ่จะไม่มีสินค้าหรือคลังสินค้าเป็นของตนเอง แต่ก็ไม่แน่นอนเสมอไป บางแพลตฟอร์มก็ขายของตัวเอง หรืออย่าง Grab ก็มี Central กำกับอยู่ (สรารวุธ ไพฑูรย์พงษ์, 2563) (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2561)

นอกจากนี้คำนิยามของ Nick Srnicek นักวิชาการด้านเศรษฐกิจดิจิทัล และผู้แต่งหนังสือเรื่อง Platform Capitalism ขึ้นมาอธิบายว่า “แพลตฟอร์มหมายถึงสาธารณูปโภคแบบดิจิทัลที่มีส่วนเชื่อมโยงตัวละครต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจอย่างน้อยสองกลุ่ม” เกรียงศักดิ์ยกตัวอย่างการทำงานของ Grab ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มที่คนไทยคุ้นชินให้เห็นว่า Grab มีการเชื่อมโยงคนอย่างน้อย 3 กลุ่มเข้าด้วยกัน คือ ร้านอาหาร (ผู้ผลิต) คนขับรถส่งอาหาร และผู้บริโภค โดยแพลตฟอร์มทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมต่อผู้บริโภค (ผู้จ้าง) และคนขับ (ผู้ถูกจ้าง) เข้าด้วยกัน แต่บริษัทแพลตฟอร์มเหล่านี้เป็นผู้ซื้อกำลังแรงงานเพื่อไปเสนอให้ผู้บริโภค โดยเศรษฐกิจแพลตฟอร์มจะทำงานได้ก็ต่อเมื่อมีโครงข่ายการเชื่อมโยง ที่แพลตฟอร์มสามารถดึงมาใช้เพื่อสร้างนิเวศน์ธุรกิจแบบใหม่ (เกรียงศักดิ์ ธีระโกวิทขจร และ ชนธิตาไกรศรีกุล, 2563)

นักวิชาการด้านสื่อใหม่ เทเรเบอร์ โชลซ์ (Trebora Schulz) จากสถาบันนิวสคูล (The New School) ในสหรัฐฯ วิเคราะห์ว่าคำเรียกเศรษฐกิจแบ่งปัน หรือ sharing economy ที่ใช้กันอยู่ให้ความหมายที่บิดเบือน" เพราะในความเป็นจริง กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นคือ การซื้อขายสินค้าและบริการที่มักปรากฏในรูปแบบของกิจกรรมการเช่าซื้อ (renting) ข้อวิจารณ์นี้สอดคล้องกับความเห็นของนักวิเคราะห์อื่น ในกรณีของแพลตฟอร์มสำหรับเรียกรถโดยสารส่วนตัวอย่างดูเบอร์ นักวิจัยโดยเฉพาะที่ศึกษาประสบการณ์ของคนงานมีความเห็นสอดคล้องว่าคนขับรถกับผู้โดยสารนั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในแง่การแบ่งปันในความหมายที่เราเข้าใจกันแต่อย่างใด ดังนั้นควรเรียกแพลตฟอร์มเหล่านี้ว่าเป็นเศรษฐกิจที่ขึ้นกับความต้องการเสนอซื้อสินค้าหรือบริการ (On-demand economy) โดยเขาจำแนกประเภทของแรงงานดิจิทัลละเอียดมากขึ้นไปอีก ตามลักษณะหน้าที่ของแพลตฟอร์มและประเภทของงาน ได้แก่ (อรรถกฤษฎี วันทนะสมบัติ และ เกรียงศักดิ์ ธีระโกวิทขจร, 2561)

ส่งผลให้การปรับตัวของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมอันเกิดจาก “กระบวนการสร้างแรงงาน” เข้าสู่ระบบการผลิตซ้ำนั้นล้มเหลว ทำให้เกิดการสร้าง “นโยบายทางสวัสดิการ” ในฐานะตัวผลิตซ้ำแรงงานขึ้นมาทดแทน ซึ่งหากมองในมุมมองอื่นจะมองว่า สวัสดิการคือสิ่งที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นและเป็นสิ่งที่พึงมีพึงได้ แต่ตัวสวัสดิการเองก็มีปัญหาด้วยเช่นกัน กล่าวคือตัวนโยบายที่พัฒนาจากทุนนิยมนั้นทำให้แรงงานกลายเป็นสินค้า มุมมองที่มีต่อแรงงานในฐานะแรงงานมนุษย์ก็ถูกทำให้ลดลง อีกทั้ง ยังมีการถ่ายโอนความเสี่ยงจากผู้ประกอบการไปสู่ผู้ใช้แรงงานสูงมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ใช้แรงงานข้ามชาติได้กลายเป็นภาพสะท้อนสำคัญของ “แรงงานเสี่ยง” ที่นอกจากจะต้องแบกรับความเสี่ยงจากผู้ประกอบการและยังมีเงื่อนไขที่สำคัญคือ ระบบสวัสดิการที่เน้นค่าจ้างกลายเป็นความยุติธรรมเพียงอย่างเดียวที่พวกเขาได้รับและต้องเผชิญกับภาวะแปลกแยกและถูกทำให้เป็นสินค้าไม่จบสิ้น โดยใช้ยุทธศาสตร์การสะสมทุนของระบบทุนนิยมนั้นก่อนให้เกิดการผลิตซ้ำแรงงานในฐานะสินค้าที่เข้มข้นในชุมชนที่อยู่อาศัยจริง (Actual Community) และสร้างชุมชนจิตกรรมแบบเสรีนิยมใหม่ขึ้น (ชัยสุธรรมย์ ธรรมบุษดี, 2555)

นอกจากนี้การศึกษาแรงงานในยุคทุนนิยมอุตสาหกรรมของสายมาร์กซิสต์มีข้อจำกัดในการอธิบายถึงลักษณะของการทำงานของระบบทุนนิยมในปัจจุบันเป็นอย่างมาก เพราะการอธิบายของมาร์กซ์ในเรื่องของวิชาวิธี (Dialectics) บนพื้นฐานทฤษฎีมูลค่าแรงงาน (Labour theory of value) ใช้ไม่ได้อีกต่อไปในระบบทุนนิยมความรู้ (Cognitive capitalism) หรือ ส่งผลให้นักทฤษฎีมาร์กซิสต์จำนวนมากหันมาสร้างคำอธิบายชุดใหม่มากยิ่งขึ้น ในยุคทุนนิยมอุตสาหกรรม เกิดการตีความคำว่า “งาน”(Work) ให้ขยายออกไป จากปกติเราแยกงานบ้าน งานสร้างสรรค์ ออกจากงานงานที่อยู่ในเวลางาน (work time) ซึ่งคำจำกัดความเหล่านี้ถูกทุนเป็นค่านิยมขึ้นมา แต่ Autonomia มองว่า ทุกการใช้แรงงานมนุษย์คืองาน ดังนั้นงานจึงไม่จำเป็นต้องอยู่ในเวลางานในโรงงานเพราะฉะนั้นการปฏิเสธงาน (Refusal of work) จึงเป็นการต่อต้านระบบทุนนิยมโดยตรง

นั่นเอง ในงานของ Negri มองว่า การผลิตในปัจจุบันเป็นการผลิตแบบอวัตุ (immaterial production) เท่ากับว่าพลังทางการผลิตทั้งหมดอยู่กับแรงงานมีชีวิต (living labour) มากกว่าจะอยู่กับแรงงานที่ตายแล้ว (Dead labour) ซึ่งหมายถึง เครื่องจักร ปัจจัยการผลิต และเทคโนโลยีที่ทุนถือครอง (แก่งกิจ กิติเรียงลาภ, 2560)

7.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หทัยพร อัสวพัฒน์นากุล (2555) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อในการให้บริการของรถแท็กซี่: กรณีศึกษาในเขตเทศบาลนครขอนแก่นและปริมณฑล โดยเป็นการศึกษาผ่านการสำรวจทัศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ใช้บริการ, คนขับรถแท็กซี่, ศูนย์บริการตอบรับทางโทรศัพท์ว่าอะไรคือปัจจัยที่ส่งผลต่อให้บริการของรถแท็กซี่ ซึ่งผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยหลักที่ส่งผลกระทบต่อในการให้บริการของรถแท็กซี่ได้ 5 ปัจจัย ได้แก่ ปัญหาการเหมาแท็กซี่, ปัญหาสัมปทานเฉพาะเขต, ปัญหาจำนวนรถแท็กซี่ไม่เพียงพอ, ปัญหาประสิทธิภาพของระบบ Call Center และประชาสัมพันธ์

เดือนใจ เมธินาพิทักษ์ (2548) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การขยายความคุ้มครองการประกันสังคมไปสู่แรงงานนอกระบบ : ศึกษาเฉพาะกลุ่มผู้ขับรถแท็กซี่ ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยเป็นการศึกษาเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบโดยเฉพาะกลุ่มแรงงานขับแท็กซี่ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แรงงานขับแท็กซี่มีความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติประกันสังคมและเข้าใจหลักประกันสังคมอยู่ในระดับสูง มีความพร้อมในการจ่ายเงินสมทบภายหลังเข้าสู่ระบบประกันสังคม

จำลอง พรหมสวัสดิ์ (2554) ทำการศึกษาเรื่องพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางกับการเมืองในระบบประชาธิปไตยของไทย ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลช่วงพุทธศักราช 2551-2553 มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาบริบททางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจที่มีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลช่วงพุทธศักราช 2551-2553 2. เพื่อสำรวจความคิดเห็นของชนชั้นกลางเกี่ยวกับการเมืองในระบบประชาธิปไตยของไทยและผลของความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางที่มีต่อการเมืองในระบบประชาธิปไตยไทย โดยผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าบริบททางการเมืองมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในเขตกรุงเทพมหานครเนื่องจากบริบททางการเมืองอันได้แก่รัฐธรรมนูญฉบับ พุทธศักราช 2550 ที่ให้ประชาชนเข้าไปมีบทบาทสำคัญเป็นผู้เล่นไม่ใช่ผู้ดูตามแนวคิดของการเมืองแนวใหม่หรือการเมืองภาคประชาชนประกอบกับชนชั้นกลางในช่วงที่ทำการศึกษามีความกระตือรือร้นและมีจิตสำนึกทางการเมืองมาก ขณะเดียวกันไม่ต้องการเห็นรัฐบาลมีพฤติกรรมคอร์รัปชั่นเชิงนโยบายและการขัดกันของผลประโยชน์อย่างกว้างขวาง

วัลลภา หัสการณ์ (2546) ทำการศึกษาเรื่องวิถีชีวิตและโลกทัศน์ของชนชั้นกลางคริสเตียน ศึกษากรณีชุมชนคริสตจักรใจสมาน กรุงเทพมหานคร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงการมองตนเอง และ โลกทัศน์ของชนชั้นกลางคริสเตียนในชุมชนคริสตจักรใจสมานโดยผ่านวิถีชีวิตแบบคริสเตียน และผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ชนชั้นกลางคริสเตียนใจสมานมีสำนึกรับรู้ และระบุว่าตนเองอยู่ในชนชั้นกลางของสังคม และพวกเขามีวิถีชีวิตแบบชนชั้นกลาง ทั้งในเรื่องการบริโภค ความสนใจในเรื่องอาชีพ การงานความก้าวหน้า ความสำเร็จในชีวิต และให้คุณค่าในเรื่องการศึกษาสูง ชนชั้นกลางคริสเตียนใจสมานมีภูมิหลังที่แตกต่างกันค่อนข้างมากแต่มีค่านิยมทางสังคม วิถีชีวิตและ พฤติกรรมทางสังคมที่คล้ายกัน ทั้งในเรื่องทางเศรษฐกิจ การเมืองและ สังคม

อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล (2555) ได้ทำการศึกษาเรื่องการเมืองบนเฟซบุ๊ก : วัฒนธรรม-การเมืองบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ไทย พ.ศ. 2553 - 2555 โดยตั้งคำถามการเคลื่อนไหวออนไลน์เปิดพื้นที่ทางการเมืองใหม่ๆ มากน้อยแค่ไหนสังคมออนไลน์แยกขาดจากออฟไลน์เพียงใด ทั้งนี้เนื่องจากเงื่อนไขทางวัฒนธรรมและโครงสร้างทางการเมืองของสังคมที่เครือข่ายออนไลน์ตั้งอยู่ โดยผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการเคลื่อนไหวออนไลน์ในประเทศไทยจำเป็นต้องอาศัยทุนเช่นเดียวกับการเคลื่อนไหวออฟไลน์ แต่เครือข่ายสังคมออนไลน์อนุญาตให้คนทั่วไปสะสมและแปลงทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมได้สะดวกขึ้น แม้สิ่งที่เกิดขึ้นบนเครือข่ายสังคมออนไลน์จะไม่หายไปเสียทั้งหมด แต่ก็เกิดการขยายวงของการสื่อสาร อำนาจในการควบคุมพื้นที่เคลื่อนไปอยู่ในมือคนธรรมดามากขึ้น ความคิดสร้างสรรค์และทุนทางวัฒนธรรมก็ช่วยในการแสดงออกเรื่องที่โดยทั่วไปทำได้ยากในสังคม ซึ่งท้ายที่สุดแล้วทำให้มีเสรีภาพมากขึ้นในการแสดงออกและรวมตัว

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของเทคโนโลยีต่อความสัมพันธ์ทางชนชั้นในสังคมไทย กรณีศึกษาแกร็บแท็กซี่ พ.ศ. 2555 - 2564 เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในลักษณะที่เป็นกรณีศึกษา (Case Study) เพื่อให้ทราบถึงประเด็นในรายละเอียดที่สำคัญ และมีความครอบคลุมในเนื้อหาสาระสำคัญที่ทำการศึกษาอย่างครบถ้วน พร้อมกันนั้น ในการวิจัยเชิงคุณภาพจะทำให้ได้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึก (In-depth) ที่มีรายละเอียดชัดเจนสามารถนำมาวิเคราะห์ในเชิงตรรกะได้ (Analytic Induction) โดยมีวัตถุประสงค์การศึกษาคือ เพื่อศึกษาเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อชนชั้นทางสังคม และเพื่อศึกษาลักษณะชนชั้นทางสังคมของแรงงานแกร็บ โดยศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหรือการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) โดยมีขอบเขตช่วงเวลาของการศึกษา โดยจะทำการศึกษารอบบาทของเทคโนโลยีต่อความสัมพันธ์ทางชนชั้นในสังคมไทยกรณีศึกษาแกร็บแท็กซี่ ตั้งแต่ปี 2555 เป็นช่วงที่เริ่มมีการใช้ Grab-taxi อันเป็นผลพวงจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 และสิ้นสุดในปี 2564 เนื่องจากการเข้ามามีบทบาทของเทคโนโลยีเริ่มเป็นที่ยอมรับและแพร่หลาย โดยมีกระบวนการดำเนินการวิจัยที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล
2. การตรวจสอบข้อมูล
3. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยอาศัยแหล่งข้อมูลหลักๆ คือ การศึกษาเอกสาร (Documentary research) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลดังรายละเอียดดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร เอกสารที่จะใช้ในการวิจัยนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 1.1 เอกสารขั้นต้น (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นข้อมูลดิบ ข้อมูลส่วนนี้ได้จากการเก็บรวบรวมเอกสารที่สำคัญ เช่น เอกสารทางราชการ

- 1.2 เอกสารชั้นรอง (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้ผ่านการวิเคราะห์แล้วระดับหนึ่งและเพื่อช่วยให้วิเคราะห์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เอกสารชั้นรองเหล่านี้ที่สำคัญ เช่น จากหนังสือและเอกสารงานวิชาการต่างๆ ทั้งที่เป็นหนังสือและสื่อสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ผลงานวิจัยวิทยานิพนธ์ งานเขียนทางวิชาการ บทความทางวิชาการ ตลอดจนหนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่างๆ ในการนี้ผู้วิจัยจะเลือกเฉพาะในส่วนที่เชื่อมโยง หรือที่มีส่วนสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระ และกรอบแนวคิดในการวิจัย และเป็นข้อมูลที่มีส่วนสัมพันธ์กับบทสัมภาษณ์

2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้ทำวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่สามารถให้ข้อมูลหลัก(Key-Informants) และจากการสังเกตของผู้ทำวิจัย โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักจะใช้เทคนิคการเก็บตัวอย่างในเชิงคุณภาพ คือ การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยพิจารณาจากลักษณะของการมีข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย และกระบวนการสัมภาษณ์จนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว (Data Satiation) อีกทั้งผู้ทำวิจัยได้ลงพื้นที่และสมัครเข้าไปฝังตัวขับเคลื่อนที่กรุงเทพฯ เป็นระยะเวลาประมาณ 3 เดือน

3. การสัมภาษณ์ (Interview) การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi Formal Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Information Interview) ดำเนินการสัมภาษณ์แบบกึ่งที่ทำงานเต็มเวลา จำนวน 5 ราย และแบบกึ่งที่พาร์ทไทม์ จำนวน 5 ราย ผู้ประกอบการที่เข้าสู่ระบบแพลตฟอร์ม 10 ราย รวมทั้งสิ้นจำนวน 20 ราย โดยคำถามที่จะใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยในการเข้าสู่ระบบแพลตฟอร์ม หรือแม้กระทั่งปัจจัยในการเข้ามาทำงานแบบกึ่งที่ และให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบตามกรอบแนวคิดการศึกษาและมีอิสระในการตอบ

2. การตรวจสอบข้อมูล

สำหรับการตรวจสอบข้อมูล ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลตามหลักการของการวิจัยในเชิงคุณภาพ คือ การใช้หลักการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยมีวิธีการตรวจสอบดังต่อไปนี้ (สุภาคค์ จันทวานิช, 2552 ; ชาย โปธิสิตา, 2549)

2.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ โดยวิธีการที่ผู้วิจัยจะนำมาใช้ในการตรวจสอบด้านข้อมูล คือ

- วิธีการตรวจสอบด้านแหล่งเวลา กล่าวคือ เป็นการตรวจสอบข้อมูลในช่วงเวลาที่ต่างกัน เพื่อที่จะทำให้ทราบว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับในช่วงเวลาต่าง ๆ นั้นมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

- วิธีการตรวจสอบด้านสถานที่ จะเป็นการตรวจสอบในลักษณะที่ว่าหากข้อมูลที่ได้รับได้รับจากต่างสถานที่ ข้อมูลเหล่านั้นจะมีลักษณะอย่างไรบ้าง

- วิธีการตรวจสอบด้านบุคคล จะเป็นการตรวจสอบว่าถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลที่ได้รับในประเด็นเดียวกันจะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

2.2 การตรวจสอบจากการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี (Methodological Triangulation) คือ การใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น การใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่ต่างกันออกไป, การใช้แหล่งข้อมูลที่ต่างกัน ซึ่งอาจกระทำได้โดยการโดยเปลี่ยนแหล่งที่เป็นบุคคลเวลาหรือสถานที่ที่ให้ข้อมูลหรือใช้ผู้เก็บข้อมูลที่แตกต่างหลากหลาย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้เป็นการนำเอาข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา อีกทั้งข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างๆ ได้ลึกซึ้ง มาจัดกระทำให้เป็นระบบและหาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ รวมทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อที่จะนำไปสู่การตีความ (Hermeneutic) ซึ่งจะเป็นการทำความเข้าใจต่อการศึกษาผู้วิจัยจะวิเคราะห์บทบาทของเทคโนโลยีต่อความสัมพันธ์ทางชนชั้นในสังคมไทย ศึกษากรณีแกร็บแท็กซี่



บทที่ 4

แกร็บและความสัมพันธ์ทางชนชั้นในสังคมไทย

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางชนชั้นในสังคมไทยภายใต้ระบบทุนนิยมผ่านกรณีศึกษา แกร็บแท็กซี่นั้นมิวัตุประสงค์ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในปัจจุบันที่แรงงานสามารถไหลเข้าและออกจากกระบวนการแรงงาน และทำความเข้าใจความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายใต้ระบบทุนนิยมแพลตฟอร์มดังนั้นในบทนี้จึงจำเป็นต้องอธิบายกระบวนการแรงงานของแกร็บแท็กซี่ ตั้งแต่การก่อตั้งบริษัทไปจนถึงการทำไรของบริษัทผ่านการให้เข้าแพลตฟอร์มทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อทำความเข้าใจความซับซ้อนของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เปลี่ยนไป

ในการศึกษากระบวนการแรงงาน (Labour process) ก่อนที่จะเป็นทุนนิยมแบบผูกขาด นักวิชาการมักมุ่งเน้นไปที่การศึกษาเรื่อง แรงงาน (power) แรงงานใช้ร่างกายเพื่อแลกกับ ค่าจ้าง มุ่งเน้นไปที่ทั้งปัจจัยการผลิต หรือแม้กระทั่งงานบริการ (Service Job) การมุ่งเน้นศึกษาบุคคลก่อนที่จะมีทุนนิยมผูกขาดนั้นต้องการคำอธิบายรูปแบบใหม่ๆในการทำความเข้าใจทุนนิยมผูกขาด หรือทุนนิยมหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม ดังนั้นการวิเคราะห์จึงเปลี่ยนไปโดยหันไปศึกษาเรื่อง ทักษะ ศึกษาเรื่อง กลยุทธ์ในการดึงแรงงานเข้ามาในระบบทุนนิยมยุคหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม

ในปัจจุบันการใช้แกร็บแท็กซี่แทนการใช้ขนส่งมวลชน เป็นทางเลือกที่ดีกว่าขนส่งประเภทอื่นๆเนื่องจากการใช้แกร็บนั้นไม่มีความยุ่งยากในการเรียกใช้บริการ หรือต้องเดินทางไปขึ้นที่สถานีต่างๆ ส่งผลให้แกร็บได้รับความนิยมเป็นอย่างมากสำหรับคนในกรุงเทพมหานครฯ ที่เป็นเมืองแห่งการสัญจรไปมา ก่อนที่บริษัทแกร็บแท็กซี่จะเข้ามาจะมีบทบาทในระบบการขนส่งในประเทศไทย แกร็บแท็กซี่มีจุดเริ่มต้นที่ประเทศสิงคโปร์โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้บริการทางด้านขนส่งผ่านแอปพลิเคชัน ในปัจจุบันได้เปิดให้บริการทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ยกเว้นลาวกับ เนปาล) โดยการทำงานพื้นฐานของบริการนี้คือ ทางบริษัทจะสร้างแอปพลิเคชันขึ้นมาเพื่อระบุตำแหน่งของผู้ใช้บริการ และให้บริการพาหนะขนส่งส่วนบุคคลที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงมาให้บริการ โดยทางบริษัทจะได้กำไรจากค่าจองยานพาหนะผ่านแอปพลิเคชัน โดยในปี 2562 ในประเทศไทยได้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมากกว่า 5 ล้านคน และตลอด 6 ปี ที่ผ่านมามีจำนวนระยะทางรวมทั้งแกร็บได้ให้บริการผู้โดยสารสูงถึง 1,200,000 กิโลเมตร ซึ่งเป็นระยะทางที่สามารถเดินทางจากเหนือจรดใต้ของประเทศไทยได้ถึง 700,000 เทียว (Grab. 2020)

สัดส่วนของแรงงานแกร็บจำนวนกว่า 100,000 คนสามารถแบ่งออกได้ดังนี้ แกร็บที่เป็นมอเตอร์ไซด์ คิดเป็นร้อยละ 64 รถยนต์ คิดเป็นร้อยละ 35 และไม่ใช้รถ คิดเป็นร้อยละ 1 โดยแบ่งออกเป็นการให้บริการในการเดินทางร้อยละ 23 และบริการจัดส่งอาหารร้อยละ 77 อีกทั้งลักษณะการทำงานของพาร์ทเนอร์ของแกร็บส่วนใหญ่เป็นการทำงานแบบ Part Time คือ น้อยกว่า 8 ชั่วโมง

ต่อวัน คิดเป็นสัดส่วนกว่า 71% แต่ก็ยังมีพาร์ทเนอร์ของแกร็บที่เลือกหารายได้จากแกร็บเป็นหลัก โดยทำงานแบบเต็มเวลา (Full Time) มากกว่า 8 ชั่วโมงต่อวันขึ้นไปอีก 29% (Grab. 2020)

* ข้อมูล ณ สิ้นเดือนมีนาคม 2563

ประเภท	ปัจจัย	ร้อยละ
แบ่งตามประเภทพาหนะ	มอเตอร์ไซค์	64
	รถยนต์	35
	ไม่ใช้	1
แบ่งตามประเภทบริการ	เดินทาง	23
	จัดส่งอาหาร /พัสดุ	77
แบ่งตามวัย	เบบี้บูมเมอร์ (คือคนที่เกิดก่อนปี พ.ศ. 2503)	1.5
	เจน X (คือคนที่เกิดระหว่างปี พ.ศ. 2503 - 2522)	26
	เจน Y (คือคนที่เกิดระหว่างปี พ.ศ. 2523 - 2537)	48.5
	เจน Z (คือคนที่เกิดระหว่างปี พ.ศ. 2538 - 2553)	24
แบ่งตามเพศ	ชาย	86
	หญิง	14
แบ่งตามจำนวนปีให้บริการ	มากกว่า 5 ปี	2.5
	3-5 ปี	8
	1-3 ปี	26.5
	6 เดือน - 1 ปี	19
	น้อยกว่า 6 เดือน	44
แบ่งตามชั่วโมงการรับงาน	เต็มเวลา (มากกว่า 8 ชั่วโมงต่อวัน)	29
	พาร์ทไทม์	71

ตารางที่ 2 แบ่งประเภทพาร์ทเนอร์ในประเทศไทย

จากตารางจะเห็นได้ว่าการแบ่งประเภทยานพาหนะของแกร็บนั้นแบ่งออกเป็น มอเตอร์ไซค์ และรถยนต์ คิดเป็นร้อยละ 99 ซึ่งหมายถึงว่าแรงงานต้องมีปัจจัยในการผลิตขึ้นถึงร้อยละ 99 ซึ่งการถือครองปัจจัยในการผลิตนั้นเป็นงานพาร์ทไทม์ร้อยละ 71 และทำงานเต็มเวลาร้อยละ 29 จากตัวเลขดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าการทำงานในแพลตฟอร์มแกร็บนั้น ส่วนใหญ่มีความเป็นชนชั้นกลางมากกว่าชนชั้นแรงงานเนื่องจากการลงพื้นที่ส่วนใหญ่พบว่าแกร็บที่ทำงานแบบเต็มเวลานั้นมีการถือ

ครองปัจจัยในการผลิตเองต่ำ ต้องอาศัยเช่าบริษัทเอาออกมาวิ่ง อีกทั้งตัวเลขที่น่าสนใจคือตัวเลขร้อยละของมอเตอร์ไซค์ เนื่องจากจำนวนในการขนส่งมวลขนนั้นมีน้อยกว่าการส่งอาหารเนื่องด้วยวิกฤติโควิด 19 ทำให้การขนส่งด้วยมอเตอร์ไซค์มีมากกว่ารถยนต์ที่มีการมุ่งเน้นให้บริการด้านขนส่งมวลขนมากกว่า ประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นคือ เพศของพาร์ทเนอร์แกร็บส่วนใหญ่เป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง คิดเป็น 6 เท่าของจำนวนเพศชาย อีกทั้งจำนวนระยะเวลาในการทำงาน น้อยกว่า 6 เดือนมีจำนวนมากที่สุดเนื่องจากเป็นช่วงที่ผู้คนให้ความสนใจกับการสั่งซื้อสินค้าหรืออาหารผ่านแพลตฟอร์ม เนื่องจากป้องกันการเข้าไปสัมผัสเชื้อไวรัสจากการออกไปด้านนอกเคหสถาน จึงมีการสั่งซื้อมากขึ้น ส่งผลให้ผู้ประสบปัญหาจากวิกฤติดังกล่าวเข้าไปเป็นพาร์ทเนอร์แกร็บ

ดังที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นว่าจากปัญหาการแพร่ระบาดของโคโรนาไวรัสปี 2019 นั้นเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้แรงงานไหลเข้าสู่ระบบของแพลตฟอร์มแกร็บเนื่องจากการปิดคั้นนั้น ทำให้ผู้คนซึ่งเป็นชนชั้นกลาง และชนชั้นสูงส่วนใหญ่ต้องกักตัวอยู่ในเคหสถานได้โดยไม่มีปัญหาเดือดร้อนในการพุงครอบครัว แต่แรงงานแกร็บที่หาเช้ากินค่ำต้องดิ้นรนเพื่อออกจากเคหสถานเผชิญหน้ากับความเสีงรูปแบบต่างๆ เพื่อทำมาหากินนำเงินที่ได้มาจุนเจือครอบครัวให้ผ่านวิกฤติดังกล่าวไปวันๆ ให้ได้ดังนั้นเราจึงเห็นภาพที่แกร็บมีผู้สมัครเข้ามาเป็นพาร์ทเนอร์เป็นจำนวนมากในช่วงต้นของวิกฤติการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 เป็นต้น

ด้วยความนิยมที่เพิ่มขึ้นแกร็บจึงต้องมีการปรับตัวให้ทันต่อความต้องการที่มากขึ้นด้วย แกร็บจึงเปิดรับสมัครพาร์ทเนอร์เพื่อเข้ามาสมทบกับความต้องการที่มากขึ้น โดยเปิดรับสมัครจากผู้ที่สามารถขับรถได้ ผลที่เกิดขึ้นคือมีผู้สนใจเข้าร่วมสมัครเป็นจำนวนมาก แกร็บจึงเพิ่มช่องทางในการสมัครผ่านระบบอินเทอร์เน็ต และส่งข้อมูลประวัติส่วนตัวให้บริษัทโดยตรงโดยไม่ต้องมาที่บริษัทแม้แต่ครั้งเดียว โดยผู้สนใจเข้าร่วมกับบริษัทจะต้องกรอกรายละเอียดต่างลงไปในระบบเพื่อให้ข้อมูลการสมัครนั้นถูกจัดเป็นฐานข้อมูลการสมัคร และทางบริษัทจะเลือกผู้ที่เหมาะสมหรือพร้อมที่จะทำงานให้กับบริษัทเริ่มทำงานได้ภายหลังจากการอบรมระยะสั้น ผ่านอินเทอร์เน็ต จะเห็นได้ว่าระบบการคัดคนเข้าทำงาน (Recruitment) นั้นไม่ซับซ้อนไม่มีการสัมภาษณ์งาน มีเพียงแค่ให้พนักงานทางบริษัทได้คิดระบบที่สามารถตรวจสอบประวัติของพนักงาน ประวัติการศึกษา การทำงานในอดีต รวมไปถึงการตรวจประวัติอาชญากรรม ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสาร โดยกระบวนการกรอกข้อมูลประวัติต่างๆ นั้น จะทำผ่านระบบอินเทอร์เน็ตและรวบรวมไว้ในคลังข้อมูลพนักงานของส่วนทรัพยากรบุคคล (Human resource) ด้วยข้อมูลที่เต็มไปด้วยประวัติส่วนตัวครบถ้วนส่งผลให้ทางบริษัทสามารถเลือกพนักงานเข้าทำงานโดยไม่ต้องสัมภาษณ์ได้

จะเห็นได้ว่าระบบการรับสมัครของบริษัทแกร็บเปิดโอกาสให้ทุกคนที่พร้อมทำงานสามารถสมัครเข้าทำงานได้โดยไม่ต้องรอตำแหน่งงานว่างเนื่องจากบริษัทต้องการขยายฐานการให้บริการไปทั่วประเทศและรองรับความต้องการใช้บริการเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นกระบวนการพิจารณา อบรม จึงต้องมีความรวดเร็วและสามารถผลิตพนักงานที่พร้อมทำงานให้ไวที่สุด

ขั้นตอนในการผลิตพนักงานไม่มีความยุ่งยาก เมื่อพิจารณาเรียบบริษัทจะให้โหลดแอปพลิเคชัน Grab drive เพื่อเปิดการใช้งานทันที โดยมีขั้นตอนการอบรมการใช้แอปพลิเคชัน ประมาณ 10 นาทีและทำข้อสอบ ประมาณ 10 ข้อ เมื่อเสร็จสิ้นก็สามารถออกไปรับงานได้เลย เมื่อวิเคราะห์ว่าเพราะเหตุใดกระบวนการคัดพนักงานเข้าทำงานจึงมีความรวดเร็วถึงกับไม่ต้องมีการสัมภาษณ์งาน ไม่ต้องเข้าตัวบริษัท หรือแม้กระทั่งได้ยินเสียงของผู้คัดกรองพนักงานเข้าทำงานด้วยซ้ำไป พบว่า พนักงานส่วนมากสามารถขับรถได้อยู่แล้ว โดยบริษัทไม่กังวลถึงความชำนาญเส้นทางเนื่องจากใช้ Google map นำทางให้ พนักงานไม่ต้องคำนวณรายได้เอง มีระบบรองรับ และพนักงานส่วนใหญ่มีความชำนาญในการใช้อีเล็กทรอนิกส์ ด้วยเหตุนี้เองส่งผลให้พนักงาน/ลูกจ้าง/ข้าราชการสามารถทำงานขับแกร็บควบคู่ไปกับการทำงานหลักได้

สมัครทางอินเทอร์เน็ต	แนบเอกสาร	ทำแบบทดสอบ การใช้แอปพลิเคชัน	เริ่มให้บริการ
----------------------	-----------	---------------------------------	----------------

ภาพที่ 5 ขั้นตอนการสมัครผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในมุมมองของบริษัทการหากำไรให้บริษัทมีอย่างน้อย 2 ช่องทางด้วยกันคือ หักค่าธรรมเนียมการใช้แอปพลิเคชันต่อรอบที่พนักงานแกร็บรับงานไป และสองคือการทำสัญญากับร้านค้าห้างร้าน ต่างๆที่สามารถปรับส่งสินค้าหรือลูกค้าผ่านบริการแอปพลิเคชัน ในกรณีที่เป็น

1. แกร็บคาร์หรือแกร็บแท็กซี่ บริษัทจะทำการหักค่าธรรมเนียมการใช้แอปพลิเคชัน 20% ของค่าโดยสาร (ไม่รวมค่าทางด่วน) เช่น ค่าโดยสาร 110 บาท แกร็บจะหักค่าธรรมเนียม $110 \times 20\% = 22$ บาท จากเครดิตรับงานของพาร์ทเนอร์

2. แกร็บฟู้ดหรือแกร็บไบค์(พาร์ทเนอร์ขนส่ง) บริษัทจะหักค่าธรรมเนียมการใช้แอปพลิเคชัน 10 - 15% ขึ้นอยู่กับประเภทของทะเบียนที่นำมาสมัครใช้ทำงาน

2.1 หากลงทะเบียนด้วยทะเบียนส่วนบุคคล (ป้ายดำ) - จะถูกหักค่าคอมมิชชัน 15%

2.2 หากลงทะเบียนด้วยทะเบียนสาธารณะ (ป้ายเหลือง) - จะถูกหักค่าคอมมิชชัน 10%

3. แกร็บพุด(ร้านค้า ฯลฯ) แกร็บจะมีการเก็บค่าบริการรายเดือน คิดเป็นเปอร์เซ็นต์จากยอดขายประมาณ 25 – 30% ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆของทางบริษัท จากยอดขายผ่านแอปพลิเคชันเท่านั้น และไม่มีการเก็บค่าธรรมเนียมแรกเข้าแต่อย่างใด

ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นเกี่ยวกับการทำกำไรของบริษัทจะเห็นได้ว่าลักษณะของการจัดเก็บค่าธรรมเนียมจากพาร์ทเนอร์ผู้ให้บริการนั้นขึ้นอยู่กับการทำงานบนระบบแพลตฟอร์มทั้งสิ้น ในประเด็นการจัดเก็บค่าธรรมเนียมนี้สะท้อนการให้บริการที่หลากหลายภายใต้แพลตฟอร์มระบบเดียว นอกจากนี้การจัดเก็บค่าธรรมเนียมของแพลตฟอร์มส่วนหนึ่งนำไปลงทุนต่อยอดในระบบแพลตฟอร์มเอง อันเป็นการลงทุนเพื่อให้แพลตฟอร์มมีความน่าสนใจใช้งานง่ายเป็นมิตรกับผู้ใช้สามารถให้บริการได้ง่ายและไม่ซับซ้อน ส่วนหนึ่งนำไปบริหารจัดการองค์กรภายในทั้งการจ้างงาน การทำวิจัยเพื่อหา กลุ่มเป้าหมายเพิ่ม และที่ขาดไม่ได้คือนำไปส่งที่บริษัทใหญ่ที่เป็นบริษัทข้ามชาติยักษ์ใหญ่ และสร้างเครือข่ายทางธุรกิจระดับโลกกล่าวคือบริษัทเหล่านี้จะนำเงินทุนไปต่อยอดในประเทศที่มีความต้องการสินค้าและบริการประเภทนี้ เข้าไปตีตลาดและทำกำไรคืนกลับมาโดยใช้ระบบงานแบบเดิมในการบริหารงานเดิม พุดให้ถึงที่สุดคือ แพลตฟอร์มแบบเดิม ชุดรีดแบบเดิมในสินค้าและบริการแบบเดิมในพื้นที่อื่นที่ไม่เต็มทั่วโลก

บทบาทของแรงงานแกร็บ

ในปัจจุบันการทำงานให้บริการของแกร็บนั้นค่อนข้างลดขั้นตอนการฝึกฝนการทำงาน (Job training) ทำให้บทบาทของแรงงานแกร็บมีความสั่นไหวมากขึ้นกล่าวคือแรงงานไม่จำเป็นต้องมีความเชี่ยวชาญก่อนที่จะทำงานเพราะเทคโนโลยีเข้ามาามีบทบาทอย่างมากในการทำงาน ฉะนั้นผู้ใดก็สามารถทำงานประเภทนี้ได้ทำให้แรงงานแกร็บมาจากหลากหลายอาชีพ ซึ่งสามารถแบ่งแรงงานออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรกคือแรงงานที่ทำในเวลาว่าง (Part time) ส่วนใหญ่มักมีอาชีพหลักหรือหน้าที่หลักอยู่แล้ว พอถึงเวลาว่างจากภาระหน้าที่ประจำจึงมาขับแกร็บเป็นอาชีพเสริม แรงงานเหล่านี้มาจากหลากหลายอาชีพ เช่น นักศึกษา พนักงานเอกชน ข้าราชการ ฯลฯ และประเภทที่สองคือแรงงานที่ขับแท็กซี่เป็นหลัก หมายความว่าแรงงานประเภทนี้คือผู้ที่ขับรถเป็นอาชีพหลักทำงานเต็มเวลา (Full time) ในการทำงานอยู่แล้ว

แรงงานทั้งสองประเภทมีส่วนที่คล้ายกันก็คือมีหน้าที่ให้บริการเหมือนกัน ใช้แพลตฟอร์มในระบบเดียวกันได้เงินเท่ากัน และเสียค่าบริการเหมือนกัน แต่สิ่งที่แตกต่างของแรงงานทั้งสองประเภทก็คือ 1.เวลาในการทำงาน 2. ความเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต โดยแรงงานที่ทำงาน Part time ส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าของรถยนต์ที่ใช้ในการทำงาน Part time อยู่แล้ว แต่แรงงานที่ทำงาน Full time จะมีทั้งเป็นเจ้าของรถยนต์เองและเช่าบริษัทในการขับขี่

ด้วยเหตุนี้เองส่งผลให้บทบาทของแกร็บแท็กซี่อยู่ในฐานะที่แยกได้ไม่แน่นอน ระหว่าง “แรงงาน” และ “เจ้าของธุรกิจ” หรือแม้กระทั่งนายจ้างของแกร็บแท็กซี่คือใคร ระหว่าง ลูกค้า (Client) และ Platform internet เนื่องจากปัจจัยต่างๆ ทำให้ฐานะเหล่านั้นมีความไม่แน่นอนซึ่งสามารถแยกอธิบายได้ดังนี้

1. บทบาทของแรงงานแกร็บแท็กซี่ในสถานะของแรงงานทั่วไป เนื่องจากแรงงานแกร็บแท็กซี่ได้รับ ค่าจ้างโดยแลกกับการขายบริการขนส่งจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งจบเป็นรอบต่อรอบ ไม่มีข้อผูกมัดจากลูกค้าถ้าหากแรงงานปฏิเสธที่จะไม่จัดบริการขนส่งให้ก็จะมีแกร็บคันอื่นมารับให้แทน แต่จะมีข้อผูกมัดกับ Platform internet เนื่องจากกฎที่ถูกตั้งขึ้นมาว่าหากแรงงานเลือกรับเฉพาะลูกค้าที่เดินทางไปยังสถานที่ๆ ง่าย และปฏิเสธผู้โดยสารในแอปพลิเคชันบ่อยๆ จะถูกลงโทษทั้งนี้แรงงานแกร็บบางส่วนได้ใช้บริการเช่ารถยนต์จากบริษัทแกร็บเพื่อนำมาประกอบอาชีพทำให้แรงงานกลุ่มนี้ไม่มีปัจจัยการผลิตเป็นของตัวเอง

2. บทบาทของแรงงานแกร็บในสถานะของเจ้าของธุรกิจ เนื่องจากแรงงานแกร็บต้องทำงานและให้บริการบนยานพาหนะตลอดเวลาซึ่งเป็นยานพาหนะของตัวเองหรือเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและใช้แรงกายในการผลิตบริการขนส่งจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งเพื่อแลกกับค่าจ้าง จบเป็นรอบต่อรอบ ไม่มีข้อผูกมัดกับลูกค้าหากปฏิเสธที่จะไม่จัดบริการขนส่งให้ก็จะมีแกร็บคันอื่นมารับให้แทน แต่จะมีข้อผูกมัดกับ Platform internet ในประเด็นการปฏิเสธการรับลูกค้า ซึ่งแรงงานเหล่านี้เป็นผู้ที่มียานพาหนะเป็นของตัวเอง

สถานะของแกร็บแท็กซี่และมี ผู้รับบริการ เป็นนายจ้าง				
สถานะแกร็บแท็กซี่	ถือครองปัจจัยการผลิต	ข้อผูกมัด/สัญญาจ้างงาน	ความเสี่ยง	ค่าจ้าง
แรงงาน	✗	✗	✓	✓
เจ้าของธุรกิจ	✓	✗	✓	✓

สถานะของแกร็บแท็กซี่และมี แพลตฟอร์ม เป็นนายจ้าง				
สถานะแกร็บแท็กซี่	ถือครองปัจจัยการผลิต	ข้อผูกมัด/สัญญาจ้างงาน	ความเสี่ยง	ค่าจ้าง
แรงงาน	✗	✓	✓	✓
เจ้าของธุรกิจ	✓	✗	✓	✓

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบสถานะของแกร็บแท็กซี่

แกร็บแท็กซี่แรงงานผู้แบกรับความเสี่ยงและความสัมพันธ์ทางชนชั้น

ไม่ว่าแกร็บแท็กซี่จะอยู่ในสถานะที่เป็นหรือไม่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต หรือผู้จ้างจะเป็นผู้ใดแกร็บแท็กซี่ก็ถูกจัดว่าเป็นแรงงานประเภทหนึ่งซึ่งต้องทำงานบริการเพื่อแลกกับค่าจ้างเหมือนกัน อีกทั้งยังต้องแบกรับความเสี่ยงจากการไม่มีสวัสดิการอันพึงมีพึงได้ตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานอีกด้วย โดยความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นกับแรงงานแกร็บสามารถแยกวิเคราะห์ออกเป็นประเด็นต่างๆ โดยใช้ฐานข้อมูลจากการลงพื้นที่ได้ดังนี้

1. ความเสี่ยงจากเรื่องสุขภาพ และสวัสดิภาพทางร่างกายและจิตใจ
2. ความเสี่ยงจากค่าบำรุงซ่อมแซมยานพาหนะ จากการสึกกร่อน
3. ความเสี่ยงจากอุบัติเหตุ ฯลฯ

ความเสี่ยงจากเรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพทางร่างกายของแรงงานแกร็บ จากการลงพื้นที่พบว่าการทำงานของแรงงานแกร็บต้องเผชิญกับปัญหาสุขภาพอันเนื่องมาจากการทำงานติดต่อกันเป็นเวลานานบนท้องถนนอันเป็นบ่อเกิดปัญหาสุขภาพตามมาเช่น ปัญหาปวดหลังเรื้อรัง ปัญหาข้อเท้าอักเสบ หรือปัญหาไมเกรน เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวเป็นเพียงปัญหาด้านสุขภาพทั่วไปที่ไม่ว่าแรงงานประเภทไหนก็ต้องเผชิญ

แต่แรงงานงานแกร็บจะต้องแบกรับความเสี่ยงทางสุขภาพเพิ่มมากขึ้นยกตัวอย่างเช่น ในปัจจุบันสังคมไทยกำลังเผชิญปัญหาการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ซึ่งเป็นโรคติดต่อผ่านสารคัดหลั่งจากมนุษย์สู่มนุษย์ แรงงานเหล่านี้ต้องทำงานกับบุคคลแปลกหน้าในพื้นที่จำกัดเป็นเวลาอย่างน้อยที่สุด 30 นาทีซึ่งเป็นเวลาที่เพียงพอที่ไวรัสโควิด 19 จะเข้าไปอยู่ในแรงงานเหล่านี้เรียบร้อยแล้วหากผู้โดยสารเป็นชาวต่างชาติซึ่งไม่ทราบที่ไปที่มาแน่ชัดว่าผู้ใช้บริการมีอาการหรือสัมผัสที่ติดเชื้อโรคโควิด 19 มาหรือไม่นั้นแรงงานแกร็บต้องแบกรับความเสี่ยงในด้านนี้แทนกระทรวงสาธารณสุขที่ไม่ตรวจโรคให้หากไม่มีอาการ แกร็บความเสี่ยงแทนกระทรวงแรงงานและสำนักงานประกันสังคม เพราะแกร็บไม่มีสิทธิในระบบประกันสุขภาพ แกร็บความเสี่ยงแทนกระทรวงการคลังจากนโยบายทางเศรษฐกิจเช่น นโยบายช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากไวรัสโควิด 19 แจกเงินอุดหนุนรายละ 5,000 บาทต่อเดือนเป็นเวลา 3 เดือน แรงงานแกร็บต้องแบกรับความเสี่ยงแทนบริษัทแกร็บเนื่องจากบริษัทไม่มีนโยบายสนับสนุนหรือช่วยเหลือพาร์ทเนอร์ จะเห็นได้ว่าการแบกรับความเสี่ยงทางสุขภาพของแรงงานแกร็บอยู่ในระดับที่สูงมากในสภาวะที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในปัจจุบัน

จากปัจจัยความเสี่ยงทางสุขภาพของแรงงานแกร็บนำไปสู่การป้องกันหรือบริหารความเสี่ยงเองของแรงงานงานนั้นจะต้องมีต้นทุนในการป้องกันเสมอเช่น หน้ากากอนามัย แผ่นพลาสติกใส่ที่กั้นระหว่างผู้โดยสารและคนขับ สเปรแอลกอฮอล์ เจลล้างมือและการเข้าจุดล้างรถทุกวันเพื่อป้องกันเชื้อไวรัส โดยอุปกรณ์ต่างเพื่อความปลอดภัยนั้นมีราคาที่สูงมากกว่าปกติเป็น 10 เท่า เช่น หน้ากากอนามัยปกติขายกล่องละ 50 บาท แต่ราคาดีดไปอยู่ที่ 900 บาทต่อกล่อง ทั้งหมดนี้แรงงานแกร็บเป็น

ผู้แบกรับไว้ทั้งหมดเพื่อความปลอดภัยของผู้ขับเองและเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสาร เพื่อความเชื่อมั่นของลูกค้าที่มีต่อบริษัทแกร็บโดยที่บริษัทมิได้ช่วยเหลืออะไรเลย

นอกจากปัญหาความเสี่ยงด้านสุขภาพแล้วความเสี่ยงที่แกร็บต้องแบกรับอีกคือความเสี่ยงด้านสวัสดิภาพทางร่างกายในปัจจุบันจากปัญหาทางเศรษฐกิจปัญหาความอดอยาก ตกงาน ทำให้เกิดมิชฉาชีพในรูปแบบต่างเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากไม่เว้นแต่มิชฉาชีพที่เกิดขึ้นกับผู้ขับขึ้นบ่ท้องถนนด้วยจากการสัมภาษณ์ นาย จักกฤษ อายุ 25 ปี อาชีพขับแกร็บแท็กซี่ ซึ่งยื่นความจำนงค์มิให้เปิดเผยข้อมูลบางส่วนได้กล่าวถึงความเสี่ยงจากการถูกมิชฉาชีพที่ทำการ “ตบรถ” อย่างเป็นทางการ นายจักกฤษเล่าว่า มีลูกค้านัดมารับในพื้นที่แถวสุวรรณภูมิ ไปส่งตามโลเคชั่นที่มิรู้จักอยู่ลึกเข้าไปในซอยเปลี่ยวๆ เวลาประมาณ 3-4 ทุ่มระหว่างทางมีการส่งข้อความเป็นระยะๆ ระหว่างทางพอกลุ่มอาสาสมัครเรียกให้จอดเพื่อขอคั่นรถอ้างว่ามีสายให้สกัดขอดูใบขับขี่ที่สาธารณะบ้างขู่ว่าจะร้องเรียนไปยังขนส่งบ้าง และผู้โดยสารด้านในก็พูดในทำนองให้รีบๆ ง่ายเพราะจะรีบไปทำธุระต่อ ซึ่งนายจักกฤษก็จ่ายเงินให้ไปแบบเสียมิได้และรีบไปส่งลูกค้าต่อซึ่งอยู่ถัดไปอีกไม่เกิน 2 กิโลเมตรจากที่เกิดเหตุ ซึ่งจากการดังกล่าวข้าพเจ้าเห็นว่ายังขาดหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าผู้โดยสารและกลุ่มอาสาสมัครนั้นเป็นมิชฉาชีพ แต่ข้าพเจ้ามองว่ามีความเป็นไปได้ที่ความเสี่ยงประเภทแบบนี้จะเกิดขึ้นบนท้องถนนอยู่ตลอดเวลา

นอกจากเหตุการณ์ดังกล่าวผู้วิจัยได้ประสบการณ์จากการลงพื้นที่ในการขับแกร็บพบว่าในการรับงานในพื้นที่ที่มีกลุ่มอิทธิพลอยู่แล้วเช่นหน้าผับ หน้าปากซอยที่มีการสัญจรไปมาอยู่เป็นจำนวนมากจะเกิดความไม่พอใจเกิดขึ้นระหว่าง ผู้วิจัยและกลุ่มอิทธิพลเช่น ผู้วิจัยไปรับผู้โดยสารหน้าผับเล็กๆ แห่งหนึ่งย่านประตูน้ำเป็นชาวต่างชาติเดินเข้ามาเปิดประตูรถของผู้วิจัยและนั่งลงและขอบคุณที่มารับเพราะในย่านนั้นเรียกค่าบริการที่สูงเกินจริงหรือให้คิดค่าบริการแบบเหมา ไปนานหลังจากผู้วิจัยกำลังจะออกเดินทางมิวินมอเตอร์ไซค์มาเคาะกระจกและพูดว่าที่ “ที่หลัง...อย่ามารับแถวนี้อีกมันทับถื่น” และขู่ทำร้ายร่างกายผู้วิจัยจึงรีบปิดกระจกและขับรถออกมาเพื่อปกป้องตนเอง จากเหตุการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าแรงงานแกร็บแบกรับความเสี่ยงทางด้านร่างกายอยู่ตลอดเวลาอันมาจากความไม่พอใจกับกฎหมายที่มิมีความชัดเจนว่ารถแกร็บสามารถรับผู้โดยสารได้โดยมิจำเป็นต้องเปลี่ยนทะเบียนรถเป็นสีเหลืองหรือไม่

นอกจากความเสี่ยงจากเรื่องสุขภาพ และสวัสดิภาพทางร่างกายและจิตใจ แกร็บต้องแบกรับความเสี่ยงเรื่องค่าบำรุงซ่อมแซมยานพาหนะ จากการสื่กร่อนด้วยผู้วิจัยได้คิดคำนวณเรื่องการบริหารความเสี่ยงเริ่มต้นที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มแรงงานแกร็บตั้งแต่การสตาร์ทรถครั้งแรกโดยเอารายได้ต่อรอบเฉลี่ยๆ คือ 100 บาทต่อรอบซึ่งหนึ่งรอบจะใช้เวลารับส่งประมาณ 30 - 45 นาทีในกรณีที่ไม่ติดมากและไม่รวมเวลาที่ต้องรอรับงานใหม่ เฉลี่ยวันละ 5 รอบ (พาร์ทไทม์) หรือในกรณีที่ทำเต็มเวลาก็จะสามารถเก็บรอบได้มากกว่านั้น หมายความว่าค่าแรงหลังจากหักการบริหารความเสี่ยงที่ต้องต้องแบก

รับสามารถคำนวณ โดยใช้ข้อมูลจากการลงพื้นที่ของผู้ทำวิทยานิพนธ์และจากการสอบถามกับผู้ประกอบอาชีพแท็กซี่แบบพาร์ทไทม์ โดยอัตราการใช้น้ำมันและเรทในการจ่ายค่าต่อภาษีรถยนต์อ้างอิงจาก รถยนต์ยี่ห้อ ฮอนด้า ซีวิค (Honda Civic) สามารถบรรจุน้ำมันได้ 47 ลิตร อัตราการเผาผลาญโดยประมาณ 10 กิโลเมตร/ลิตร ทั้งนี้โดยใช้เวลาอ้างอิงราคาน้ำมันเบนซิน 91 ลิตรละประมาณ 29 บาท ผู้วิจัยสามารถสรุปค่าใช้จ่ายเปรียบเทียบได้ดังนี้

หน่วย: บาท

รายการ	ต่อปี	ต่อเดือน	ต่อวัน	ต่อรอบ
ค่าประกันสุขภาพ (กรณีไม่ใช้บัตร 30 บาท)	20,000.00	1,666.67	55.56	1.16
ค่าน้ำมัน(เต็มถัง)	43,200.00	3,600.00	120.00	2.50
ค่าประกันรถยนต์	18,000.00	1,500.00	50.00	1.04
ค่าซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ	11,400.00	950.00	31.67	0.66
ค่าต่อภาษีและพรบ	2,700.00	225.00	7.50	0.16
ค่าจอดรถ	6,000.00	500.00	16.67	0.35
ฯลฯ	12,000.00	1,000.00	33.33	0.69
รวมทั้งสิ้น	124,700.00	10,391.67	346.39	7.22

ตารางที่ 4 ค่าบำรุงซ่อมแซมยานพาหนะ และค่าเสื่อมสภาพในการทำงานเปรียบเทียบ

จากตารางจะเห็นว่ายังไม่ได้รวมกับ ค่าอาหาร ค่าเช่าบ้านที่พักอาศัย ค่าอินเทอร์เน็ตรายเดือนและค่าโทรศัพท์ หนี้สินที่ก่อขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งเครื่องมือการทำมาหากิน เช่น ค่าผ่อนรถยนต์ส่วนบุคคล หรือค่าเช่ารถยนต์เพื่อประกอบอาชีพเป็นต้น ส่วน ฯลฯ ในตารางหมายถึง ค่าปรับ ค่าล้างรถ ค่าอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการทำงาน เช่นค่าแอลกอฮอล์ ล้างมือ แผ่นพลาสติกชั้นผู้โดยสาร และคนขับรถ ค่าน้ำหอมติดรถยนต์ ฯลฯ

และสุดท้ายความเสี่ยงจากการเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนนจากสถิติการเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนนในปี 2562 เปรียบเทียบย้อนหลังกลับไปจะเห็นว่ามีการเกิดอุบัติเหตุและมีผู้ได้รับบาดเจ็บถึงขั้นเข้าโรงพยาบาลเฉลี่ยถึงปีละ 74,000 ครั้ง ประกอบกับสถิติในปี 2563 ในเขตกรุงเทพมหานคร มีจำนวนอุบัติเหตุเกิดขึ้นถึง 23,011 ครั้งด้วยเหตุนี้ชี้ให้เห็นถึงความเสี่ยงของแรงงานที่ต้องทำงานบนท้องถนนอยู่ตลอดเวลา

ที่มา : ระบบ CRIMES, สตช. ข้อมูลเดือนเมษายน 2563

รายการ	พ.ศ.							ค่าเฉลี่ย 7 ปี	เปรียบเทียบ	
	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562		พ.ศ. 2561 / พ.ศ. 2562	ค่าเฉลี่ย 7 ปี / พ.ศ. 2562
จำนวนอุบัติเหตุ (ครั้ง)	61,323	62,769	69,371	84,552	85,949	79,117	74,958	74,006	ลดลงร้อยละ 5.26	เพิ่มขึ้นร้อยละ 1.29
ผู้เสียชีวิต (คน)	7,364	6,374	6,268	8,409	8,746	8,366	8,673	7,743	เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.67	เพิ่มขึ้นร้อยละ 12.01
ผู้บาดเจ็บสาหัส (คน)	20,906	23,448	18,160	7,483	3,785	5,380	5,323	12,069	ลดลงร้อยละ 1.06	ลดลงร้อยละ 55.90

ภาพที่ 6 แสดงสถิติจำนวนอุบัติเหตุเปรียบเทียบปี 2556 - 2562

นอกจากนี้จากภาพที่ 5 แสดงสถิติจำนวนอุบัติเหตุเปรียบเทียบปี 2556 – 2562 จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่แกร็บเริ่มเข้ามามีบทบาทในประเทศไทยตั้งแต่ปี 2555 ทำให้มีการประกอบอาชีพบนท้องถนนมากยิ่งขึ้นส่งผลให้จำนวนการเกิดอุบัติเหตุก็มีเพิ่มมากยิ่งขึ้น ไม่ได้หมายความว่ามีการเข้ามาบนท้องถนนจึงมีอุบัติเหตุเพิ่มขึ้น แต่สิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญวิพากษ์วิจารณ์คือการที่นับตั้งแต่มีการเข้ามาทำงานของแกร็บบนท้องถนน จำนวนรถยนต์ก็มีจำนวนมากขึ้นเช่นกัน มีความเป็นไปได้ที่จำนวนอุบัติเหตุบนท้องถนนก็สามารถเกิดขึ้นกับพาร์ทเนอร์แกร็บได้เช่นกัน

จากการอธิบายข้างต้นไม่ว่าจะเป็นบทบาทของแรงงานแกร็บและความเสี่ยงที่แกร็บจะต้องแบกรับในแต่ละวันชี้ให้เห็นถึงลักษณะการทำงานของแกร็บที่มีเส้นอันเลือนลางแบ่งแยกไม่ได้ว่าจริงๆ แล้วแกร็บเป็นแรงงานประเภทใดในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากการผลิตสินค้าออกมาเพื่อให้บริการขนส่งผู้โดยสาร แกร็บเป็นแรงงานที่ใช้ร่างกายผลิตบริการให้ผู้โดยสาร ผู้โดยสารเป็นนายจ้างรับบริการแลกกับค่าจ้าง แต่ในสังคมปัจจุบันแกร็บนอกจากทำงานให้ผู้โดยสารแกร็บยังต้องทำงานให้กับแอปฯ เช่น แกร็บกล่าวง่ายๆคือแกร็บต้องทำงานบริการให้เป็นที่น่าพึงพอใจเพื่อเปลี่ยนแปลงเป็นค่าระดับความพึงพอใจให้อยู่ในระดับที่สูงที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้และแปลงค่าออกมาเป็นตัวเลข คำถามที่สำคัญคือแกร็บเป็นแรงงานรูปแบบใดเป็นแรงงานงานรับจ้างหรือแรงงานงานที่เป็นเจ้านายตัวเอง

การที่แรงงานแกร็บจะต้องทำให้ลูกค้าพึงพอใจมิใช่เพื่อทำให้ลูกค้ากลับมาใช้บริการตัวเองแต่เป็นการทำให้ลูกค้าหันกลับมาใช้บริการของบริษัทแกร็บมากยิ่งขึ้น กลายเป็นว่าแรงงานแกร็บมีหน้าที่ขยายฐานลูกค้าให้บริษัทแกร็บด้วย โดยการทำงานให้กับบริษัทแกร็บเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่แรงงานแกร็บต้องทำโดยได้รับค่าจ้างเป็น เงินสนับสนุน (incentive) เพื่อกระตุ้นในแรงงานแกร็บทำงานเป็นเวลานานๆหรือเพื่อต้องการให้แกร็บทำรอบให้ได้เยอะๆตามความต้องการของผู้โดยสารที่มากขึ้นเรื่อยๆ ยิ่งแรงงานขยันทำงานฐานลูกค้าก็ขยายมากขึ้น บริษัทก็จะมีกำไรมากขึ้น โดยที่แรงงานต้องเป็นผู้แบกรับความเสี่ยงทั้งหมดเอง ไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายข้างต้นแล้ว ยังมีเรื่องของการปฏิเสธการให้บริการ หรือความเสี่ยงจากการไม่มีลูกค้าใช้บริการด้วย แต่การทำงานให้บริษัทแกร็บนั้นแรงงานทำไปโดยไม่รู้สึกรู้ว่าบริษัทแกร็บเป็นนายจ้างด้วยซ้ำ เนื่องจากการทำงานของแรงงานแกร็บถูกหักเป็น

เปอร์เซ็นต์ของรายได้ที่ได้รับมาทั้งหมด ตัวแรงงานเองมองว่าเป็นค่านายหน้าของบริษัทแกร็บหาลูกค้า มาใช้บริการต่างๆที่ลูกค้าที่มาใช้บริการนั้นมาจากการที่แรงงานงานแกร็บต้องให้บริการที่น่าพึงพอใจ ขยันวิ่งทำความเร็วและทำงานได้เป็นเวลานานๆนั่นเอง แต่ความเสี่ยงนั้นบริษัทมิได้รับแต่กำไรมีตลอด

แกร็บแท็กซี่โดยพื้นฐานแล้วมีลักษณะการทำงานเชิงบริการผ่านระบบออนไลน์ มีแพลตฟอร์มในการจัดแบ่งงานโดยระบบอัลกอริทึม หลังจากนั้นแกร็บต้องดำเนินการให้บริการเพื่อรับค่าจ้าง ดังนั้นแพลตฟอร์มจึงถือว่าเป็นตัวกลางในการเชื่อมผู้ให้บริการและรับบริการ จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ตัวกลางจะไม่ได้กำไรจากการเป็นตัวเชื่อมดังกล่าว แพลตฟอร์มจึงเป็นตัวแทนของ นายทุน หรือ บริษัทข้ามชาติ ที่ให้เช่าพื้นที่ในโลกอินเทอร์เน็ตและชุดรีดแกร็บแท็กซี่อย่างแบบเนียนเสมือน ประหนึ่งว่าแกร็บแท็กซี่เป็นพาร์ทเนอร์ที่ร่วมมือร่วมลงทุนกับบริษัทในการผลิตบริการดังกล่าว

แพลตฟอร์มให้บริการของแกร็บแท็กซี่มีลักษณะการทำงานที่ทำให้แกร็บแท็กซี่เข้าถึงนายทุน ได้ยาก เนื่องจากแกร็บแท็กซี่ไม่สามารถกำหนดราคาการให้บริการตัวเองได้ อำนาจในการต่อรองกับ บริษัทก็ดูเหมือนจะห่างไกลจากความเป็นจริง (หาอ้างอิงเช่นการต่อสู้ของแกร็บ) แกร็บแท็กซี่จึงยอม จำนวนกับเงื่อนไขที่เกิดขึ้นจากการทำงานโดยเป็นไปได้อย่างที่เจอออกมาต่อสู้ในการเรียกร้องเพื่อขอเพิ่ม ค่าจ้าง หรือ หยุดงานและออกมาประท้วงได้แบบที่แรงงานยุคก่อนทำกัน สิ่งที่แกร็บสามารถทำได้คือ ย้ายไปแพลตฟอร์มอื่นๆ เช่น Uber หรือ line man เป็นต้น

แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการต่อสู้ทางชนชั้นก็ไม่ได้หมายความว่า จะหมดไป แกร็บแท็กซี่สามารถรวมตัว กันและติดต่อกันทางช่องทางสื่อสารอื่นเพื่อบอกเล่าประสบการณ์ เสนอแนะช่องทางในการ ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่น การระบุพิกัดที่มีผู้รับบริการใช้บ่อยๆ เพื่อไปจอดรอรับ งาน มีจุดรวมตัวของกลุ่มแกร็บแท็กซี่เพื่อทำกิจกรรมกันในกลุ่ม หรือเรียกร้องให้ ภาครัฐหรือบริษัท เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือ หรือมีตัวแทนเพื่อเข้าไปต่อรองการกำหนดราคาด้วย การต่อสู้ของ แกร็บแท็กซี่ปรากฏออกมาน้อยมากเมื่อเทียบกับการประท้วงของไรเดอร์ ส่วนมากของแกร็บแท็กซี่ ไม่ได้ออกมาเรียกร้องการขึ้นค่าแรง แต่จะออกมาเรียกร้องในการจำกัด “จำนวนโควต้าของขนาดรถ” ทั้งนี้ก็เป็นไปได้ที่แกร็บแท็กซี่ส่วนใหญ่ไม่สามารถรวมเป็นกลุ่มก้อนที่เข้มแข็งเหมือนไรเดอร์ และแกร็บแท็กซี่ส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ยึดอาชีพขับแกร็บเป็นอาชีพหลักทำให้แกร็บแท็กซี่ไม่รู้สึกเดือดดาล กับค่าจ้างที่ถูกหักต่อรอบ แกร็บแท็กซี่เข้ามาทำงานนี้เพื่ออุดช่องว่างของรายได้ระหว่างเดือน

นอกจากนี้การทำงานของแกร็บแท็กซี่มีลักษณะของการถูกชุดรีดอยู่ตลอดเวลา แกร็บแท็กซี่ ได้รับค่าจ้างจากการรับงานต่อรอบโดยต้องทำงานทุกขณะการทำงานประหนึ่งว่าตนเองเป็นเจ้าของ ธุรกิจแกร็บแท็กซี่ ยกตัวอย่างเช่น นาย ก เป็นผู้ขับแกร็บแท็กซี่ โดยใช้รถยนต์ส่วนตัวในการทำงาน ขออนุญาตเรียกรถยนต์ส่วนบุคคลนั้นว่า ปัจจัยการผลิต นาย ก ใช้ปัจจัยการผลิตเพื่อให้บริการด้าน การขนส่ง เพื่อให้ผู้รับบริการประทับใจมากที่สุดเพื่อในภายภาคหน้าผู้รับบริการจะเข้ามาใช้บริการนี้ อีกครั้ง ซึ่งการบริการนั้นไม่ว่าจะเป็น เครื่องแบบการแต่งกาย อุปกรณ์ตกแต่ง หรือสิ่งอำนวยความสะดวก

สะดวกของปัจจัยการผลิต นาย ก ต้องเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด โดยที่บริษัทไม่ได้มีหน้าที่ในการสนับสนุนเพื่อให้บริการนั้นออกมาได้อย่างราบรื่น หากแต่ให้การสนับสนุนด้านอื่นๆเพื่อดึงดูดให้ผู้ใช้บริการใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การโฆษณาประชาสัมพันธ์ หรือ การแจกโค้ดส่วนลดเพื่อกระตุ้นยอดการใช้บริการ ทำให้ลักษณะการ خریدของแพลตฟอร์มไม่จำเป็นต้องกดค่าแรงแรงงานเพื่อ خریدเหมือนเช่นเดิมอีกต่อไป

การ خریدของแพลตฟอร์มนั้นสามารถทำได้ทั้ง ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เนื่องจากการ خریدนั้น สามารถทำได้ตั้งแต่ ผู้ใช้บริการ และ ตัวผู้ทำงานเองด้วย ยกตัวอย่างการจัดทำฐานข้อมูลของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการ ตามทฤษฎีมีความเป็นไปได้ที่ข้อมูลส่วนบุคคลจะกลายเป็นข้อมูลที่มีค่าสำหรับการทำการตลาด การหากลุ่มเป้าหมาย หรือแม้กระทั่งทำนายพฤติกรรมการใช้บริการต่างๆ ได้นอกจากนี้แพลตฟอร์มยังสามารถเรียกค่าบริจาคม ผู้ให้ และ ผู้รับบริการทั้งสองฝั่งโดยมีแพลตฟอร์มอยู่ตรงกลางเป็นตัวเชื่อมนอกจากนี้การที่ผู้รับบริการเข้ามาใช้บริการผ่านแพลตฟอร์มอื่นเช่น facebook หรือ Youtube ก็สามารถทำกำไรจากการเข้าชมได้อีกด้วย นอกจากนี้ยังมีกลุ่มร้านค้าหรือสถานประกอบการอื่นๆ ก็ต้องจ่ายค่าบริการเพื่อใช้แพลตฟอร์มในการรับงานด้วย

ด้วยรูปแบบการ خریدที่แน่นอนทำให้การพัฒนาของระบบทุนนิยม สามารถก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว แกร็บแท็กซี่ก็เป็นหนึ่งในโลกใบนี้ทำให้ระบบทุนนิยมยังคงหมุนต่อไป ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลทางวิกฤติทางเศรษฐกิจ หรือเหตุผลจากสิ่งเร้าที่มีแรงดึงดูดแรงงานเข้ามาสู่ระบบของการให้บริการ ระบบทุนนิยมยังคงหมุนยังมีการสะสมทุน บริษัทยังสามารถทำกำไรได้มากขึ้นสวนทางกับระบบเศรษฐกิจที่แย่ลง แต่ด้วยแรงงานเหล่านี้ยังคงทำให้ระบบไม่ล่มสลาย

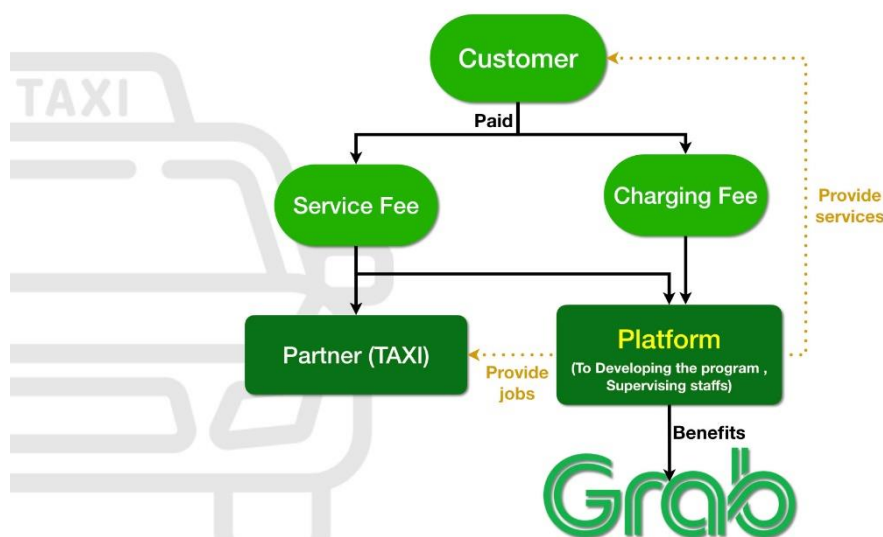
นับตั้งแต่มีการเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ และโรคระบาดแรงงานจึงไหลเข้ามาในระบบแกร็บแท็กซี่เพื่ออุดช่องว่างทางฐานะ หรือพูดให้ถึงที่สุดการทำงานของแรงแกร็บมิใช่เพื่อตั้งตัวหรือสะสมทุนได้มาก แต่เป็นการทำรายได้เพื่อชดเชยค่าครองชีพในแต่ละวัน ส่งผลให้จำนวนผู้ขับแกร็บมีจำนวนมากขึ้น จากปรากฏการณ์ที่จำนวนแกร็บมากขึ้นสามารถตีความได้ว่า จำนวนพาร์ทเนอร์ก็มีจำนวนมากขึ้น เครื่องมือการให้บริการก็มากขึ้น สามารถให้บริการได้รวดเร็วมากยิ่งขึ้นและแน่นอนบริษัทสามารถหากำไรจากพาร์ทเนอร์ได้มากขึ้นเช่นกัน นั่นหมายความว่าบริษัทยังคง خریدได้ต่อไป ตลาดที่ยังมีพาร์ทเนอร์ช่วยทำงานอยู่ อีกทั้งจากจำนวนพาร์ทเนอร์ที่มากขึ้นส่งผลให้บริษัทไม่จำเป็นต้องลงทุนกับปัจจัยในการผลิต ไม่จำเป็นต้องซื้อรถยนต์ หรือจ้างพนักงานขับรถให้ต้นทุนสูงขึ้น

ดังนั้นการที่มีอาชีพแกร็บแท็กซี่ปรากฏขึ้นมาและคงให้บริการอยู่ในปัจจุบัน ไม่ได้เป็นการขัดขวางการเจริญเติบโตของระบบทุนนิยม ภายใต้ระบบทุนนิยมแพลตฟอร์มเลย หากแต่ยังทำกำไรและสร้างความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นด้วย แต่คำถามที่ตามมาคือเพราะเหตุใดแรงงานเหล่านั้นถึงไม่รู้สึกรังการถูก خرید หรือ แรงงานเหล่านั้นจำยอมกับระบบ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงนำไปสู่การวิเคราะห์

ที่มาและที่ไปของรายได้ของบริษัท เพื่อปันผลออกมากระจายให้กับพาร์ทเนอร์ที่สามารถทำยอดต่อวัน ทั้งจำนวนรอบ และจำนวนชั่วโมงในการทำงาน โดยการปันผลดังกล่าวเรียกว่า ค่าตอบแทน (Incentive)

การกำหนดค่าตอบแทนของบริษัทดูเหมือนจะประสบความสำเร็จในการดึงดูดแรงงานเข้าสู่ระบบแพลตฟอร์ม แรงงานเข้ามาทำงานในระบบเพื่อทำให้ยอดบริการต่อวันมีจำนวนมากขึ้นจึงจำเป็นต้องยอมถูกหักค่าบริการ 20% เพื่อแลกกับการทำงานได้มากขึ้นและไม่ต้องเสียเวลาในการรอรับงาน ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นต่อไปจะส่งผลให้แรงงานสามารถหาช่องทางอื่นในการหลีกเลี่ยงการเรียกบริการผ่านแอปฯ และขายแรงงานตนเองไปสู่ตลาดโดยตรงซึ่งไม่จำเป็นต้องพึ่งแพลตฟอร์มในการทำงานอีกต่อไป บริษัทจึงกระตุ้นแรงจูงใจให้กับแรงงานโดยการกำหนดเป้าหมายขึ้นหาก พาร์ทเนอร์ผู้ใดสามารถทำยอดต่อวันได้จำนวนรอบเท่านี้ ต่อวันรับเงินค่าตอบแทนไปเลย 500 บาท หรือหากวิ่งงานต่อวันเกินจำนวนชั่วโมงที่กำหนด รับเงินค่าตอบแทนไปเลย 500 บาท ทั้งนี้เพื่อให้แรงงานยังคงเปิดใช้แพลตฟอร์มตลอดเวลา วิธีดังกล่าวไม่ได้ใช้เพียงกับพาร์ทเนอร์เพียงอย่างเดียว บริษัทจะทำการแจกโปรโมชั่น หรือแจกคูปองส่วนลดค่าบริการให้กับกลุ่มลูกค้าเพื่อให้ลูกค้าเข้าไปใช้งานในระบบให้มากขึ้น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นโปรโมชั่นดังกล่าวก็ได้ผ่านระบบการคิดอย่างเป็นระบบมาแล้วว่าบริษัทจะไม่ขาดทุนแน่นอน

ดังนั้นการกระตุ้นยอดขายไม่ว่าจะเป็นการให้เงินตอบแทน หรือการแจกคูปองส่วนลดการให้บริการจึงเป็นการกระจายรายได้ส่วนหนึ่งไปยังอีกส่วนหนึ่ง เป็นการปรับสมดุลระหว่างการลดส่วนลดและการเพิ่มลูกค้าหรือพูดให้เข้าใจง่ายขึ้นคือการตลาด จะเห็นได้ว่าการตลาดของแพลตฟอร์มจะมีลักษณะที่มุ่งเน้นให้เกิดการเข้ามาใช้ในระบบแพลตฟอร์มอยู่ตลอดเวลาซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจคือ ในการทำงานของแกร็บแท็กซี่ขึ้นนอกเหนือจะต้องทำงานในโลกออนไลน์แล้วยังต้องทำงานบนโลกออนไลน์ควบคู่ไปด้วย



ภาพที่ 7 รูปภาพแสดงการเดินทางรายได้ของแกร็บ

เมื่อทำการมองไปที่ระบบการทำงานของแกร็บแท็กซี่ตั้งแต่ สมัครงาน การรับ การส่ง การเก็บค่าบริการ รวมไปถึงการปันผลออกมาในรูปของโบนัสและ incentive แสดงให้เห็นว่า แกร็บแท็กซี่มีระยะห่างระหว่างนายทุนหรือบริษัทเป็นอย่างมาก และแกร็บแท็กซี่ยังเป็นหนึ่งในฟันเฟืองให้ระบบทุนนิยมแพลตฟอร์มยังคงดำเนินต่อไป โดยความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานและนายทุนมีแพลตฟอร์มเข้ามาขึ้นกลางระหว่างทั้งสองชนชั้นทำให้การขูดรีดของแรงงานแนบเนียนกว่าการกดค่าจ้างของแรงงานที่เคยทำแบบในยุคที่ผ่านมา กล่าวคือแรงงานแทบไม่เคยพบ ไม่เคยเห็นทีมงานผู้บริหาร หรือแม้กระทั่งเจ้าหน้าที่ด้านต่างๆด้วยซ้ำ ดังนั้นแรงงานจึงมีช่องทางในการติดต่อกับบริษัทได้น้อยลงนั่นหมายความว่า การต่อรองหรือการเรียกร้องของแรงงานก็ทำได้ยากขึ้นเช่นเดียวกัน

นอกจากการที่แพลตฟอร์มเข้ามาเป็นตัวกลางระหว่าง แกร็บแท็กซี่ ลูกค้า และบริษัทแล้ว แพลตฟอร์มยังสร้างกระบวนการที่ทำให้ดูเหมือนว่าแรงงานนั้นมีความเป็นเจ้าของผลผลิตของตนเอง กล่าวคือแพลตฟอร์มทำให้แกร็บแท็กซี่ทำงานได้เสมือนว่าตนเองเป็นเจ้าของร่วมกับบริษัทและมีแพลตฟอร์มเป็นเครื่องมือทางการผลิตในการหาลูกค้า หรือก็คือแพลตฟอร์มนี้เป็นของแรงงานเอง แต่หากจะชี้ให้เห็นภาพกระจ่างมากขึ้น แกร็บแท็กซี่ไม่ได้เป็นเจ้าของแพลตฟอร์ม เพราะกรรมสิทธิไม่ได้อยู่ที่ตัวแรงงานแต่เป็นของบริษัท ประกอบกับแกร็บแท็กซี่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่ารูปแบบในการให้บริการเป็นอย่างไร อัตราค่าบริการเป็นอย่างไร ส่งผลให้แกร็บแท็กซี่ในความเป็นจริงนั้นไม่ได้เป็นเจ้าของผลผลิต ซึ่งทำให้แรงงานเกิดความแปลกแยกกับตัวผลผลิตเองด้วย

ในทางกลับกันแกร็บแท็กซี่ที่ไม่ได้ทำงานพาร์ทไทม์ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนและแรงงานจะเห็นภาพชัดเจนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากส่วนใหญ่แกร็บแท็กซี่ที่ทำงานเต็มเวลานั้นมิได้เป็นเจ้าของรถยนต์ต้องเช่ากับบริษัทในการทำงานเต็มเวลา ด้วยเหตุนี้เองความสัมพันธ์จึงเกิดขึ้นเกิดการทำสัญญาในการเช่ารถเกิดข้อผูกพันระหว่างบริษัทและแรงงานและใช้แพลตฟอร์มเช่นเดียวกับพาร์ทไทม์ใช้ทำงานแต่ได้รับการลดค่าใช้บริการลงเนื่องจากได้ใช้การเช่าจัจจ่ายทางการผลิตจากบริษัทเองส่วนหนึ่งแล้วส่งผลให้บริษัทต้องลดอัตราการให้บริการลงเพื่อให้เกิดพาร์ทเนอร์ทำงานในระบบแพลตฟอร์มมากขึ้น

ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนำไปสู่ลักษณะของการขูดรีดที่เปลี่ยนไป แกร็บแท็กซี่ที่ทำงานเต็มเวลา มิได้ทำงานเป็นเฉพาะช่วงเวลาใดก็ได้เพราะการเช่ารถยนต์ของพาร์ทเนอร์นั้นยังนำมาจอดไว้เฉยๆก็สร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้เพิ่มขึ้น เพราะฉะนั้นแกร็บแท็กซี่ที่ทำงานเต็มเวลาจึงมีการใช้รถอย่างคุ้มค่าหรือพูดให้กระจ่างคือเน้นทำรอบมากกว่าปล่อยรถให้จอดอยู่เฉยๆ ดังนั้นการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินผ่านแพลตฟอร์มเองก็มีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้นยิ่งแกร็บแท็กซี่ทำงานเต็มเวลา การขูดรีดมูลค่าส่วนเกินก็ยังมีมากจากการปล่อยให้เช่าพื้นที่แพลตฟอร์มในการหางาน

จะสังเกตได้ว่าทางเลือกของแกร็บแท็กซี่ที่ทำงานเต็มเวลานั้นน้อยกว่าแกร็บแท็กซี่ที่ทำงานพาร์ทไทม์เพื่ออุดช่องว่างของรายได้ที่ขาดหายไป แกร็บแท็กซี่ที่ทำงานเต็มเวลาจึงมีลักษณะของการ

เป็นชนชั้นแรงงานมากกว่าชนชั้นกลาง นอกจากนี้ไม่มีปัจจัยการผลิตเองแล้ว ศักยภาพในการขยับฐานะก็มีต่ำลงไปด้วย กลับกันลักษณะของแกร็บแท็กซี่ที่ทำงานพาร์ทไทม์จึงมีความเป็นชนชั้นกลางมากกว่าไปด้วย อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นพาร์ทไทม์หรือเต็มเวลา แพลตฟอร์มก็เป็นตัวกลางในการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินเสมอ

ดังนั้นการทำงานของ พาร์ทไทม์และเต็มเวลาจึงมีความแตกต่างกันตรงความจำเป็นในการบริหารเวลาในการทำงานและความจำเป็นในการประกอบอาชีพว่าเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพรองไม่ว่าจะเต็มเวลาหรือพาร์ทไทม์ ต้องทำงานภายใต้ระบบการขูดรีดเหมือนกันและมีความเป็นไปได้มากที่สุดที่แกร็บแท็กซี่ที่ทำงานเต็มเวลาจะมีการถูกขูดรีดมากกว่าแกร็บแท็กซี่พาร์ทไทม์ ถึงแม้ว่าจำนวนของพาร์ทเนอร์พาร์ทไทม์จะเยอะกว่าแต่ก็ไม่สามารถรวมกลุ่มเพื่อต่อรองกับนายทุนได้ดีกว่าแรงงานที่ทำงานเต็มเวลาที่มีจำนวนน้อยกว่า การที่เจ้าของบริษัท ผู้ใหญ่ ผู้บริหารไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับแรงงาน แต่มีการปฏิสัมพันธ์ผ่านแพลตฟอร์มส่งผลให้ นายจ้างและลูกจ้างห่างกันมากขึ้นจนแทบไม่รู้จักกันต่างคนต่างเป็นเพียงฟันเฟืองเล็กๆ ที่ถูกประกอบและสร้างขึ้นโดยระบบเศรษฐกิจแพลตฟอร์มมีเพียงแค่รายละเอียดหรือข้อมูลที่ปรากฏบนหน้าจอ ข้อมูลการรับงานปฏิเสธงาน ด้วยการเก็บข้อมูลและปฏิสัมพันธ์อันพิลึกทำให้แรงงานมีความแปลกแยกออกจากงานที่ทำ ทำให้แรงงานแกร็บพาร์ทไทม์ไม่ได้มองว่าตนเองอันหนึ่งอันเดียวกับบริษัทแกร็บ และแรงงานแกร็บที่เป็นเต็มเวลากลับถูกดองเข้าระบบด้วยความจำเป็นของวิกฤติเศรษฐกิจ และวิกฤติการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019

สรุป การมองความสัมพันธ์ทางชนชั้นในสังคมไทยภายใต้ระบบทุนนิยมแพลตฟอร์มนั้น มีจุดเริ่มต้นในการวิเคราะห์ที่ตัวแพลตฟอร์มอันเป็นจุดกึ่งกลางในการอธิบายความซับซ้อนของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นใหม่และเปลี่ยนไปจากเดิม แพลตฟอร์มเข้าไปมีบทบาททำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยน ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างมีระยะห่างกันมากขึ้นเรื่อยๆ จนความมีปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นแทบไม่เกิดขึ้นเลย ทั้งแรงงานและนายทุนไม่รู้จักกันต่างคนต่างเป็นเพียงฟันเฟืองเล็กๆ ที่ถูกประกอบและสร้างขึ้นโดยระบบเศรษฐกิจแพลตฟอร์มมีเพียงแค่รายละเอียดหรือข้อมูลเท่านั้นเพื่อขับเคลื่อนทุนนิยมต่อไป จะเห็นได้ว่าตั้งแต่มีวิกฤติการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 แรงงานได้ไหลเข้าสู่ระบบทุนนิยมแพลตฟอร์มมากยิ่งขึ้นอันเนื่องมาจากความต้องการที่มากขึ้นและเกิดการจ้างงานที่มากขึ้นด้วย ทั้งนี้การจ้างงานดังกล่าวเป็นเหมือนการให้เข้าพื้นที่ส่วนกลางในการทำงานหารายได้เป็นต้น ไม่ได้มีหน่วยงานไหนเข้ามารับผิดชอบดูแลสวัสดิการ แกร็บต้องแบกรับความเสี่ยงเองไม่ว่าจะเป็น ความเสี่ยงจากเรื่องสุขภาพ และสวัสดิภาพทางร่างกายและจิตใจ ความเสี่ยงจากค่าบำรุงซ่อมแซมยานพาหนะ จากการสึกกร่อน ความเสี่ยงจากอุบัติเหตุ ฯลฯ อันเป็นความเสี่ยงที่มาจากกรปฏิบัติหน้าที่ ไม่ว่าแกร็บจะทำงานเป็นแบบเต็มเวลาหรือแบบพาร์ทไทม์

ในการทำงานความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นของความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับบริการและผู้ให้บริการจะเห็นได้ว่าการชู้ตริคของแพลตฟอร์มมีบทบาทอย่างมากในการทำกำไรให้บริษัทในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการให้แรงงานและผู้รับบริการเข้าพื้นที่ดังกล่าว ดังนั้นลักษณะของการชู้ตริคจึงเปลี่ยนไปจากเดิมจากที่นายทุนต้องกดค่าแรงของแรงงานลงทำให้ต้นทุนในการผลิตสินค้าลดลง เพื่อชู้ตริคมูลค่าส่วนเกิน และสะสมทุนต่อไปเรื่อยๆ แต่ในปัจจุบันลักษณะของการชู้ตริคมีลักษณะที่ซับซ้อน นอกจากจะเปลี่ยนลักษณะการกดค่าแรงของแรงงานลงนั้น เปลี่ยนเป็นการชู้ตริคผ่านระยะเวลาในการทำงานบนแพลตฟอร์มกล่าวคือยังทำงานผ่านแพลตฟอร์มยังมีมูลค่าส่วนเกินยังทำงานมากยิ่งชู้ตริคมาก โดยที่บริษัทไม่ต้องมาลงทุนในปัจจุบันการผลิตอื่นๆเช่นรถยนต์หรือเงินเดือน เป็นต้น ด้วยลักษณะการชู้ตริคเช่นนี้เองแรงงานจึงมีความรับผิดชอบสูง สามารถจัดสรรเวลาในการทำงานเองได้ ส่งผลให้แรงงานมีจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของธุรกิจไปเสียเอง ยกตัวอย่างเช่น การทำงานในแต่ละครั้งไม่มีใครมาสั่งสามารถตัดสินใจได้เอง งานใกล้ งานไกล รายได้ดีหรือไม่ตัดสินใจเอง ทำให้จิตสำนึกในความเป็นแรงงานค่อยๆลดลงไป แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นแพลตฟอร์มก็ยังคิดคำนวณ “ค่าจ้าง” ในแต่ละรอบการทำงานให้เรียบร้อยโดยที่แกร็บไม่สามารถกำหนดราคาเองได้ หรือขายสินค้าออกสู่ตลาดได้เอง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้เองจึงเป็นตัวชี้วัดได้เป็นอย่างดีที่แรงงานไม่สามารถกำหนดค่าแรงเองได้หมายความว่าแรงงานไม่ได้ขายแรงงานออกสู่ตลาดเอง แต่แพลตฟอร์มนี้แหละที่เป็นตัวของแรงงานออกสู่ตลาด และเมื่อแรงงานผลิตสินค้าและบริการให้ผู้รับบริการแล้ว รายได้ส่วนหนึ่งของการเรียกใช้บริการทั้งพาร์ทเนอร์และผู้ให้บริการจะถูกผ่านระบบอัตโนมัติไปสู่แพลตฟอร์ม หลังจากนั้นก็บริหารงบประมาณหรือรายได้จัดสรรมาบำรุงและพัฒนาตัวแพลตฟอร์ม นำไปจ้างพนักงานที่ทำหน้าที่ต่างๆในตัวบริษัทเอง และส่วนที่เหลือก็นำไปสมทบในงบประมาณที่มีการสะสมทุนไว้ เพื่อใช้ในภายภาคหน้าว่าจะนำไปลงทุนที่ใดอย่างไร จะเห็นได้กว่ากระบวนการสะสมทุนของบริษัทนั้นมีการชู้ตริคอย่างเข้มข้นทั้งผู้รับบริการและพาร์ทเนอร์ เพื่อนำเงินทุนทั้งหมดกลับไปสู่บริษัทข้ามชาติเพื่อวางแผนมองหากลยุทธ์ในการทำรายได้ที่ประเทศอื่นๆ ผ่านแพลตฟอร์มเดิม รูปแบบชู้ตริคเดิมๆ และทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในระบบทุนนิยมใหม่นั้นจะมีเทคโนโลยีมาขึ้นกลางเสมอ

บทที่ 5

แกร็บในระบบทุนนิยมแพลตฟอร์ม

จากความเป็นมาและจุดกำเนิดของแรงงานแกร็บ บทบาทและการทำงานของแกร็บสามารถนำมาวิเคราะห์ในสังคมปัจจุบันอันเป็นระบบทุนนิยมรูปแบบใหม่โดยมีแพลตฟอร์มในการป้อนงานให้กับแรงงานแกร็บ และผลิตสินค้าเพื่อขายให้กับตลาด (Community production) ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นว่าแรงงานในสังคมปัจจุบันไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางชนชั้นและความสัมพันธ์ทางการผลิตเฉกเช่นเดิมเหมือนในอดีต อีกทั้งแกร็บแท้ก็ขึ้นนอกจากสามารถสะท้อนภาพลักษณ์ของระบบทุนนิยมที่เปลี่ยนไปจากอดีต ผ่านลักษณะการทำงาน ผ่านลักษณะการชดเชยมูลค่าส่วนเกิน ผ่านความสัมพันธ์ทางการผลิตและความสัมพันธ์ทางชนชั้น แพลตฟอร์มก็เป็นหนึ่งในปัจจัยที่สำคัญ ที่ส่งผลต่อเงื่อนไขของการพัฒนาระบบทุนนิยมในปัจจุบันให้คงหมุนต่อไปได้ซึ่งจากข้อสังเกตจากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าลักษณะของการพัฒนาระบบทุนนิยมนั้นมีหลักในการสังเกตพื้นฐานของการพัฒนาได้ดังนี้

1. ในปัจจุบันแรงงานถูกทำให้เข้าใจว่าไม่ได้ขายพลังแรงงานให้กับนายทุน เนื่องจากแรงงานในยุคปัจจุบันแรงงานสามารถขายพลังแรงงาน (Labour Power) ในการผลิตสินค้าและบริการสู่ตลาดเองได้โดยไม่ต้องผ่านนายทุน แต่จะมีแพลตฟอร์มเป็นตัวกลางระหว่างนายทุนและแรงงาน ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนและแรงงานพล่าเลือนลง จากกรณีศึกษา แรงงานแกร็บขายแรงงานตรงไปสู่ผู้โดยสารในรูปแบบการให้บริการทางการขนส่ง ดังนั้นรูปแบบการชดเชยของนายทุนจะมีลักษณะที่เปลี่ยนไป แกร็บแท้ก็ให้บริการผ่านแพลตฟอร์มและผลิตบริการให้ผู้รับบริการ ซึ่งมีภาพลักษณ์ประหนึ่งว่าแรงงานขายแรงกายออกสู่ระบบตลาดเองแต่ในความเป็นจริงแล้ว ผู้ที่ขายบริการก็คือบริษัทที่เป็นนายหน้าในการรวบรวมทรัพยากรและขายให้ผู้บริโภค

2. ค่าจ้างของแรงงานที่ผ่านมาแรงงานได้รับค่าจ้างเป็นรายชั่วโมง รายวัน หรือรายเดือนตามสัญญาที่ทำขึ้นระหว่างนายจ้างและลูกจ้างโดยได้รับตามระยะเวลาที่กำหนด แต่กรณีศึกษาแกร็บแท้ก็ขึ้นนั้น แรงงานได้รับค่าจ้างเป็นรอบต่อรอบโดยไม่ยึดกับเรื่องของระยะเวลา เนื่องจากการคำนวณรายได้ของแรงงานประเภทนี้ ไม่ได้นับรวมระยะเวลาที่ใช้ในการผลิตบริการออกมาแต่ละครั้ง เช่นของชิ้นหนึ่งใช้เวลาในการทำมากกว่าราคาสินค้าก็จะสูง ดังนั้นรูปแบบในการชดเชยของนายทุนจึงมีลักษณะที่เปลี่ยนไปจากการที่ต้องจ้างแรงงาน 1 วันเพื่อผลิตสินค้าและบริการได้ประมาณ 100 ชิ้นแต่นายทุนสามารถนำไปขายได้มากกว่าค่าจ้างแรงงานที่แรงงานได้รับใน 1 วัน ฉะนั้นการชดเชยในลักษณะที่กดค่าแรงให้ต่ำลงแต่ใช้เวลาในการทำงานเท่าเดิมนั้นจึงเปลี่ยนไปเพราะแรงงานแกร็บต่อให้ใช้ระยะเวลาสั้นแค่ไหนในการทำงานก็ได้รับค่าจ้างเท่าเดิม หากจะให้ขยายความคือ นายทุนมิได้ชดเชยมูลค่าส่วนเกินจากเวลาในการทำงานเพียงอย่างเดียว จากแต่ชดเชยผ่านการเป็นตัวกลางในการจัดหางานและบริการให้แรงงานและลูกค้าด้วย

3. ในการแข่งขันทางการตลาดมองว่า ถ้ามีสินค้าหรือบริการชนิดเดียวกัน ใครให้ราคาที่ถูกกว่าก็จะทำให้ผู้บริโภคไปบริโภคสินค้าชนิดนั้นมากกว่า แต่จากกรณีศึกษาปฏิเสธไม่ได้ว่าการแข่งขันทางการตลาดมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ผู้บริโภคเลือกที่จะใช้บริการตามราคาของสินค้าและบริการ แต่แรงงานแย่งชิงความสะดวกรวดเร็ว การมีมาตรฐานที่ทำให้ผู้รับบริการพึงพอใจ หากเทียบในอาชีพที่ผลิตสินค้าและบริการประเภทเดียวกันเช่น Uber หากมีจำนวนผู้ให้บริการที่มากกว่าการทำงานของมารีบมาส่งก็จะลดลงซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเลือกใช้บริการ กล่าวคือราคาเป็นส่วนหนึ่งของการตลาด แต่การทำงานและการขยายตัวของทุนนิยมแพลตฟอร์มนั้นคือการทำให้แพลตฟอร์มมีผู้ใช้งานเป็นจำนวนมากส่งผลให้ ผู้รับบริการและผู้ให้บริการเป็นจุดสำคัญในการแข่งขันทางการตลาด

จากข้อสังเกตที่ผ่านมาพบว่าลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนายทุนและชนชั้นแรงงานมีลักษณะที่เปลี่ยนไปซึ่งแย่งชิงกันเป็นภาพสะท้อนของการเปลี่ยนไปของแรงงานในยุคปัจจุบัน และอาจไม่สะท้อนภาพของแรงงานกรรมมาชีพในอดีต เนื่องจากแย่งชิงกันมีทรัพยากรอื่น ๆ ที่นอกเหนือจาก มือ ร่างกาย และสมองที่ใช้ในการทำงาน ดังนั้นการจัดว่าแรงงานแย่งชิงเป็นชนชั้นกรรมมาชีพ (Proletariat) หรือชนชั้นกระฎุมพี (Bourgeoisie) ไม่ได้สะท้อนความเป็นจริงในปัจจุบัน เพราะแย่งชิงกันไม่สอดคล้องทั้งสองชนชั้น แต่สอดคล้องกับมุมมองเรื่องกระฎุมพีน้อย (Petty Bourgeoisie หรือ middle class) มากกว่า เนื่องจากแรงงานแย่งชิงที่มีลักษณะการทำงานแบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยกันคือ 1. แย่งชิงกันมีปัจจัยการผลิตไว้บางส่วนหรือเป็นผู้ถือครองกรรมสิทธิ์แต่ไม่เพียงพอต่อการทำงานทั้งหมดโดย 2. แย่งชิงกันมีฐานะเป็นแรงงานเฉกเช่นแรงงานกรรมมาชีพ

ในการอธิบายแย่งชิงกันผ่านแนวคิดเรื่องชนชั้นกลางของ อิริค โอลิน ไรท์ (Erik Olin Wright) มีประเด็นที่น่าสนใจคือ ไรท์มองชนชั้นกลางเป็นชนชั้นที่ขูดรีดชนชั้นกรรมมาชีพ คือเป็นผู้ขูดรีด (Exploiter) โดยเป็นผู้ควบคุมทรัพยากรในการผลิต รวมถึงควบคุมแรงงานด้วย แต่ในขณะเดียวกัน ชนชั้นกลางเหล่านี้ก็ไม่ได้เป็นผู้ถือครองปัจจัยการผลิตแต่ขายแรงงานของตนเองให้กับนายทุนอีกทีหนึ่ง ชนชั้นกลางจึงมีลักษณะของการถูกขูดรีด (Exploited) ในเวลาเดียวกันด้วย เห็นได้ชัดเจนว่าความสัมพันธ์ทางชนชั้นระหว่างชนชั้นกรรมมาชีพและนายทุนมีอีกชนชั้นหนึ่งอยู่ระหว่างนั้นก็ คือแรงงานแย่งชิงกัน

แรงงานแย่งชิงกันในฐานะแรงงานชนชั้นกลาง เป็นแรงงานที่มีทักษะในระดับหนึ่งในการประกอบอาชีพเพราะแรงงานประเภทนี้จะต้องมีการติดตามข่าวสารอยู่ตลอดเวลา มีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ตลอดเวลา อีกทั้งยังต้องทำความเข้าใจกับเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยการการศึกษาพบว่าการทำงานของแรงงานแย่งชิงกันต้องประกอบได้ด้วย ทักษะด้านการใช้เทคโนโลยี ในการแข่งขันทางการตลาดแรงงานต้องมีโทรศัพท์เคลื่อนที่ (Smart Phone) เพื่อความ

สะดวกในการติดต่อในการทำงาน ดังนั้นแรงงานประเภทนี้จึงต้องใช้โทรศัพท์เป็นอุปกรณ์หลักในการรับงาน อีกทั้งแรงงานต้องมีความเข้าใจในการใช้แพลตฟอร์มหรือการใช้แอปพลิเคชันในการตั้งค่าการรับงานหรือการสนทนาผ่านโปรแกรมแชท หรือแม้กระทั่งการโอนเงินผ่านบัญชีระหว่างสองบัญชีในระบบแอปพลิเคชัน เนื่องจากการแข่งขันในตลาดมีความต้องการแรงงานที่มีทักษะที่สูงขึ้นแต่ค่าแรงกลับสวนทางกับทักษะที่ต้องมีเพิ่มมากขึ้นในการทำงานแต่ละครั้ง เช่นทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ เป็นต้น

ทั้งนี้การทำงานของแกร็บแท็กซี่ที่ทักษะที่มีความจำเพาะเช่นการจดจำเส้นทางการเดินทางในแต่ละพื้นที่ก็ไม่ได้มีความจำเป็นอีกต่อไปเนื่องจากเทคโนโลยีในปัจจุบันสามารถนำทางให้ไปยังปลายทางได้โดยไม่ต้องจดจำเส้นทางเดินทางเฉกเช่นในอดีตโดยใช้โปรแกรม Google map

ประเด็นที่สำคัญหลังจากการมองว่าแรงงานแกร็บแท็กซี่เป็นแรงงานชนชั้นกลางก็คือแกร็บแท็กซี่ส่วนใหญ่ก็มองตัวเองว่าเป็นชนชั้นกลาง เนื่องจากแกร็บแท็กซี่มีปัจจัยการผลิตส่วนหนึ่งในการประกอบอาชีพ หรือถ้าจะขยายความเพิ่มคือแรงงานประเภทนี้มีความพร้อมที่จะพัฒนาศักยภาพให้ตนเองให้ไปอยู่ในพื้นที่ๆดีกว่าเดิมได้ ประกอบกับลักษณะงานของแกร็บแท็กซี่เอื้อให้มองได้ว่าเป็น “เจ้านายตัวเอง” เป็นผู้ประกอบการขนาดย่อมๆเลือกเวลาในการทำงานได้เหมาะกับค่านิยมของชนชั้นกลางว่าสามารถบริหารเวลาในการทำงานได้ไปใช้เรื่องแปลกที่แกร็บแท็กซี่มีทัศนคติแบบนี้เนื่องจากงานวิจัยโดย อาจารย์ ชัยธรรมย์ ยกตัวอย่างงานวิจัยพบว่าคนไทย 80 เปอร์เซ็นต์รับรู้ว่าเป็นคนเป็นชนชั้นกลาง แต่ด้วยสถานะจริง ทางเศรษฐกิจที่พอจะจัดได้ว่าเป็นชนชั้นกลาง จริงแล้วมีอยู่ประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น หมายความว่ามีคนไทยอีก 40 เปอร์เซ็นต์ที่จริง แล้วเป็นชนชั้นล่างแต่เข้าใจว่าตัวเองสามารถจะไต่ระบบขึ้นไปได้ ประกอบกับ งานวิจัยจากคณะพาณิชยศาสตร์ฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยบอกว่าคนไทยมีเพียง 30 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นเองที่จะปลอดภัยหลังเกษียณ อีก 70 เปอร์เซ็นต์ต้องทำงานจนตาย โดยใน 30 เปอร์เซ็นต์นั้น เงินเดือนตอนอายุ 25 ต้องอยู่ที่ 30,000 บาท ต้องมีกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ 5-10 เปอร์เซ็นต์ มีการปรับเงินเดือนขึ้นอีกปีละ 8 เปอร์เซ็นต์ ถึงจะมีชีวิตที่ปลอดภัย มีคนที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงจำนวนมากเรียกว่า “แรงงานเสี่ยง” เป็นคนที่แบกรับความเสี่ยงแทนชนชั้นนายทุนทั้งหมด

ดังนั้นหมายความว่าแกร็บแท็กซี่ไม่ใช่ทุกคนที่สามารถเป็นชนชั้นกลางที่สามารถเลื่อนฐานะของตนเองได้และทำงานไปตลอดชีวิต และไม่ใช่ทุกคนที่สามารถส่งลูกตัวเองไปเรียนในโรงเรียนนานาชาติเพื่อขยับฐานะตัวเองได้ ด้วยเหตุนี้เองแกร็บแท็กซี่จึงเป็นกลุ่มที่อยู่ระหว่างกลางระหว่างทั้งสองชนชั้นเป็นไปได้ที่จะขยับฐานะขึ้นและสามารถไปรวมกับชนชั้นแรงงานได้ในเวลาเดียวกัน แต่ทั้งนี้การใช้ชีวิตของชนชั้นกลางส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะเลื่อนฐานะจากชนชั้นกลางไปเป็นนายทุนมากกว่าที่จะไปนับรวมตนเองกับชนชั้นแรงงานอย่างไรก็ตามการมีอยู่ของแกร็บแท็กซี่สะท้อนให้เห็นมุมมองอันเลื่อนกลางว่าจริงๆแล้ว แกร็บแท็กซี่เป็นชนชั้นกลางแบบไหนหรือจริงๆแล้วแกร็บแท็กซี่คือชนชั้นแรงงานรูปแบบใหม่

ในมุมมองของนักคิดสายมาร์กซิสมีการทำความเข้าใจ “ชนชั้นกลาง” ในหลายมิติหลากหลายแง่มุมโดยสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ 4 กลุ่มคือ

1. กลุ่มที่เชื่อว่าในสังคมสังคมหนึ่งมีเพียงสองชนชั้นเท่านั้นคือ ชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพ ซึ่งในกลุ่มนี้ไม่ได้ให้ความสำคัญกับชนชั้นกลาง

2. กลุ่มของ Eric olin wright เป็นกลุ่มที่มองว่าในสังคมนั้น มีชนชั้นที่อยู่ตรงกลางระหว่างชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพ เป็นชนชั้นที่ถูกขูดรีดและเป็นชนชั้นที่ถูกขูดรีดในเวลาเดียวกัน

3. กลุ่มของ Braverman ในงาน Labor and monopoly capital (1974) มีแนวคิดที่น่าสนใจคือมองว่าระบบเทคโนโลยีส่งผลต่อสังคมทำให้เกิดการสร้างมาตรฐานใหม่ๆ ขึ้นมา มีอาชีพใหม่ๆ เกิดขึ้นหรือแม้กระทั่งส่งผลให้อาชีพของชนชั้นกลางเปลี่ยนไป ทำให้แรงงานชนชั้นกลางต้องมีการปรับตัวมากขึ้นส่งผลให้นักคิดกลุ่มนี้มองว่า ชนชั้นกลางจะหายไปเหลือเพียงชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพรูปแบบใหม่

4. กลุ่มของ Poulantzas ที่มองว่าชนชั้นกลางมิได้เป็นทั้งนายทุน และชนชั้นกรรมาชีพ โดยเสนอแนวคิดที่ควรแบ่งชนชั้นแรงงานใหม่ เป็น 2 ชนชั้นย่อย 1.แรงงานในภาคการผลิต (productive labour) 2.แรงงานนอกภาคการผลิต (non-productive labour) หรือ "นายทุนน้อยใหม่" (New petty bourgeoisie) ซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต แต่ทำหน้าที่ควบคุมแรงงานการผลิตเป็นต้น นอกจากนี้ยังมีมุมมองของนักสังคมศาสตร์เช่น Max Weber มองว่าชนชั้นกลางมีความซับซ้อนมากกว่าเรื่องเศรษฐกิจในการแบ่งแยกชนชั้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องสถานะภาพทางสังคม วัฒนธรรม และการเมือง ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการทำความเข้าใจชนชั้นกลางได้มากขึ้น

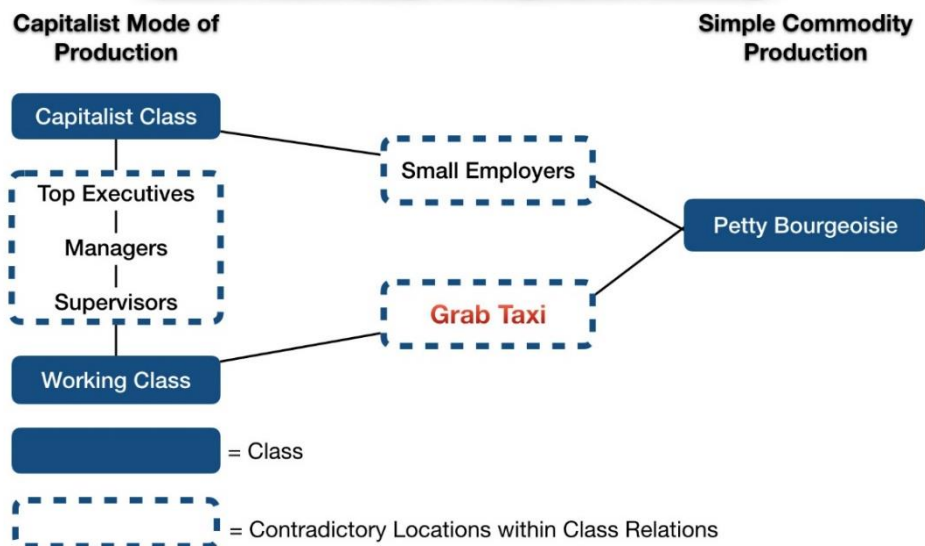
คำถามที่สำคัญคือในปัจจุบันยังสามารถแบ่งชนชั้นออกเป็นกลุ่มๆ ได้เพียงแค่ว่า ชนชั้นสูง กลาง ต่ำ ได้หรือไม่เพราะความหลากหลายทางอาชีพและความซับซ้อนของรูปแบบการทำงานในปัจจุบันเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางการผลิตให้แตกต่างจากสิ่งที่มาร์กซ์ได้อธิบายไว้ ดังนั้นคำอธิบายของ Wright จึงมีความสำคัญในการวิเคราะห์ที่กว้างและลึกซึ้ง จึงได้แนวคิด ตำแหน่งแห่งที่ที่มีความขัดแย้งกัน (Contradictory Class Locations) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีความขัดแย้งกันเองในความสัมพันธ์ทางชนชั้นในยุคทุนนิยมอุตสาหกรรมเป็นต้นมาด้วย

Wright เสนอว่าแนวคิดหรือสมมติฐานของเขาจะสามารถต่อยอดการอธิบายเรื่องชนชั้นกลางได้ทุกอย่างคือแทนที่จะพูดถึงตำแหน่งทั้งหมดที่มีตำแหน่งเฉพาะภายในชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง ควรเปลี่ยนมามองว่าบางตำแหน่งอาจมีหลากหลายชนชั้น ซึ่งสามารถอยู่ในชนชั้นมากกว่าหนึ่งชั้นพร้อมกันได้ ซึ่ง Wright เรียกแนวคิดนี้ว่าเป็น Contradictory Class Locations ซึ่งความหมายของคำว่า

Contradictory หมายถึงความขัดแย้ง ซึ่งใน ณ ที่นี้ไม่ได้หมายถึงความขัดแย้งระหว่างชนชั้น (contradictory class relation) หากแต่เป็น ความขัดแย้งของ ตำแหน่ง (Locations) และ Contradictory Class Location จึงไม่ปฏิเสธความขัดแย้งพื้นฐานของความสัมพันธ์แบบชนชั้น นายทุน อันเป็นความสัมพันธ์ทางชนชั้นพื้นฐานของระบบทุนนิยมที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน สำหรับแรงงานและนายทุน

เมื่อนำมาวิเคราะห์กับแกร็บแท็กซี่ปรากฏว่าลักษณะการทำงานของแกร็บแท็กซี่นั้นมี ลักษณะสำคัญคือการทำหน้าที่ที่พวกเขาได้ถือครองทรัพย์สินบางอย่างเอาไว้ แต่ไม่เพียงพอสำหรับการทำ งานทั้งหมดให้สำเร็จได้โดยตัวคนเดียว แต่แกร็บต้องทำการจ่ายค่าบริการบางส่วนเพื่อให้สามารถ ทำงานได้ ดังนั้นจึงอนุมานได้ว่าแกร็บแท็กซี่ยังคงต้องทำงานด้วยตัวเองเพื่อความอยู่รอด ดังนั้นพวกเขาจึงมีลักษณะการดำรงอยู่ในสองรูปแบบ หนึ่งคือในฐานะผู้ถือครองทรัพย์สิน และในฐานะแรงงาน เนื่องด้วยความซับซ้อนของแพลตฟอร์มจึงส่งผลให้การแบ่งแยกชนชั้นนั้นทำได้ยากขึ้น

Basic Class Map of Capitalist Society



ภาพที่ 8 แสดงตำแหน่งของการจัดแกร็บแท็กซี่ไปในโครงสร้างทางสังคมในระบบทุนนิยม

จะเห็นได้ว่าแกร็บแท็กซี่บางเวลาก็จะกลายเป็นชนชั้นกลางหรือ petty bourgeoisie บางเวลาก็จะเป็นชนชั้นแรงงาน เนื่องจากการทำแกร็บแท็กซี่นั้นมี แพลตฟอร์มเป็นตัวชี้ว่าเวลานั้นแกร็บทำงานอะไรและแกร็บมีฐานะเป็นชนชั้นอะไร แกร็บแท็กซี่บางเวลาก็จะกลายเป็นชนชั้นกลางไม่ได้ขั้บรถเป็นแรงงานให้บริษัทแต่กลับไปสู่ออาชีพเดิมก่อนที่จะมาขับแกร็บแท็กซี่ และจะกลับมาเป็นแรงงานก็ต่อเมื่อเปิดรับทำงานในระบบแพลตฟอร์ม การขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เหล่านี้ไม่ใช่เรื่องผิดปกติ หากแต่เป็นมุมมองที่สะท้อนความคิดว่าการจัดชนชั้นนั้นไม่สามารถจัดได้เพียงแค่เรื่องอาชีพเพียงอย่างเดียว หรือการถือครองปัจจัยทางการผลิตเพียงอย่างเดียว เนื่องจากในขณะที่ทำงานอยู่นั้นก็สามารถเกิดการเลื่อนไหลระหว่างทั้งสองชนชั้นได้ ดังนั้นแกร็บแท็กซี่หรือแรงงานเหล่านี้จะถูกจัดไว้ในชนชั้นที่มีความขัดแย้งกันเองตามภาพ

ด้วยเหตุนี้เองแกร็บแท็กซี่จึงสะท้อนภาพของชนชั้นที่อยู่ระหว่าง ชนชั้นกลาง ชนชั้นแรงงาน เป็นกลุ่มอาชีพที่ไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าเป็นชนชั้นกลางแน่นอน หรือเป็นชนชั้นแรงงานแน่นอน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นด้วยความเจริญเติบโตทางเทคโนโลยีทำให้มุมมองเรื่องชนชั้นสะท้อนออกมาไม่ชัดเจน แต่สามารถสะท้อนภาพของการขูดรีดผ่านแพลตฟอร์มได้ ยกตัวอย่าง การเติบโตของดิจิทัลแพลตฟอร์มในปัจจุบัน นับเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการพัฒนาธุรกิจทั่วโลก โดยแพลตฟอร์มจะเป็นตัวเร่งให้ธุรกิจหมุนไปข้างหน้าอย่างรวดเร็ว เปลี่ยนวิกฤติให้กลายเป็นโอกาส เพื่อเติบโตเข้าสู่ช่องทางใหม่ในการทำธุรกิจยุคดิจิทัลในอนาคต แพลตฟอร์มส่วนใหญ่เน้นการเป็นตัวกลางระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการ และอาศัยรายได้จากการทำธุรกรรมซึ่งเราค้นเคยมานานแล้วจากแพลตฟอร์มบริการอย่าง เช่น แกร็บแท็กซี่ ซึ่งให้บริการรถยนต์โดยสารที่ใหญ่ที่สุด โดยไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าของรถยนต์จำนวนมาก อีกทั้งแพลตฟอร์มสามารถแปรทรัพยากรในระบบทั้งหมดให้เป็นช่องทางในการดำเนินธุรกิจได้ โดยทรัพยากรในที่นี้ไม่ได้หมายถึงที่ดิน อาคาร เครื่องจักร ฯลฯ หรือเป็นสินทรัพย์ที่จับต้องได้ แต่หมายถึง ข้อมูล อันเป็นสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้แต่มีมูลค่ามหาศาลในยุคนี้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือการบริโภคในปัจจุบัน นิยมบริโภคผ่านดิจิทัลแพลตฟอร์มอย่างเช่น เน็ตฟลิกซ์ และฟังเพลงผ่านยูทูบ ซึ่งบริการเหล่านี้ล้วนอาศัยข้อมูลจากลูกค้ามาใช้พัฒนาระบบให้ตรงใจลูกค้ามากขึ้นตลอดเวลา แพลตฟอร์มดิจิทัลจึงพยากรณ์ได้ว่าพฤติกรรมผู้บริโภคในอีก 3-6 เดือนข้างหน้า จะเป็นอย่างไร เพื่อให้เจ้าของแพลตฟอร์มสร้างโอกาสให้กับตัวเองให้มากที่สุดและสามารถวางเป้าหมายในการทำกำไรไปข้างหน้าได้ คำนวนมีรายได้การเติบโตของดิจิทัลแพลตฟอร์มเป็นโอกาสสำคัญของธุรกิจทั่วโลก รวมถึงบ้านเรา การเร่งปรับตัวในวันนี้จึงเป็นการเปลี่ยนวิกฤติที่เราเคยหวาดวิตก ให้กลายเป็นโอกาสในการเติบโตเข้าสู่ช่องทางใหม่ในการทำธุรกิจยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง

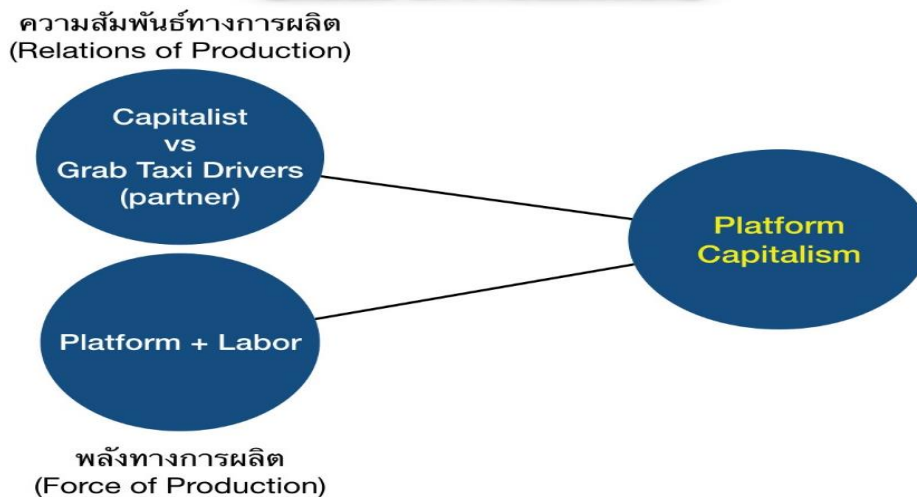
การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีส่งผลให้แพลตฟอร์มเข้ามามีบทบาทอย่างยิ่งในการทำงานในยุคปัจจุบันดังที่กล่าวไว้ข้างต้น นอกจากนี้การมีอยู่ของแพลตฟอร์ม ส่งผลให้แรงงานในยุคปัจจุบันต้องมีทักษะ เพื่อให้สามารถถูกจ้างงานได้ตามความต้องการของตลาดที่มีความต้องการแรงงานที่มีทักษะสูงกว่าเมื่อก่อน จึงปฏิเสธไม่ได้เลยว่าแพลตฟอร์มยังเข้าไปมีบทบาทกับความสัมพันธ์ทางการผลิต และพลังทางการผลิตด้วย ซึ่งบทบาทดังกล่าวจะสามารถตอบข้อสงสัยได้ว่าเพราะอะไรทุนนิยมจึงสามารถดำรงต่อไปและเพราะเหตุนี้ใช้หรือไม่ที่ส่งผลให้ลูกจ้างและนายจ้างมีความขัดแย้งกันอยู่ตลอดเวลา

เมื่อก้าวถึงความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบันผ่านกรณีศึกษาของแกร็บแท็กซี่ จะพบว่า ระหว่างนายทุนผู้เป็นเจ้าของปัจจัยทางการผลิตหรือก็คือแพลตฟอร์มในการทำงานหรือเรียกสั้นๆว่าแอปพลิเคชันแกร็บ และแรงงานหรือก็คือพาร์ทเนอร์ที่เข้ามาทำงานร่วมกับบริษัท เข้ามาร่วมงานกันโดยมีแพลตฟอร์มเป็นตัวเชื่อมระหว่างทั้งสอง ส่งผลให้เกิดเป็นความสัมพันธ์ที่มาร์กซ์เคยบอก ว่านายจ้างผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และลูกจ้างต้องใช้แรงงาน แรงสมอง เพื่อแลกค่าจ้างจากนายจ้าง นั้นเปลี่ยนไปแพลตฟอร์มทำให้แรงงานเสมือนเป็นเจ้าของแพลตฟอร์มหรือพูดง่าย ๆ ก็คือทำให้ดูเหมือนว่าแพลตฟอร์มเป็นพื้นที่สวนสาธารณะที่ทุกคนสามารถเข้ามาใช้บริการในพื้นที่นี้ได้ และเก็บค่าบริการจากการเข้ามาใช้บริการในพื้นที่ดังกล่าว โดยการเก็บค่าบริการดังกล่าวนั้นก็ยังมีลักษณะที่ทำให้ทุกฝ่ายพึงพอใจ ผู้รับบริการพึงพอใจกับการให้บริการเพื่อความสะดวกรวดเร็ว เพื่อความปลอดภัยจากการเลือกใช้บริการขนส่งมวลชน เทียบได้ว่าจ่ายค่าบริการเพื่อชื่นชมกับทัศนียภาพของสวนสาธารณะ สามารถออกกำลังกายและสูดอากาศบริสุทธิ์ ผู้ให้บริการแกร็บแท็กซี่ก็พึงพอใจที่พื้นที่สวนสาธารณะนั้นสามารถทำให้แรงงานมีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากการเข้ามาในพื้นที่สวนสาธารณะนั้น กล่าวก็คือเมื่อมีผู้เข้ามาใช้บริการสวนสาธารณะมากขึ้นสินค้าที่อยู่ในสวนสาธารณะก็สามารถขายได้มากขึ้น และท้ายสุดบริษัทผู้เป็นเจ้าของแพลตฟอร์มหรือสวนสาธารณะ ผู้ใช้งบประมาณในการลงทุนปลูกต้นไม้และขุดบ่อเลี้ยงปลา สร้างเครื่องออกกำลังกาย และเรียกเก็บค่าบริการทั้งสองฝ่ายระหว่างผู้ใช้บริการและผู้เข้ามาทำธุรกิจในพื้นที่สวนสาธารณะนั่นเอง จะเห็นได้ว่าสวนสาธารณะนั้นไม่ได้สวนสาธารณะจริงเป็นเพียงพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อทำการค้าและแสวงหากำไรจากพื้นที่ดังกล่าวงบประมาณที่เก็บไปนั้นมิได้มีไว้เพื่อพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะเพียงอย่างเดียวแต่นำไปสู่การสะสมทุนและนำไปต่อยอดกับธุรกิจด้านอื่นๆด้วย และอีกหนึ่งข้อสังเกตหนึ่งจากการพัฒนาของเทคโนโลยีนั้นส่งผลให้การเข้าพื้นที่สวนสาธารณะดังกล่าวใช้เวลาไม่กี่ปีก่อนที่มีกรณีศึกษาความสัมพันธ์ เกิดการซื้อขายแรงงานกันโดยที่ไม่ต้องออกจากพื้นที่สวนด้วยซ้ำ

ฉะนั้นจึงมีความเป็นไปได้ที่แพลตฟอร์มจะสามารถเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนและแรงงาน ซึ่งปฏิเสธไม่ได้เลยว่าเทคโนโลยีถูกออกแบบมาเพื่อมิให้ความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนและแรงงาน มนุษย์และมนุษย์ มีความเหมือนเดิมกับในอดีต อย่างน้อยที่สุด นายจ้างก็ไม่ต้องเข้ามาควบคุมการทำงานของแรงงานไม่ต้องมาปฏิบัติสัมพันธ์กับการทำงานของแรงงาน และนายทุนไม่จำเป็นต้องรู้จักแรงงานด้วยซ้ำไปอันเป็นผลพวงมาจากการคัดเลือกแรงงานผ่านระบบออนไลน์ ป้อนรายละเอียดและคุณสมบัติในการทำงาน และสามารถเริ่มงานได้เลยโดยไม่ต้องสัมภาษณ์ ส่วนแรงงานนอกจากจะเป็นแรงงานที่ต้องปรับทักษะให้ทันสมัยและมีภาพลักษณ์ไม่เหมือนแรงงานในอดีต แต่แรงงานเหล่านั้นก็อาจถูกขูดรีดอย่างแนบเนียนกว่าในอดีตด้วย เช่น งานบริการต่างๆ แรงงานมิได้ขายแรงงานอย่างเดียวแรงงานยังขายแบรนด์ ที่ตนเองสังกัดอยู่ ในขณะที่แรงงานถ่ายเสียงหรือสัญลักษณ์ลงอินเทอร์เน็ต ก็เวลาที่แรงงานเหล่านั้นถูกขูดรีดมูลค่าส่วนเกินหรือจัดว่าเวลาที่ หรือรวมไปถึงการทำงานที่ไม่รู้ตัวเช่นการนอนดูยูทูบ อยู่ที่บ้านซึ่งผู้รับชมก็รู้สึกบันเทิงใจ แต่หารู้ไม่ว่าในขณะที่นั่งดูยูทูบนั้นช่วงเวลานั้นได้กลายเป็นแรงงานเพื่อเพิ่มยอดเข้าดูให้เจ้าของวิดีโอไปแล้ว เป็นต้น

นอกจากแพลตฟอร์มจะเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางการผลิตแล้วแพลตฟอร์มยังเป็นส่วนหนึ่งของพลังทางการผลิตด้วย กล่าวคือคือการใช้ร่างกายของมนุษย์ ซึ่งรวมถึงทักษะและความชำนาญของแรงงานในยุคปัจจุบัน ต้องมีการใช้ทรัพยากรหรือเรียกง่ายๆว่า ปัจจัยการผลิต เพื่อทำการผลิตสินค้าและบริการ โดยปัจจัยการผลิตสามารถแบ่งออกได้เป็น เครื่องมือการผลิต ที่ดิน ป่าไม้ แม่น้ำ ลำธาร แหล่งแร่ วัตถุดิบ สิ่งก่อสร้างเพื่อการผลิต เครื่องมือการสื่อสารคมนาคม เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีมีการพัฒนาไปมากส่งผลให้แรงงานถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยีมากยิ่งขึ้นเช่นการเข้ามาของระบบ AI หรือการใช้เทคโนโลยีเข้ามาทำงานที่มนุษย์ไม่ต้องการที่จะทำเราเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า deskilling ส่งผลให้แรงงานไม่จำเป็นต้องมีความเชี่ยวชาญในการทำงานอีกต่อไปแต่ต้องมีความเชี่ยวชาญในการใช้ปัจจัยทางการผลิต มากขึ้น ยกตัวอย่างแก็บแท็กซี่ แรงงานไม่จำเป็นต้องเชี่ยวชาญเส้นทางเดินทางในพื้นที่ๆไม่เคยได้ก็ใช้เทคโนโลยีเข้ามาทดแทน แรงงานไม่จำเป็นต้องมีการฝึกขับรถที่เป็นเกียร์ธรรมดา หรือแม้กระทั่งแรงงานไม่จำเป็นต้องฝึกการหาลูกค้าตามพื้นที่ที่ผู้คนพลุกพล่าน สิ่งเหล่านี้ถูกทดแทนด้วยเทคโนโลยี โดยมีแพลตฟอร์มเป็นผู้ควบคุมกลไกต่างๆ จะเห็นได้ว่าแพลตฟอร์มกลายเป็นปัจจัยในการผลิตสินค้าและบริการ กล่าวให้ถึงที่สุดนายทุนเป็นเจ้าของแพลตฟอร์ม และแรงงานแก็บแท็กซี่เป็นผู้เช่าพื้นที่ของแพลตฟอร์มในการทำงาน ด้วยเหตุนี้เองแรงงานจึงไม่ใช่ผู้ถือครองปัจจัยในการผลิตสินค้าและบริการ

ความสัมพันธ์ของวิธีการผลิต (Mode of Production)



ภาพที่ 9 แสดงผังความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของวิธีการผลิต

จากรูปภาพจะเห็นได้ว่าในความสัมพันธ์ของวิธีการผลิตในปัจจุบัน เป็นยุคที่เรียกว่าทุนนิยมแพลตฟอร์ม โดยมีความสัมพันธ์ทางการผลิต (Relations of production) ประกอบไปด้วยนายทุน (Capitalist) ในฐานะที่เป็นบริษัทข้ามชาติและเจ้าของปัจจัยในการผลิต มีอำนาจในการควบคุมแรงงาน และมีอำนาจในการกำหนดค่าจ้างและเงื่อนไขในการทำงานของคนขับแกร็บแท็กซี่ผู้ซึ่งไม่มีปัจจัยในการผลิตหรือมีเพียงบางส่วน เกิดเป็นความสัมพันธ์ทางชนชั้นขึ้นขึ้นเกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ถูกซื้อภายใต้การซื้อรูปแบบใหม่ โดยมีแพลตฟอร์มเป็นปัจจัยในการผลิตด้วย ซึ่งแพลตฟอร์มก็ทำหน้าที่ในการผลิตสินค้าและบริการ เป็นพลังในการผลิตเป็นอย่างดี แรงงานจึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญมากในยุคเดิมแต่ในยุคปัจจุบันแรงงานถูกลดทอนเหลือเพียงเป็นเพียงแรงงานทั่วไปเท่านั้นไม่มีความสามารถเฉพาะทางจริง ๆ รูปแบบการซื้อจริงทำให้แรงงานแกร็บแท็กซี่จึงเปลี่ยนไปซื้อผ่านการให้เช่าแพลตฟอร์มเพื่อทำงานดีกว่าและได้กำไรมากกว่าการคมูลค่าแรงงานลงเป็นเพียงแรงงานไร้ฝีมือ

เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางการผลิตและพลังทางการผลิตแล้วจะเห็นได้ว่าในสังคมปัจจุบันประกอบไปด้วยเทคโนโลยี และแพลตฟอร์มอันเป็นตัวแปรที่สำคัญในการวิเคราะห์สังคมที่เปลี่ยนไปจากอดีต แกร็บแท็กซี่สะท้อนภาพลักษณะของชนชั้นที่ปรากฏขึ้นและสะท้อนวิธีการผลิตรูปแบบใหม่ๆที่เกิดขึ้นภายใต้ระบอบทุนนิมนั้น ปรากฏการณ์ที่สำคัญที่ชี้ให้เห็นว่าแพลตฟอร์มเปลี่ยนทั้งความสัมพันธ์ทางการผลิตและพลังทางการผลิตนั้นคือ จำนวนผู้ใช้บริการแพลตฟอร์มที่ปรากฏว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากความต้องการที่เพิ่มขึ้นหรือถูก

บังคับด้วยสถานการณ์ต่างๆทำให้ผู้ใช้บริการหันมาสมัครเข้าสู่ระบบแพลตฟอร์ม โดยการเข้าสู่ระบบแพลตฟอร์มต่างก็มีเงื่อนไขหรือเหตุผลในการเข้าใช้ระบบแพลตฟอร์มต่างกันไป แพลตฟอร์มจึงยกตัวอย่างทั้ง 3 ประเด็นคือ

ประเด็นแรกคือหลังจากเกิดวิกฤติการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ระบาดเมื่อต้นปี พ.ศ. 2563 ส่งผลให้มีการเริ่มทำงานที่บ้าน (Work from home) มากขึ้น และรัฐบาลได้สั่งให้มีการปิดสถานบริการต่างๆ ห้างสรรพสินค้า ห้างร้านขนาดกลางและขนาดย่อม ส่งผลให้ความต้องการสินค้าและบริการมากขึ้นผู้คนอาศัยอยู่ในบ้านกันมากขึ้นดังนั้นจำนวนความต้องการแรงงานผู้ไปซื้อสินค้าและบริการ ด้วยช่องทางที่เปิดกว้างของการสมัครเข้าทำงานบริการดังกล่าวทำให้มีแรงงานเข้ามาในระบบมากขึ้นด้วย จากการสัมภาษณ์ก็มีลักษณะที่มุ่งเน้นไปในทิศทางเดียวกันว่า “*ไม่กล้าออกจากบ้าน สั่งเองง่ายกว่าไม่กล้าแล้ว*” ด้วยความกลัวการติดเชื้อไวรัสทำให้ผู้คนไม่กล้าออกจากบ้าน ความต้องการสินค้าก็มากขึ้นและช่องทางที่ดีที่สุดในการได้สินค้ามาโดยไม่ต้องออกไปข้างนอกก็คือสั่งสินค้าออนไลน์

ประเด็นที่สองคือเมื่อมีการลือคาวาน์ กลุ่มอาชีพไม่ว่าจะเป็น อาชีพที่เกี่ยวข้องกับสายการบิน การท่องเที่ยว สถานบริการ บริษัทเอกชน ฯลฯ ต้องหยุดชะงักลงเนื่องด้วย วิกฤติการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 และคำสั่งของรัฐบาล ส่งผลให้เกิดการลดการจ้างงานลงหรือก็คือลดรายจ่ายด้านบุคลากรลงเพื่อให้ธุรกิจดำเนินต่อไปได้ ด้วยเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้แรงงานจำนวนมากว่างงานจึงเริ่มสนใจเข้ามาสมัครงานเป็นแรงอยู่ในระบบแพลตฟอร์มมากขึ้น จากการสัมภาษณ์พนักงานสายการบินท่านหนึ่งได้ให้ความเห็นไว้ว่า “บริษัท...สั่งปลดพนักงานหลายพันคนอันเนื่องมาจากการแบกรับหนี้สินที่เกิดขึ้นก่อนมีไวรัสโคโรนา และมาตรการสั่งปิดไม่ให้ข้ามพรมแดนทำให้บริษัทไม่มีรายได้” จะเห็นได้ว่าด้วยวิกฤติที่เกิดขึ้นส่งผลให้แรงงานถูกเลิกจ้างวิธีที่จะสามารถหางานทำระหว่างที่ยังหางานอื่นไม่ได้ก็คือการรับจ้างเป็นแกร็บ ไม่ว่าจะป็นแกร็บแท็กซี่หรือแกร็บพุด

ประเด็นที่สามคือ เมื่อการต้องการสินค้าและบริการมีมากขึ้นเรื่อยๆในสภาวะวิกฤติ ส่งผลให้ผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมมีการปรับตัวให้ทันกับความต้องการดังกล่าว เช่น ไม่สามารถให้ลูกค้าเข้ามาทานในร้านได้ก็เปลี่ยนเป็นให้ส่งกลับบ้าน หรือ หากต้องการเดินทางไปที่ใดสักที่แต่กังวลเกี่ยวกับระบบขนส่งมวลชนที่แออัดจึงหันไปใช้ แกร็บแท็กซี่ เป็นต้น จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการร้านอาหารและเครื่องดื่ม ส่วนใหญ่ให้คำตอบไปในทิศทางเดียวกันคือ “แกร็บช่วยทำให้มีลูกค้าได้มากขึ้นจริง มียอดสั่งเข้ามาเป็นจำนวนมากหลังจากมีโควิด” จะเห็นได้ว่าผู้ประกอบการต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงกิจการต่อไปได้

ทั้งสามประเด็นเกิดขึ้นในเวลาไล่เรี่ยกันส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ที่จำนวนและสอดรับกันจำนวนผู้ใช้บริการแพลตฟอร์มที่ปรากฏว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากความต้องการที่เพิ่มขึ้นหรือถูกบังคับด้วยสถานการณ์ต่างๆทำให้ผู้ใช้บริการหันมาสมัครเข้าสู่

ระบบแพลตฟอร์มดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าเนื่องด้วยการบีบคั้นของการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา ส่งผลให้เกิดการไหลเข้าสู่ระบบแพลตฟอร์มแล้วยังมีปัจจัยอื่นๆเสริมการพัฒนาระบอบทุนนิยม แพลตฟอร์มด้วยคือ นโยบายของทางภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นโครงการ เราเที่ยวด้วยกัน คนละครึ่ง หอมพร้อม ไทยชนะ หรือแม้กระทั่งการจูงใจวัคซีนเองก็ตามต้องทำผ่านระบบแพลตฟอร์มทั้งสิ้น ปัจจัยต่างๆเหล่านี้ทำให้การเข้าถึงแพลตฟอร์มเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นในยุคศตวรรษที่ 21

สรุปแก็บแท็กซีในระบบทุนนิยมแพลตฟอร์ม ต้องการชี้ประเด็นให้เห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างแรงงานแก็บแท็กซีกับนายทุนอันหมายถึงบริษัทข้ามชาติ รวมไปถึงบทบาทแรงงานในการจัดสถานะในโครงสร้างทางชนชั้นและบทบาทของแพลตฟอร์มในฐานะของการเป็นเครื่องมือในการขูดรีดมูลค่าส่วนเกิน จะเห็นได้ว่าแก็บแท็กซีคืออาชีพการให้บริการบนแพลตฟอร์ม โดยแพลตฟอร์มนั้นเป็นจะทำให้ชนชั้นกลาง (petty bourgeoisie) บางเวลา ก็จะเป็นชนชั้นแรงงาน เนื่องจากการทำแก็บแท็กซีนี่มี แพลตฟอร์มเป็นตัวกำหนดสถานะของแก็บแท็กซีบางเวลา ก็จะกลายเป็นชนชั้นกลางไม่ได้ชั่วครู่เป็นแรงงานให้บริษัทแต่กลับไปสู่อาชีพเดิมก่อนที่จะมาจับแก็บแท็กซี และจะกลับมาเป็นแรงงานก็ต่อเมื่อเปิดรับทำงานในระบบแพลตฟอร์ม การขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เหล่านี้ไม่ใช่เรื่องผิดปกติ หากแต่เป็นมุมมองที่สะท้อนความคิดว่าการจัดชนชั้นนั้นไม่สามารถจัดได้เพียงแค่เรื่องอาชีพเพียงอย่างเดียว หรือการถือครองปัจจัยทางการผลิตเพียงอย่างเดียว เนื่องจากในขณะที่ทำงานอยู่นั้นก็สามารถเกิดการเลื่อนไหลระหว่างทั้งสองชนชั้นได้ ดังนั้นแก็บแท็กซีหรือแรงงานเหล่านี้จะถูกจัดไว้ในชนชั้นที่มีความขัดแย้งกันเองตามภาพ

ด้วยเหตุนี้เองแก็บแท็กซีจึงสะท้อนภาพของชนชั้นที่อยู่ระหว่าง ชนชั้นกลาง ชนชั้นแรงงาน เป็นกลุ่มอาชีพที่ไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าเป็นชนชั้นกลางแน่นอน หรือเป็นชนชั้นแรงงานแน่นอน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นด้วยความเจริญเติบโตทางเทคโนโลยีทำให้มุมมองเรื่องชนชั้นสะท้อนออกมาไม่ชัดเจน แต่สามารถสะท้อนภาพของการขูดรีดผ่านแพลตฟอร์ม วิเคราะห์ได้ผ่านความสัมพันธ์ของวิถีการผลิต ในระบบทุนนิยมแพลฟอร์มนั้นแก็บแท็กซีมีความสัมพันธ์ทางการผลิต (Relations of production) ประกอบไปด้วยนายทุน (Capitalist) ในฐานะที่เป็นบริษัทข้ามชาติและเจ้าของปัจจัยในการผลิต มีอำนาจในการควบคุมแรงงาน และมีอำนาจในการกำหนดค่าจ้างและเงื่อนไขในการทำงานของคนจับแก็บแท็กซีซึ่งไม่มีปัจจัยในการผลิตหรือมีเพียงบางส่วน เกิดเป็นความสัมพันธ์ทางชนชั้นขึ้นเกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ขูดรีดและผู้ถูกขูดรีดภายใต้การขูดรีดรูปแบบใหม่ โดยมีแพลตฟอร์มเป็นปัจจัยในการผลิตด้วย ซึ่งแพลตฟอร์มก็ทำหน้าที่ในการผลิตสินค้าและบริการ เป็นพลังในการผลิตเป็นอย่างดี แรงงานเดิมเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญมากในยุคเดิมแต่ในยุคปัจจุบันแรงงานถูกลดทอนเหลือเพียงเป็นเพียงแรงงานทั่วไปเท่านั้นไม่มีความสามารถเฉพาะทางจริง ๆ รูปแบบการขูดรีดจึงทำให้แรงงานแก็บแท็กซีจึงเปลี่ยนไปขูดรีดผ่านการให้เข้าแพลตฟอร์มเพื่อทำงานดีกว่าขูดรีดผ่านการกดค่าแรง

บทที่ 6

สรุปและอภิปรายผล

วิทยานิพนธ์เล่มนี้พยายามชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของเทคโนโลยีผ่านระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมแพลตฟอร์มที่เข้ามามีบทบาทในสังคมไทยในปัจจุบัน และชี้ให้เห็นถึงลักษณะของความสัมพันธ์ทางชนชั้นที่เปลี่ยนไปหลังการเข้ามาของเทคโนโลยีผ่านอาชีพแกร็บแท็กซี่ที่เพิ่งเกิดมาพร้อมกับรูปแบบทุนนิยมดังกล่าว อาชีพแกร็บแท็กซี่เป็นผู้ให้บริการและเป็นทางเลือกเสริมนอกเหนือจากระบบขนส่งมวลชนรูปแบบเดิม เป็นรูปแบบอาชีพที่มีความทันสมัยและใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ผสมผสานกับการทำงานในยุคปัจจุบัน แกร็บแท็กซี่สามารถจัดสรรเวลาในการทำงานได้อย่างอิสระซึ่งมีภาพลักษณ์คล้ายคลึงกับชนชั้นกลาง ที่ถือครองปัจจัยการผลิตและเป็นเจ้าของธุรกิจ แตกต่างจากริเดอร์ (Rider) ที่ส่วนใหญ่ทำงานเต็มเวลาและมีภาพลักษณ์เป็นชนชั้นแรงงานที่ทำงานบนความเสี่ยงและถูกขูดรีดตลอดเวลา แต่ในขณะเดียวกันนั้นเทคโนโลยีก็ทำให้แกร็บแท็กซี่ บางเวลาก็กลายเป็นแรงงานเหมือนริเดอร์ที่มีแพลตฟอร์ม (Platform) และอัลกอริทึม (Algorithm) เป็นผู้จ้างงาน กำหนดราคา และกำหนดค่าจ้าง เช่นเดียวกัน จึงนำไปสู่การตั้งคำถามการวิจัยว่าเทคโนโลยีส่งผลต่อมุมมองทางชนชั้นทางสังคมอย่างไร และลักษณะทางชนชั้นทางสังคมของแกร็บแท็กซี่มีลักษณะอย่างไร

ผลการศึกษาเรื่องเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อชนชั้นทางสังคม ชี้ให้เห็นว่า การเข้ามามีบทบาทของเทคโนโลยีนอกจากจะทำให้สังคมต้องปรับตัวแล้ว ในภาคการผลิตก็มีความเปลี่ยนแปลงไม่แพ้กัน แรงงานต้องมีการพัฒนาความสามารถเพื่อรองรับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดกำลังปรับโฉมสังคมไทย แม้ว่าด้านเศรษฐกิจหรืออุตสาหกรรมจะเติบโต และมีระบบการผลิต ที่ทันสมัย รวดเร็ว ลดขั้นตอนที่ซับซ้อนจากการใช้แรงงานมนุษย์ เพราะเทคโนโลยีเหล่านั้นสามารถทำหน้าที่ และทำงานแทนคนจำนวนมากได้อย่างแม่นยำและมีประสิทธิภาพสูงกว่าความก้าวหน้านี้ทำให้คนลดขั้นตอนในชีวิตลง ไม่ต้องเดินทาง ไม่เสียเวลา โดยที่เราสามารถทำอะไรหลายๆอย่างได้ผ่านโทรศัพท์มือถือ หรือสมาร์ตโฟน ไม่ว่าจะทำธุรกรรมการเงิน งานสำนักงาน ประชุม ซื้อ-ขายกันก็ง่ายขึ้น ลดต้นทุน และประหยัดเวลาทั้งคนขายและคนซื้อ ทุกอย่างอยู่บนอากาศ นี่จึงเป็นความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในเรื่องปัญญาประดิษฐ์

อีกทั้งในปัจจุบันเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตเดิมที่มีอยู่แล้ว เพราะเทคโนโลยีทำให้นายจ้างและลูกจ้างไม่ได้มีเพียงสองประเภทอีกต่อไป ลูกจ้างอาจมีปัจจัยการผลิตเองอยู่แล้วก็ได้ เช่น งานบริการต่างๆ หรือรวมไปถึงการทำงานที่ไม่รู้ตัวเช่นการนอนดูยูทูป (Youtube) อยู่ที่บ้านซึ่งผู้รับชมก็รู้สึกบันเทิงใจ แต่หารู้ไม่ว่าในขณะที่นั่งดูยูทูปนั้น ช่วงเวลานั้นได้กลายเป็นแรงงานเพื่อเพิ่มยอดเข้าดูให้เจ้าของวิดีโอไปแล้ว นอกจากนี้พลังทางการผลิตในปัจจุบัน เทคโนโลยีมีบทบาทอย่างยิ่งต่อพลังทางการผลิตถึงแม้ว่าเดิมแรงงานจะเป็น

ปัจจัยหลักของพลังการผลิตก็ตาม แต่เทคโนโลยีได้ทำให้ปัจจัยการผลิต ผลิตได้มากกว่าแรงงานมนุษย์ ทำ ส่งผลให้ให้ทักษะของมนุษย์ถูกลดทอนเป็นเพียงการใช้แรงงานทั่วไป หากมองในเชิงเศรษฐศาสตร์ แล้วแรงงานเหล่านี้เป็นแรงงานที่ไม่เกิดผลผลิตอะไรขึ้นเป็นสิ่งที่เรียกว่า แรงงานบริการ อยู่ภายใต้การควบคุมของอัลกอริทึม (Algorithms) ดังนั้นการขยายรูปแบบของทุนนิยมในปัจจุบันว่าจึงมีลักษณะที่เปลี่ยนไปเป็นทุนนิยมดิจิทัล (Digital capitalism) ซึ่งสามารถแยกออกเป็นกลุ่มต่างๆได้ดังนี้

1. ทุนนิยมข่าวสาร (Informational Capitalism)
2. ทุนนิยมความรู้ (Cognitive capitalism)
3. ทุนนิยมการสื่อสาร (Communicative capitalism)
4. ทุนนิยมไบโอ (Bio-capitalism)
5. ทุนนิยมแพลตฟอร์ม (Platform Capitalism)
6. ทุนนิยมแบบตรวจตรา (Surveillance capitalism)

นอกจากนั้นแพลตฟอร์มยังทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบ แพลตฟอร์ม (platform economy) ขึ้นมาทดแทนทุนนิยมแบบเดิมขึ้น โดยเปลี่ยนรูปแบบของธุรกิจแพลตฟอร์ม และกลยุทธ์ทางดิจิทัลในการสร้างการแข่งขัน และการสร้างเครือข่ายออนไลน์เพื่อส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คน หรือลักษณะของการซูร์ตีมูลค่าส่วนเกินด้วย

ด้วยปัจจัยทางเทคโนโลยีส่งผลให้แรงงานมีลักษณะที่เปลี่ยนไปด้วยกล่าวคือแรงงานจะเปลี่ยนหรือเคลื่อนจาก อุตสาหกรรมแบบดั้งเดิม และการผลิตแรงงานสู่แรงงานที่มีความยืดหยุ่นที่ไม่ได้กำหนดเวลาและสถานที่ทำงาน ทำลายขอบเขตของมนุษย์ที่ถูกจำกัดว่าต้องทำงานตลอดแบบดั้งเดิม

ดังนั้นการมองความสัมพันธ์ทางชนชั้นในสังคมไทยภายใต้ระบบทุนนิยมแพลตฟอร์มนั้น มีจุดเริ่มต้นในการวิเคราะห์ที่ตัวแพลตฟอร์มอันเป็นจุดกึ่งกลางในการอธิบายความซับซ้อนของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นใหม่และเปลี่ยนไปจากเดิม แพลตฟอร์มเข้าไปมีบทบาททำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยน ทั้งแรงงานและนายทุนไม่รู้จักกันต่างคนต่างเป็นเพียงฟันเฟืองเล็กๆ ที่ถูกประกอบและสร้างขึ้นโดยระบบเศรษฐกิจแพลตฟอร์มมีเพียงแค่รายละเอียดหรือข้อมูลเท่านั้นเพื่อขับเคลื่อนทุนนิยมต่อไป จะเห็นได้ว่าแรงงานได้ไหลเข้าสู่ระบบทุนนิยมแพลตฟอร์มมากยิ่งขึ้นตั้งแต่มีวิกฤติการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ทั้งนี้การจ้างงานดังกล่าวเป็นเหมือนการให้เข้าพื้นที่ส่วนกลางในการทำงานหารายได้ ไม่มีหน่วยงานไหนเข้ามารับผิดชอบดูแลสวัสดิการ แกร็บต้องแบกรับความเสี่ยงเอง ไม่ว่าจะเป็น ความเสี่ยงจากเรื่องสุขภาพ และสวัสดิภาพทางร่างกายและจิตใจ ความเสี่ยงจากค่าบำรุงซ่อมแซมยานพาหนะ จากการสึกกร่อน ความเสี่ยงจากอุบัติเหตุ ฯลฯ อันเป็นความเสี่ยงที่มาจากการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ว่าจะแบกรับจะทำงานเป็นแบบเต็มเวลาหรือแบบพาร์ทไทม์

ในการทำงานความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นของความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับบริการและผู้ให้บริการจะเห็นได้ว่าการชุดรีดของแพลตฟอร์มมีบทบาทอย่างมากในการทำกำไรให้บริษัทในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการให้แรงงานและผู้รับบริการเข้าพื้นที่ดังกล่าว ดังนั้นลักษณะของการชุดรีดจึงเปลี่ยนไปจากเดิมจากที่นายทุนต้องกดค่าแรงของแรงงานลงทำให้ต้นทุนในการผลิตสินค้าลดลง เพื่อชุดรีดมูลค่าส่วนเกิน และสะสมทุนต่อไปเรื่อยๆ แต่ในปัจจุบันลักษณะของการชุดรีดมีลักษณะที่ซับซ้อน นอกจากนี้จะเปลี่ยนลักษณะการกดค่าแรงของแรงงานลงนั้น เปลี่ยนเป็นการชุดรีดผ่านระยะเวลาในการทำงานบนแพลตฟอร์มกล่าวคือยิ่งทำงานผ่านแพลตฟอร์มยิ่งมีมูลค่าส่วนเกินยิ่งทำงานมากยิ่งชุดรีดมาก โดยที่บริษัทไม่ต้องมาลงทุนในปัจจุบันการผลิตรายอื่นเช่นรถยนต์หรือเงินเดือน ด้วยลักษณะการชุดรีดเช่นนี้เองแรงงานจึงมีความรับผิดชอบสูง สามารถจัดสรรเวลาในการทำงานเองได้ ส่งผลให้แรงงานมีจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของธุรกิจไปเสียเอง ยกตัวอย่างเช่น การทำงานในแต่ละครั้งไม่มีใครมาสั่ง สามารถตัดสินใจได้เอง งานใกล้ งานไกล รายได้ดีหรือไม่ตัดสินใจเอง ทำให้จิตสำนึกในความเป็นแรงงานค่อยๆ ลดลงไป แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นแพลตฟอร์มก็ยังคิดค่านวน “ค่าจ้าง” ในแต่ละรอบการทำงานให้เรียบริยโดยที่แกร็บไม่สามารถกำหนดราคาเองได้ หรือขายสินค้าออกสู่ตลาดได้เอง ด้วยเหตุนี้เองจึงเป็นตัวชี้วัดได้เป็นอย่างดีที่แรงงานไม่สามารถกำหนดค่าแรงเองได้หมายความว่าแรงงานไม่ได้ขายแรงงานออกสู่ตลาดเอง และเมื่อแรงงานผลิตสินค้าและบริการให้ผู้รับบริการแล้ว รายได้ส่วนหนึ่งของการเรียกใช้บริการทั้งพาร์ทเนอร์และผู้ให้บริการจะถูกผ่านระบบอัตโนมัติไปสู่แพลตฟอร์ม หลังจากนั้นก็บริหารงบประมาณหรือรายได้ จัดสรรมาบำรุงและพัฒนาตัวแพลตฟอร์ม นำไปจ้างพนักงานที่ทำหน้าที่ต่างๆ ในตัวบริษัทเอง และส่วนที่เหลือก็นำไปสมทบในงบประมาณที่มีการสะสมทุนไว้ เพื่อใช้ในภายภาคหน้าว่าจะนำไปลงทุนที่ใดอย่างไร จะเห็นได้กว่ากระบวนการสะสมทุนของบริษัทนั้นมีการชุดรีดอย่างเข้มข้นทั้งผู้รับบริการและพาร์ทเนอร์ เพื่อนำเงินทุนทั้งหมดกลับไปสู่บริษัทข้ามชาติเพื่อวางแผนมองหากลยุทธ์ในการทำรายได้ที่ประเทศอื่นๆ ผ่านแพลตฟอร์มเดิม รูปแบบชุดรีดเดิมๆ และทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในระบบทุนนิยมใหม่นั้นจะมีเทคโนโลยีมาขึ้นกลางเสมอ

ผลการศึกษาลักษณะชนชั้นทางสังคมของแรงงานแกร็บ ชี้ให้เห็นว่าลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนายทุนและชนชั้นแรงงานมีลักษณะที่เปลี่ยนไปซึ่งแกร็บแท็กซี่เป็นภาพสะท้อนของการเปลี่ยนไปของแรงงานในยุคปัจจุบัน ดังนั้นการจัดว่าแรงงานแกร็บเป็นชนชั้นกรรมาชีพ (Proletariat) หรือชนชั้นกรรมทูตี (Bourgeoisie) ไม่ได้สะท้อนความเป็นจริงในปัจจุบัน เพราะแกร็บแท็กซี่ไม่สอดคล้องทั้งสองชนชั้น แต่สอดคล้องกับมุมมองเรื่องกรรมทูตีน้อย (Petty Bourgeoisie หรือ middle class) มากกว่า

แกร็บแท็กซี่ในฐานะแรงงานชนชั้นกลาง เป็นแรงงานที่มีทักษะในระดับหนึ่งในการประกอบอาชีพเพราะแรงงานประเภทนี้จะต้องมีการติดตามข่าวสารอยู่ตลอดเวลา มีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ตลอดเวลา อีกทั้งยังต้องทำความเข้าใจกับเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ด้วยการการศึกษาพบว่าการทำงานของแรงงานแกร็บแท็กซี่ต้องประกอบไปด้วย

ทักษะด้านการใช้เทคโนโลยี ในการแข่งขันทางการตลาดแรงงานต้องมีโทรศัพท์เคลื่อนที่ (Smart Phone) เพื่อความสะดวกในการติดต่อในการทำงาน ดังนั้นแรงงานประเภทนี้จึงต้องใช้โทรศัพท์เป็นอุปกรณ์หลักๆในการรับงาน อีกทั้งแรงงานต้องมีความเข้าใจในการใช้แพลตฟอร์มหรือการใช้แอปพลิเคชันในการตั้งค่าการรับงานหรือการสนทนาผ่านโปรแกรมแชท หรือแม้กระทั่งการโอนเงินผ่านบัญชีระหว่างสองบัญชีในระบบแอปพลิเคชัน เนื่องจากการแข่งขันในตลาดมีความต้องการแรงงานที่มีทักษะที่สูงขึ้นแต่ค่าแรงกลับสวนทางกับทักษะที่ต้องมีเพิ่มมากขึ้นในการทำงานแต่ละครั้ง เช่นทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ เป็นต้น

ประเด็นที่สำคัญหลังจากการมองว่าแรงงานแกร็บแท็กซี่เป็นแรงงานชนชั้นกลางก็คือ แกร็บแท็กซี่ส่วนใหญ่ก็มองตัวเองว่าเป็นชนชั้นกลาง เนื่องจากแกร็บแท็กซี่มีปัจจัยการผลิตส่วนหนึ่งในการประกอบอาชีพ หรือถ้าจะขยายความเพิ่มคือแรงงานประเภทนี้มีความพร้อมที่จะพัฒนาศักยภาพให้ตนเองให้ไปอยู่ในพื้นที่ๆดีกว่าเดิมได้ ประกอบกับลักษณะงานของแกร็บแท็กซี่เอื้อให้มองได้ว่าเป็นเจ้านายตัวเอง เป็นผู้ประกอบการขนาดย่อมๆเลือกเวลาในการทำงานได้เหมาะกับค่านิยมของชนชั้นกลางว่าสามารถบริหารเวลาในการทำงานได้ไปใช้เรื่องแปลกที่แกร็บแท็กซี่มีทัศนคติแบบนั้น

แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นแกร็บแท็กซี่ไม่ใช่ทุกคนที่สามารถเป็นชนชั้นกลางที่สามารถเลื่อนฐานะของตนเองได้และทำงานแกร็บเป็นงานประจำไปตลอดชีวิต และไม่ใช่ทุกคนที่สามารถส่งลูกตัวเองไปเรียนในโรงเรียนนานาชาติเพื่อขยับฐานะตัวเองได้ ด้วยเหตุนี้เองแกร็บแท็กซี่จึงเป็นกลุ่มที่อยู่ระหว่างกลางระหว่างทั้งสองชนชั้นเป็นไปได้ที่จะขยับฐานะขึ้นและสามารถไปรวมกับชนชั้นแรงงานได้ในเวลาเดียวกัน แต่ทั้งนี้การใช้ชีวิตของชนชั้นกลางส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะเลื่อนฐานะจากชนชั้นกลางไปเป็นนายทุนมากกว่าที่จะไปนับรวมตนเองกับชนชั้นแรงงาน

อาชีพแกร็บแท็กซี่เมื่อเทียบกับไรเดอร์ แพลตฟอร์มถูกออกแบบขึ้นเพื่อเก็บ ค่าเช่า (rent) เพื่อนำผลกำไรกลับไปตอบสนองนักลงทุนหรือผู้ถือหุ้นที่อยู่นอกประเทศ และกีดกันแรงงานออกจาก การคุ้มครองทางกฎหมายที่เคยผูกติดอยู่กับความสัมพันธ์ของการจ้างงานที่ต้องมีนายจ้าง-ลูกจ้างแบบ เก่า ดังนั้นจึงตีความว่าแกร็บแท็กซี่เป็นอาชีพอิสระไม่ได้เพราะแรงงานไม่ได้มีโอกาสในการตัดสินใจเรื่อง ค่าแรงด้วย

ดังนั้นแกร็บแท็กซี่ในระบบทุนนิยมแพลตฟอร์ม จึงมีประเด็นที่เห็นได้อย่างชัดเจนเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างแรงงานแกร็บแท็กซี่กับนายทุนอันหมายถึงบริษัทข้ามชาติ รวมไปถึง บทบาทแรงงานในการจัดสถานะในโครงสร้างทางชนชั้นและบทบาทของแพลตฟอร์มในฐานะของการ เป็นเครื่องมือในการขูดรีดมูลค่าส่วนเกิน จะเห็นได้ว่าแกร็บแท็กซี่คืออาชีพการให้บริการบน แพลตฟอร์ม โดยแพลตฟอร์มนั้นเป็นจะทำให้ชนชั้นกลาง (petty bourgeoisie) บางเวลาที่จะเป็นชน ชั้นแรงงาน เนื่องจากการทำแกร็บแท็กซี่นั้นมี แพลตฟอร์มเป็นตัวกำหนดสถานะของแกร็บแท็กซี่บาง เวลาที่จะกลายเป็นชนชั้นกลางไม่ได้ขั้บรถเป็นแรงงานให้บริษัทแต่กลับไปสู่อชีพเดิมก่อนที่จะมาขับ แกร็บแท็กซี่ และจะกลับมาเป็นแรงงานก็ต่อเมื่อเปิดรับทำงานในระบบแพลตฟอร์ม การขัดแย้งที่ เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เหล่านี้ไม่ใช่เรื่องผิดปกติ หากแต่เป็นมุมมองที่สะท้อนความคิดว่าการจัด ชนชั้นนั้นไม่สามารถจัดได้เพียงแค่เรื่องอาชีพเพียงอย่างเดียว หรือการถือครองปัจจัยทางการผลิต เพียงอย่างเดียว เนื่องจากในขณะที่ทำงานอยู่นั้นก็สามารถเกิดการเลื่อนไหลระหว่างทั้งสองชนชั้นได้ ดังนั้นแกร็บแท็กซี่หรือแรงงานเหล่านี้จะถูกจัดไว้ในชนชั้นที่มีความขัดแย้งกันเองตามภาพ

ด้วยเหตุนี้เองแกร็บแท็กซี่จึงสะท้อนภาพของชนชั้นที่อยู่ระหว่าง ชนชั้นกลาง ชนชั้นแรงงาน เป็นกลุ่มอาชีพที่ไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าเป็นชนชั้นกลางแน่นอน หรือเป็นชนชั้นแรงงาน แน่แน่นอน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นด้วยความเจริญเติบโตทางเทคโนโลยีทำให้มุมมองเรื่องชนชั้นสะท้อนออกมาไม่ ชัดเจน แต่สามารถสะท้อนภาพของการขูดรีดผ่านแพลตฟอร์ม วิเคราะห์ได้ผ่านความสัมพันธ์ของวิถี การผลิต ในระบบทุนนิยมแพลตฟอร์มนั้นแกร็บแท็กซี่มีความสัมพันธ์ทางการผลิต (Relations of production) ประกอบไปด้วยนายทุน (Capitalist) ในฐานะที่เป็นบริษัทข้ามชาติและเจ้าของปัจจัย ในการผลิต มีอำนาจในการควบคุมแรงงาน และมีอำนาจในการกำหนดค่าจ้างและเงื่อนไขในการ ทำงานของคนขับแกร็บแท็กซี่ผู้ซึ่งไม่มีปัจจัยในการผลิตหรือมีเพียงบางส่วน เกิดเป็นความสัมพันธ์ทาง ชนชั้นขึ้นเกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ขูดรีดและผู้ถูกขูดรีดภายใต้การขูดรีดรูปแบบใหม่ โดยมีแพลตฟอร์มเป็นปัจจัยในการผลิตด้วย ซึ่งแพลตฟอร์มก็ทำหน้าที่ในการผลิตสินค้าและบริการ เป็นพลังในการผลิตเป็นอย่างดี รูปแบบการขูดรีดจึงทำให้แรงงานแกร็บแท็กซี่จึงเปลี่ยนไปขูดรีดผ่าน การให้เช่าแพลตฟอร์มเพื่อทำงานดีกว่าขูดรีดผ่านการกดค่าแรง

ข้อเสนอแนะ

- ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย: ควรมีการตั้งสภาพแรงงานของกลุ่มแกร็บแท็กซี่เพื่อเรียกร้องให้เกิดการจัดสวัสดิการให้กับแรงงานแกร็บแท็กซี่ที่แบกรับความเสี่ยงจากการพัฒนากฎหมายที่ไม่ทันท่วงที ควรเสนอแก้ไขกฎหมายให้หรือไม่ให้แกร็บแท็กซี่ต้องเปลี่ยนเป็นทะเบียนสีเหลืองเพื่อลดการปะทะระหว่างแกร็บแท็กซี่และแท็กซี่ปกติทั่วไป

- ข้อเสนอแนะเชิงองค์กร: เพื่อลดช่องว่างของโอกาสของกลุ่มแรงงานจากช่องว่างแห่งกฎหมาย องค์กรที่มีบทบาทสำคัญควรหาช่องทางหรือมาตรการเพื่อให้แรงงานเหล่านี้เข้าถึงสิทธิได้อย่างเต็มที่ เช่น บริษัทแกร็บควรมีสวัสดิการให้กับพาร์ทเนอร์ไม่พาร์ทเนอร์แบกรับความเสี่ยงเพียงฝ่ายเดียว กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน ควรพิจารณาบทบาทของแกร็บแท็กซี่ให้ครอบคลุมถึงพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ด้วย



บรรณานุกรม

- Yann Moulier Boutang & Ed Emery. (2011). **Cognitive capitalism**. Polity Press.
- Manuel Castells. (1998). **The rise of the network society**. Malden: Blackwell.
- Ralf Dahrendorf. (1959). **Class and class conflict in industrial society**. Stanford: Stanford University Press.
- Thomas H. Davenport. (2002). **The Attention Economy: Understanding the New Currency of Business**. Cambridge, MA Harvard Business Press.
- Jodi Dean. (2005). **Communicative Capitalism: Circulation and the Foreclosure of Politics**. *Cultural Politics*, 1 (1), 51–74.
- Nick Dyer-Witheford. (2015). **Cyber-Proletariat ; Global Labour in the Digital Vortex**. ISBN 9781783712786 9780745334035.
- Ben Fine & Alfredo Saad-Filho. (2010). **Marx's capital**. New York: Pluto Press.
- Dominique Foray & Christopher Freeman. (1993). **Technology and the wealth of nations : the dynamics of constructed advantage**. London: Pinter.
- World Economic Forum. (2015). **Deep Shift – Technology Tipping Points and Societal Impact, Global Agenda Council on the Future of Software and Society**. *World Economic Forum*.
- G. Friedman. (2014). **Workers without employers: Shadow corporations and the rise of the gig economy**. *Review of Keynesian Economics*, 2(2), 171-188.
- Alessandro Gandini. (2016). **The Reputation Economy. [electronic resource] : Understanding Knowledge Work in Digital Society**. Palgrave Macmillan UK.
- Anthony Giddens. (1971). **Capitalism and modern social theory; an analysis of the writings of Marx, Durkheim and Max Weber**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Anthony Giddens. (1997). **Sociology**. Cambridge: Polity Press.
- Howells John, M. R. Smith & L. Marx. (1994). **'Does Technology Drive History? - The Dilemma of Technological Determinism**. Cambridge: MIT Press.
- Martin Kenney & John Zysman. (2016). **The Rise of the Platform Economy**. *Issues in Science and Technology*, 32(3), 61-69.

- John Maynard Keynes. (2020). **Economic Possibilities for our Grandchildren, 90 years later: LILLE Post-Keynesian Conference (France), 9-11 December 2020.** *Journal of Post Keynesian Economics*, 43(1), 167-168.
- Scott Kirsch & Don Mitchell. (2004). **The Nature of Things: Dead Labor, Nonhuman Actors, and the Persistence of Marxism.** *Antipode*, 36(4), 687-705.
- Schwab Klaus. (2016). **The fourth industrial revolution.** New York: Crown Business.
- Henry George Liddell. (1980). **A Greek-English Lexicon (Abridged Edition).** United Kingdom: Oxford University Press.
- Gansky Lisa. (2010). **The Mesh : Why the Future of Business Is Sharing.** New York: Portfolio.
- Karl Marx & Frederick Engels. (1888). **Manifesto of the Communist Party.** Chicago: Charles H. Kerr & Company.
- Paul Mason. (2015). **Postcapitalism: A Guide to Our Future.** United Kingdom: Allen Lane.
- Cristina Morini & Andrea Fumagalli. (2010). Life put to work: Towards a life theory of value. In (Vol. 10, pp. 234-252): *Ephemera: Theory & Politics in Organization*.
- Srnicek Nick. (2017). **Platform Capitalism.** Cambridge, UK: Polity.
- Nathan Rosenberg, Ralph Landau & David C. Mowery. (1992). **Technology and the wealth of nations.** Stanford: Stanford University Press.
- M. Weber. (2008). **Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology.** Wiley.
- M. Weber, G. Roth, C. Wittich & E. Fischhoff. (1978). **Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology.** California: University of California Press.
- Amy E. Wendling. (2011). **Karl Marx on technology and alienation.** New York: Palgrave Macmillan.
- Erik Olin Wright. (1985). **Classes.** London: Verso.
- Benkler Yochai. (2004). **Sharing Nicely: On Shareable Goods and the Emergence of Sharing as a Modality of Economic Production.** *The Yale Law Journal*, 114(2), 273-358.
- Shoshana Zuboff. (2019). **The age of surveillance capitalism : the fight for a human future at the new frontier of power.** PublicAffairs.
- เก่งกิจ กิติเรียงลาภ. (2556). เล่าวิวาทะเรื่องการเปลี่ยนผ่านจากศักดินาสู่ทุนนิยมไทย **เข้าถึงจาก**

<https://prachatai.com/journal/2013/10/49217>.

แก่งกิจ กิติเรียงลาภ. (2560). **Autonomia** ทุนนิยมความรับรู้ แรงงานอวัตถุ และการปฏิบัติของส่วนรวม. กรุงเทพฯ:

Illuminations.

เกรียงศักดิ์ ธีระโกวิทขจร และ ชนฐิตา ไกรศรีกุล. (2563). รู้จักแรงงานดิจิทัล: ฟรีแลนซ์และกรรมกรแพลตฟอร์ม งาน

ออฟไลน์สู่ออนไลน์ ความอิสระที่ไม่อิสระ **เข้าถึงจาก** <https://decode.plus/20200805/>

บัณฑิต จันทร์โรจนกิจ. (2563). การเมืองไทยร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ. (2557). รัฐศาสตร์แนววิพากษ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2525). สังคมไทยจากศักดินาสู่ทุนนิยม. วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2525.

สุรพงษ์ ชัยนาม. (2553). มาร์กซ์และสังคมนิยม. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

สมเกียรติ ตั้งนโม. (2545). ข้อเสนอการประยุกต์แนวคิดทางปรัชญาของกลุ่มแฟรงค์เฟิร์ตสคูลมาใช้เป็นฐานคิดการ

สร้างสรรค์งานศิลปะหลังสมัยใหม่ในประเทศไทย = **Presentation of applied frankfurt**

school philosophy for a new platform of creativity in postmodern art in

Thailand. เชียงใหม่: คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ษัษฐรัมย์ ธรรมบุษดี. (2555). เศรษฐกิจการเมืองว่าด้วยสวัสดิการสำหรับแรงงานข้ามชาติ : กรณีศึกษาแรงงานพม่าใน

จังหวัดสมุทรปราการ. ดุขฎิบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรรถณัฐ วันทนะสมบัติ และ เกรียงศักดิ์ ธีระโกวิทขจร. (2561). เศรษฐกิจแพลตฟอร์มและผลกระทบต่อแรงงานภาค

บริการในประเทศไทย : รายงานการศึกษา. กรุงเทพฯ: มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2546). ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2550). เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

สังคีต พิริยะรังสรรค์ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2536). ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตยไทย = **The Middle Class**

and Thai Democracy. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (2561). อุเบอร์วิวัฒน์ **เข้าถึงจาก** <https://1th.me/3yXGJ>

จำลอง พรหมสวัสดิ์. (2554). พฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยในเขต

กรุงเทพมหานครและปริมณฑลช่วงพุทธศักราช 2551-2553. ปรัชญาดุขฎิบัณฑิต (สื่อสารการเมือง)

วิทยาลัยสื่อสารการเมือง มหาวิทยาลัยเกริก.

สรารุณ ไพฑูรย์พงษ์. (2563). เศรษฐกิจแพลตฟอร์ม กับมาตรฐานแรงงาน. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดี

อาร์ไอ) **เข้าถึงจาก** [https://tdri.or.th/2020/09/social-security-for-digital-platform-](https://tdri.or.th/2020/09/social-security-for-digital-platform-workers/)

[workers/](https://tdri.or.th/2020/09/social-security-for-digital-platform-workers/)

ศิริพร ยอดกมลศาสตร์. (2538). แนวคิดว่าด้วยชนชั้นกลางในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะ

เศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

กนกศักดิ์ แก้วเทพ และคณะ. (2550). มรรควิธีเศรษฐศาสตร์การเมือง. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

สมเกียรติ วันทะนะ. (2552). อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: อักษรข้าวสวย.

แมนเฟร็ด สเตเกอร์. (2553). โลกาภิวัตน์ : ความรู้ฉบับพกพา = **Globalization : a very short introduction**. กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2519). คักดินากับพัฒนาการของสังคมไทย. กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2561). รายงานไทยในยุคดิจิทัลแพลตฟอร์ม. สำนักวิชาการ: Academic focus.

อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล. (2553). การเมืองบนเฟสบุ๊ก: วัฒนธรรม-การเมืองบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ไทย พ.ศ. 2553-2555. สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาฉบับจิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กัลยา ไสภณพนิช. (2561). วิกฤตแรงงานจากการแทนที่เทคโนโลยี **เข้าถึงจาก** <https://bit.ly/2PR6V2k>.

วัลลภา หัสการณ. (2546). วิถีชีวิตและโลกทัศน์ของชนชั้นกลางคริสเตียน : ศึกษากรณีชุมชนคริสตจักรใจสมาน กรุงเทพมหานคร. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ. (2563). แพลตฟอร์ม (platform) **เข้าถึงจาก**

<https://www.nsm.or.th/other-service/671-online-science/knowledge-inventory/sci-vocabulary/sci-vocabulary-information-technology-museum/4475-platform.html>

ผจงจิตต์ อธิคมนันทะ. (2523). การจัดลำดับช่วงชั้นทางสังคม: (**Social stratification**). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เมธี เอี่ยมวราร. (2549). ว่าด้วยทุน (ฉบับย่อ) : คำบรรยายวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง ของคณะเศรษฐศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยปักกิ่ง ประเทศจีน. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.



จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ว่าที่ร้อยตรี ธนวิชัย ถาวร
วัน เดือน ปี เกิด	7 มิถุนายน 2537
สถานที่เกิด	โรงพยาบาลชลบุรี
วุฒิการศึกษา	รัฐศาสตร์บัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ที่อยู่ปัจจุบัน	1/175 หมู่ 1 ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี



จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY